

(Nor.) Suprà docuit per hanc potentiam attractiuam fieri nu-
 triciones, ac purgationes perfici: ipsa quidem, quando copiosa
 suppetit, alimentum id, quod conuenit, attrahente: nonnunquã ve-
 ro simul cum ipso & quod non conuenit, quod etiam purganti-
 bus accidit medicinis. Nam cum id totum, quod superfluitat,
 vel bilis, vel pituita, ex ipsis traxerint, mox ex corporibus soli-
 dis propriam trahunt humiditatem vi, & difficulter, veluti re-
 soluentes, atq; in elementa redigentes, & omnino destruentes
 animal: intractus autem violentia alius aliquis humor conse-
 quitur, qui sic illi natura proximus, qui primum fuit violentus,
 attractus, ut optimè declarat Hippocrates lib. 1. de nat. humi-
 com. 27. & 31. *Sed etiam quæ furculos.* Demonstrat exemplis ma-
 nifestam hanc & multum conspicuam vim attractivam; quæ
 ijs inest, quæ ex profundo sagittas & cuspides infixas mem-
 bris ex alto conuellunt, & extrahunt. Talia vero multa re-
 perire est; de quibus Paulus libro. 6. capit. 88. ita scriptum
 prodidit. Mucrones & harundines & cuspides euellunt, vtra-
 que anagallis, Aristolochia rotunda, ammoniacum cum melle,
 herba: apollinaris fructus tritus & emplastri more appositus.
 Harundinis quoque radicem, terens, & melli mistam in lintheu
 illinens, abunde imponito, compedio: etenim educit, quicquid
 extrahendum est. Et quemadmodum reperiuntur medicameta,
 quæ cuspides infixas emittunt, sic etiam quæ diffusum late pet-
 artus veneni vitus exugant & enocent, reperiri satis constat.
Quamquam. Quod autem non quia inflammationem (quæ illis
 infixis sequitur) soluant, ut aliqui dicere ausi sunt, sed totius
 substantiæ facultate & tacita attractione hoc faciant, mani-
 festum (ut inquit Galenus) inde maximè est, quod alia sunt
 inflammationum remedia, alia autem quæ ab alto, quæ infixas
 sunt, conuocant. Adde, quod cum hæc applicantur particula
 (quibus talem vim esse dicimus) nullus dolor consequitur, sed
 veluti quibusdam medicamentis, & magicis verbis, excantant,
 quod trahendum est, quæ nullo sanè modo ferent, sed conse-
 qui magis dolorè pat. esset, si non natura sponte, sed vi extrahe-
 rent, quæcumq; in alto adhaeserunt. Neq; mirum in medicamē-
 tis talem vim inesse; cum ipse viderim mulierem, quæ sola ma-
 nus impositione festucas ab oculis traheret, & cuspidem teli
 qua-

Facultas at-
 traxit nō
 potest ne-
 gari.

520 ablutū
 ab ob 219
 219 219
 ibidē

quacunq; corporis parte inflicta esset, euocaret. Quis enim facultatem huius mulieris, antequam cerneret, credidit, aut quid non miraculo est cum primùm in notitiam venit: Quam multa fieri non posse, priusquam sint facta, iudicantur: natura vero rerum vis atque maiestas, in omnibus momentis fide caret: si quis modo partes eius, ac non totam complectatur animo. Antonius Venænius libro de Abditis morborum causis capit. 26. refert sagittam carminibus fuisse euulsam, & vt ex historia colligitur, potius vi digitorum illam attractionem referendam existimo. Nihil tam facile, inquit, in corpore quàm sagitta conditur, & eadem sæpius altissimè: quod & in milite videmus, cui telum dextra parte pectoris illatum, sinistra scapulæ osi vsque adeo inhefit, vt & multi mucronem euellere frustra conati sunt. Nam redire tam longo spatio minimè poterat: absque carnis & venarum nervorumque laniatione, propterea quod spicula vtrinque ipsum cingerent: nec etiam contra carne incisa euelli telum poterat, cum os scapulæ, cui insederat, magnum amplumque obstaret. Quare medicæ artis præsidio destitutus, cum id citra mortis periculum fieri non posset, aduocat ariolum: qui duobus digitis plagæ supra positus, & carminibus necio quibus insurratis, telum ex esse redire iubet: quo & si absque ægri corporis noxa, non tamen sine vtriusque animæ dispendio obtemperante, miles ille paucis post diebus rite curatus conualuit. Deinde.) Neque verò hæc ita duntaxat contingunt, sed quod in admiratione ponendum vtiq; magis est, aliud alij veneno extrahendo vsui est, atque accommodatum, aliud cantharidum virus expugnat, aliud viperarum lethalem succum exhaurit, aliud turturis matris loliginem extorquet & alia alijs breuiter sunt remedia. *Antricitia*) Tritici exemplum inesse quibusdam rebus attractices facultates initas & innatas euidenter docet atque demonstrat. Agricole nostri, inquit, in Asia, cum triticum ex agro in oppidum in carris comportant, vbi suffurari aliquid volunt, nec tamen deprehendi, sicilia quædam aqua impleta in medium triticum condunt. Id ergo humore in se perficitilia trahens, tum molem sibi, tum pondus adiicit. Quod tamen non facile ab inuicibus aduertitur, nisi quis ante admonitus, curiosius rem estimat. Hoc igitur tritici argumen-

Multis ex
plis declaratur vis at
trahendi.

to inesse seminibus à natura insitam attractricem facultatem, & eam quidem vehementissimam manifestè comprobatur. Nam si vel Soli feruentissimo qualia media æstate perurit, ea vna ex aqua exponeretur, ne brevis quidem sensu perceptibilis portio consumeretur, ex dictis itaque non esse sanæ mentis, qui attractricem facultatem rebus inesse neget, satis equidem arbitror demonstratum, deinde illud addo, quod vti que magis mirere, quod si lana succida eo loco ponatur; vbi vasa fictilia plena sint aqua, eam omnino exhauriet, & lana madefacta reperiatur: & magis mirandum, quod per interpositum partem aquam trahat, cuius rei ipse testis oculatus sum: vellera quoque lanæ, inquit Plinius ca. 6. li. 3. 1. lateribus nauigiorum appensa dulcem humorem è mari exprimunt. Semina quoque validam hanc facultatem attractricem habent, veluti Theophrastus libr. 1. de causis plant. ca. 4. ita inquit, omnibus autem seminibus aliquid pabuli inesse hinc etiam constat, quæ enim arida & veluti putaminea omnino cernuntur, vt oleæ: hæc suis temporibus ad germinandum mouentur: etiam si humoris quantumlibet senserint. Nasturtia omnem ad se sugunt telluris humorem, vnde feri iuxta alias herbas bibere nasturtium, plantarum scriptores negant, quod omnem ab illis sibi surripiat alimoniam. Lupini item medijs vineis conferuntur, quod vitid telluris quocumque & omnem amarorem exhauriant, & ad se asciscant, vnde tristes efficiantur, & ingrato sapore constant, nisi aqua infusi dulcescant. Mirabilis quoque est attractio aquæ cornu Elephantini, veluti Elianus libr. 14. de hist. anim. ca. 2. refert, Elephantum, inquit, cornu in locis abditis & defosis longè abscondere & defodere consueuerunt, ne quis inueniat, quod à viris quibus ea cura est, tali industria deprehenditur, quo loco inuentam ipsam iri arbitrantur, vt res ingentes aqua plenos comportant & reliquunt, quod si aquam ab vtribus postmodum defecisse vident: certum habent inuenisse se quod quærebant, quod peculiare id habeat Elephantinum cornu, quod omnem ebibat humorem quemcunque ostenderit, quod si vtrius integri & æque turgentis maneat, abeunt, & cornu inueniendi omnem spem deponunt.

CAP. XV. *Attrahicem vim renibus inesse.*

Verum cum) omisso Asclepiade, cum ijs disputat, quibus percolari vrinam per renes est persuasum, totum autem hoc caput concluditur hoc argumento. Aut vrina ad renes sponte fertur, quadam electione atque ratione impulsam, non aliter quam nos cum ad forum abimus: aut à vena caua per contractionem exprimitur in renes: at hoc & illud falsum est: superest igitur vt sententia Hippocratis sit vera, à renibus nimirum trahi vrinam. *Prorsus enim*) priorem partem refert, & vt inepitam, atque indignam vt in disceptationem afferatur, haud impugnat. *Verum si*) posteriorem duobus argumentis conuellet, primum, quia sanguis totus simul cum vrina ad renes compelleretur: quod fieri non posse situs renum contradicit. Nam eos, venæ caux subiectos esse oporteret, quemadmodum cerebri excrementis meatus in naso & palato ipsis colatorijs similes sunt subditi, & non ad latera positos vbi illud aduertendum est ita ad latera positos esse renes, vt dexter in homine non sit elatior sinistro vt tradidit Aristoteles, libr. 1. de historia animal. capit. 18. dexter, inquit, in omnibus quibus sunt renes animalibus, superiorem obtinet locum, minusque pinguis obducitur, & siccior est: quod vel in omnibus & que liquidò manifestatur. Cuius rei rationem docuit libr. 3. de partibus anim. capit. 9. confirmat sententiam Aristotelis Galenus, licet cum alijs rationibus, libro 5. de vsu part. capit. 6. *Quæ sane rationes in brutis fidæ sunt, in homine vero aliter cernitur, quoniam sinister est superior dextro vt sensus ipse iudicat, & causa est iecoris magnitudo. Item si*) alterum argumentum: si colatoriorum modo renes vrinam transmittant, præsertim quod tenuius ac serosum est: quod vero crassum, retineant: heret, vt totum sanguinem ad renes ferretur, quemadmodum totum vinum conijcitur in vimineis, quæ torculari subijciuntur: Et lac in qualis etiam totum, licet pars serosa transfluat & crassa maneat, quæ caseus fit. Atqui venæ caux pars altera tantum ad renes accedit: altera sursum defertur: ex qua sane, vrina eo modo secerni non potest: siquidem oportebat per renes seu colatoria expurgandus erat, vt totus in eos sanguis ferretur. Deinde

sum

A renibus
trahitur vrina.

Ren sinister est superior dextro.

sum quidem transiret, quod tenue est: supra detineretur, quod crassum est: Sententia ergo Hippocratis vera est, renes attrahere à iecore urinam. Renes autem perfectè serum sanguinis expurgant, maximè in ijs qui benè sunt constituti. Quod si in venæ sectione serosus ille humor appareat, signum est, eos non esse naturaliter dispositos, ut Galenus capit. 6. lib. 5. de usu par. aduertit. Renum etiam uterque multum quidem bilis flauæ attrahit, ac propemodum omne id, quod venæ & arteriæ, quæ in ipsis sunt, continuerint: multum vero & sanguinis, quod scilicet, in eo est humidius ac tenuius. At biliosus quidem excrementi, quicquid non admodum crassum fuerit, cum urinis permeat: sanguis vero carni ipsi renum aspergitur instar fecis cuiusdam: inde iam paulatim vaporis modo in totum ipsam dispergitur, adhærescit, atque demum alimentum fit renibus. Attrahit quoque folliculum felis bilem, & lien, melancholicam, sed diuerso modo quàm renes, quoniam paucissimum & melancholicum excrementum: copiosius autem ipso biliosum: porro utroque aquosum multò cumulatius. Sed & crassissimum quidem melancholicum, tenuissimum vero serosum, atque amborum medium ipsum biliosum. Ceterum quoniam vesicabilis per angustos meatus trahit, tantum bilem euocat: reliqua vero instrumenta trahunt per vias latas, ideo & sanguinem quoque. Quare aliquando contingit per urinas vniuersum corpus expurgari, & crîsim per eadem fieri, cum maximo ægrorum auxilio, ut alibi à nobis & monstratum.

Renes perfectè attrahunt serû.

Renes præter serû, bonû sanguinè trahût.

Folliculum felis attrahit bilè: & lien melancholicam.

CAP. XVI. Contra Erasistratum de vi attractrice.

Porro Erasistratus urinæ separationem per renes fieri dicebat: sed attractionem renum minimè concedebat: aduersus què hîc inuehitur Galenus. Et primû reprehêdit Erasistratum, quoniam cum ipse esset solitus aliorum opiniones refutare, Hippocratem non reprehendit de attractione sæpius loquens, & maxime libr. 6. de morb. vulg. sect. 6. tex. 1. cum dixit, renes è ventre introrsus extrorsusq; tractrices sunt: & li. de natura

puerum inquit, os vteri semen attrahere, vel hoc erat contentus Galenus, quod Erasistratus dixisset, fallitur in hoc Hippocrates, tum enim illi responderet, seu rilesque esse eius rationes non rhetoricas aut dialecticas ostenderet, sed neque vnum verbum de attractione aduersus Hippocratem pronunciauit, alioqui sententias omnium quam sæpe reprehendens.

Quidigitur. Stomachus proprie canalis omnis est, ac libullus, qui in capacitatem aliquam, cavitatem amplam, quomodo a sophagus seu gula in ventriculo definit: quâquam & interdum stomachus pro ventriculo & eius orificio sumatur. Celsus ca. 1. lib. 4. deinde, inquit, duo itinera incipiunt, alterum asperâ arteriam nominant, alterum stomachum. Arteria exterior ad pulmonem, stomachus interior ad ventriculum fertur. Illa spiritum: hic cibum recipit. Galenus lib. 5. de locis affectus cap. 5. de gulæ affectibus dignoscendis agens, mirum in modum explicat, quæ tunc Galenus vult docere. Eam partem, inquit, quæ inter fauces & os ventriculi media est, quam veteres a sophagum nominant, qui post Aristotelis sæculum scripserunt, stomachon (nos gulam dicimus) appellare consueuerunt. Quauis Aristoteles prisco semper vocabulo hanc animalis particulam nominauerit. Eius duplex est usus: vnus, quod veluti via est eorum, quæ deuorantur: alter, quod circa vtramque viam actionem quandâ efficere videtur, tum deuorando ea, quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum reijciendo ea quæ ab hoc ad os eleuantur. Cum enim gemine sint ei partes (quas dissectores tunicas appellant) altera ad cibi potulque deglutionem vitur: altera ad eam, quæ mouendo fit, expulsionem. Hæc ille.

In quibus duo aduertenda sunt: primùm, pluries ferè usum stomachi nomine quam a sophagi Aristotelem significandæ gulæ: secus quam opinatus fuerit Galenus. Nam lib. 1. de historia animal. ca. 12. 15. 16. & vltimo, lib. 2. de hist. anim. ca. 17. item lib. 4. de hist. anim. 13. & sæpius totum illud spatium faucium & oris ventriculi, quod nos gulam diximus stomachum appellauit. At lib. 1. de hist. anim. ca. 6. lib. 3. de part. anim. c. 11. in eadem parte nominanda a sophagi nomen interseruit. Quapropter eruditi hoc respicientes addendam esse negationem existimauerunt, & non semper appellatam ab Aristotele veteri nomine partem hanc

Renes per
solis
pant

Renes per
et
ad
ad

Follis
solis
et
ad
ad

Gula & sto
machus.

hanc scripsisse Galenum facerent, ostenderentque nobis non oblitum locorum in quibus toties pro gula stomachum usurpat Aristoteles. Fieri hoc quoque posse non nego: ut quidem occurrere multa sæpe nobis, in authoribus solent, quæ aliter legimus, ac scripta ab illis fuere: Alterum est, duabus proprijs tunicis præditum esse aſophagum, externa, internaque. Est autem interna crassior multò, quàm externa. Interiori, fibræ sunt rectæ, quæ manuum vice funguntur in cibi attractione, quem ab ore susceptum ad ventriculum deferant propterea ad summum ad imum feruntur: externa vero gulæ tunica transuersis fibris prædita est, ut cibus potusque facilius deorsum trahatur. Et hæc ad expulsionem quæ vomendo fit, apta quoque est. Est autem aſophagus, non modo ventriculo contiguus, sed continuus, quemadmodum ventriculus intestinis, quæ ad podicem desinunt. Sed de ventriculo postea lib. 3. capit. 8. in quo, ut interim moneam, quatuor insunt facultates naturales, quæ reliquis membris adsunt, attractrix, scilicet, retentrix, concoctrix atque expultrix. Hæc cum Erasistratus non intellexisset dixit, nullam esse attractionem ventriculi: ex quo Galenus aduersus illum colligit hanc conclusionem. Contractio igitur stomachi (sumpsit stomachum pro ventriculo) nulla est. At hoc falsum est. Illud quoque falsum erit. Cum enim partes inferiores laxantur, superiores contrahuntur. Vtriusque opinionis commune est argumentum. Attractionem igitur, velit, nolit concedet Erasistratus.

Sanè, reprehendit Erasistratum, quod urinae secretionis modum non explicauit, cum tamen alias naturæ functiones doctuerit. Neque enim ignorauit tractricem facultatem renum, eius tamen nec meminit, nec contra eam dixit, asseruit autem digestionem fieri alimenti per corpus vacui fuga, quod capite 1. lib. 2. reprehendet Galenus.

De urinae vero separatione) Quod autem urina non secernatur, ne vacuum detur, multis rationibus Galenus probat: prima est, quia nemo ischuriam laboraret, eò quod non posset maior copia influere, quàm assidue vacuaretur. *Sed* neque venarum expressione id accidere potest (sicuti in nutrimenti digestionem ad-

iecit expressionem ventriculi) cum renum situs contradicatur, ut superiore capite abunde fuit explicatum. Si namque) præterea fieret, ut onus sanguis ad renes ferretur, quod falsum est: quoniam quod serosum & tenue sanguinis est, id per renes, seu per colatoria quædam transibit: quod sanguineum & crassum est, in venis remanens impedimento erit ei quod à tergo confluit. Itaque) Erasistratus ergo ijs difficultatibus impeditus, urinæ secretionis modum maluit dissimulare, quàm, vel dubitare, vel Hippocratem sequi. Et in hac re meliùs quàm Asclepiades sensit, qui mentiens nullam esse attractionem voluit denique exemplo duorum seruorum in furto deprehensorum, vnum dissimulatorem, & alterum mendacem appellat.

CAP. XVII. De vi attractrice contra Erasistrati & Asclepiadis sectatores.

Iuniorum) omisis Asclepiadis sequacibus, qui nihil dicunt, ut à mendacio suum magistrum defendant: Erasistrati, renes urinam quidem transcolare, non tamen attrahere, dicunt. Horum tres Galenus adducit opiniones. Prima est, ad partes superiores, quæ nimirum supra renes sunt, purum sanguinem ferri, serosorem vero: ut pote grauiorem, inferiora petere atque in renibus percolari. Hæc opinio aliquando ipsis placuit, postea falsam omnino esse comprehenderunt. Primum cum ille aquosus humor antea è ventriculo in iecur ferretur, cur nõ fuit grauis quando à ventriculo in iecur ferebatur. Præter id quod nutrimenti vehiculum non esset, si ita grauis foret. Neque enim ex ventriculo in venas commodè trãsumi poterat chymus iam ex cibis factus, neque facillè pertransire venas, quæ sunt in hepate, & multæ & angustæ, nisi tenuis quædam & aquosa humiditas tanquam vehiculum fuisset ei admista. Hunc itaque usum præstat animalibus aqua. Siquidem ex ea nutriti nulla particula potest, distribui vero ex ventre, quod nutriturum est, non poterat, nisi deductum fuisset à quopiam ita liquido. Hinc Hippocrates lib. 3. de ratione victus tex. 40. ipsam aquam, vehiculum nutrimenti appellauit, simul cum appellatione, usum quoque eius ostendens. Alterum) absurdum est, quod totum serum in renes

renes deferri nequeat, cum non sint in infernis partibus venæ caue sita, sed à lateribus: neque inserta sit in eos vena caua, sed tantum processus quosdam ad vtrumque mittat, vt ad alias pleraque partes. Serum igitur seu tenuis ille ac aquosus humor, postquam suo officio perfunctus est, non oportet amplius manere in corpore, onus alienum venis futurum. Huius sanè utilitatis gratia renes extiterunt instrumenta concaua, alijs quidem attrahentia, alijs autem emittentia tenue hoc & aquosum excrementum. Adiacent autem vtrinque ipsi venæ caue paulum sub hepate, vt quicquid in ipsam sanguinis assumatur, confestim purgetur, posteaque is solus purus eat per totum corpus, paucò omnino ipsi admisso aquoso humore. Non enim eget amplius sane multo hoc vehiculo vt qui tunc per amplas vias illinc feratur, tum fluxilis magis iam natura redditus sit.

Quæram igitur) alia opinio fuit affirmantium serum ad renes sponte fluere, sanguinem vero aliò deferri: quemadmodum si aqua & oleum mixta effundantur humo, diuersa vtrumque via incedet. Minimè igitur mirum esse, si aquosus humor in renes fluit, sanguineus per cauam deorsum feratur. At hæc opinio falsa est. Reddè enim pro causa, id quod quæritur.

Rursus) Lycus Macedo scripsit commentarios in libros de morbis vulg. Et de Anatomia licèt prolixè, fuit discipulus Satyri præceptoris Galeni, & aduersum Lycum librù proprio nomine scripsit Galenus: Lycus ergo existimauit vrinã esse excrementù nutritionis renù. Quem refutat Galenus hoc argumento, quod absurdum sit tantillam partem adeo copiosum reddere excrementù, cù paulo minus tantù meiamus, quantum bibimus, vt omnibus confessum est. Quod si reliquæ partes corporis ex proportionem tantùdem gignant excrementi, vesicæ plures ac multo capaciores ei excipiendò nõ sufficerent. *Albo igitur*) Itaque Lycus, dũ palàm est, neque vera loqui, neque eadem cum Erasistrato si milis videtur coruo albo, qui nec ipsis coruis admisceri possit propter colore, neq; colubis ob magnitudinem conuenit in hominè sui ingenij, & alienù à sensu communi. Sunt enim quos pudet vsquã cum quoquã consentire, quasi nihil verũ sit, nisi diuersum sit. Reperiri aut coruũ album tradidit Aristot. li. 5. de

Coruus al-
bus.

generat. anim. cap. 6. iam enim, inquit, perdix visa est alba, & coruus, & passer, & vrsa. Cuius rei rationem ipse Aristoteles refert ad aquam ex qua capiunt alimentum, & in quaest. 7. sect. 10. ex alimentis enim colores contrahuntur animalibus, non sine ratione. Alimentum enim est id, quod futurum est hoc, cuius ratione dicitur alimentum. Capitis pediculi nigriores sunt, quia succus ibi pinguior. Ad ceteras corporis partes albidiores, quia siccus excrementum. Pulices in catellis, in candido dilutiores, in ruffo fului, in nigro nigriores. Niuosis in locis vultures, aquila, accipitres, milui, vulpes, vrsi, corui candidi. Sic de ceteris dicendum. *Fortasse* in eo solum potest laudari lycus, quod excrementum ex nutritione dederit renibus, commune sanè omnibus nostri corporis particulis. Et tandem concludit Galenus à nemine ante dictorum, praterquam ab Hippocrate bene explicatum fuisse quo modo vrina secernatur.

L. L. E.

L. LEMOSII IN
GALENI LIBRVM SECVNDVM DE

NATVRALIBVS FACVLTATIBVS,

Commentarij.

CAP. I. Contra Erasistratum de alimenti distributione.

ET quod.) Concludit Galenus, quod quemad-
modum renibus inest facultas attractrix, sic
cæteris corporis partibus est tribuenda: quo-
niam vnaquæq; sibi conueniens alimentum
attrahere appetit.

Quò magis.) Agit aduersus Erasistratum malè
sentientem de alimenti digestionem, quam no-

lebat fieri per attractionem. Est autem digestio cibi distributio
ordinata per vnuerfum corpus. Distribuitur enim alimentum
per venas in totò corpus; iustaq; quadã œconomia tantum vni
cuiq; particulæ impartitur, quantũ illi nutriendæ satis sit. Ad
hanc autè digestionem optimè perficiendã multum iuuat hu-
mor aquosus, eo enim facilius fit distributio, vt aduertit Gale-
nus aph. vlt lib. 4. dicebat Erasistratus digestionem fieri aut quia
vacuũ accidit: aut quia res proxima sequitur. Asclepiades addit,
aut quia vas ipsum contrahitur, vt quando vena in se confidet;
atq; ita compressione ventriculi & venarũ digestionem fieri ar-
bitratur. Nam.) arguit Galenus aduersus illos. Si fuga vacui
fieret digestio, nunquam accideret plethora, nisi forte circa
cor & pulmonem: accidit autem, non ergo fuga vacui fit dige-
stio. Illi autem soli cordi concedebant, vt sanguinem ad se attra-
heret. Sin autem.) Expressio quoque tum ventriculi tum vena-
rum, ad extremas vsq; partes suum tenorem seruare non po-
test; aut si seruat, cur additur etiam illa successio.

Digestio
quid.

CAP. II. *Contra Erasistratum de urina & bilis secretione.*

Ergo sursum.) Attrahit singulae corporis partes alimentum sibi familiare, & ut magnes ferrum, ea proprietate quam tota substantia solet Galenus attribuere: sed nulla est evidentior attractio, quam ea, qua renes serosum humorem alliciunt: cum talis actio nulla alia ratione explicari possit. Hoc ergo argumento Galenus eos conuincit qui attracticem non recipiunt.

Alter. In secretionem etiam flauae bilis Erasistratus errat: quippe qui asserat, bile sanguine mistum per totum corpus ferri. Quae sane sententia & ipsi Erasistrato aduersatur. Docet enim naturam animalibus prospicere artificiosamque esse: & biliosum humorem inutilem animalibus omnino esse asseruit. Haec autem duo inter se coherere nequeunt. Nam quomodo, quae so, videatur animali prospicere, si tam noxium succum unam cum sanguine ascendere in corpus permittat.

Verum haec. Eorum refellit errorem, qui volebant flauam bilem a sanguine sponte separari, cum angustiora vesiculae ostiola subiret, quae sanguis ipse bile crassior penetrare non potest. Cur enim serum bile tenuius & liquidius, illos meatus non praecipuat: bilem vero esse crassiorem sero, facile experimur, quod Erasistratus quidam sensibus fidem detrahens, ineptè ausus est negare.

CAP. III. *Contra Erasistratum facultates natura à magnitudine & paruitate meatuum non pendere.*

Ergo.) Erasistratus in hac sententia de magnitudine & paruitate meatuum, ex quibus consistere facultates videtur asserere, veteres philosophos illos imitatur, qui solum unum principium materiae constituebant, ex quo & cuius gratia omnia fieri esse debebant, veluti Aristoteles refert. c. 3. li. 1. Metaph. & c. 2. lib. 2. phy. & c. 1. li. 1. de part. animi. Quos Aristoteles ibidem reprehendit, dicens, principium rerum naturam potius, quam materiam esse. Haec autem natura statim ab initio tribuit unicuique instrumento quandam facultatem naturalem, quae conueniens sibi alimentum attrahat, alienum discernat, & bonum alteret: alias animalia non poterant non modo tantum annorum, sed nec paucissimorum dierum numerum durare. Quid durare inquit: imo ne gigni quidem, cum nisi his facultatibus natura utatur, non potest animal produci, ut statim Galenus docebit. Quare has omnes operationes non ad materiam, ut facit Erasistratus, sed ad ipsam naturam artificiosam, prouidentissimam, ac iustissimam referemus unicuique: In-

strumento.] Arist. c. 5. lib. 1. de part. anim. sic ait, cum autē instructū omne rei alicuius gratia sit, & partes corporis quascūq; gratia esse alicuius videamus, id autē ipsum esse alicuius gratia, nō nisi pro aliqua actione sit, patet in totū etiā corpus ostēdere alicuius gratia actionis plenioris. Non enim sectio, ferræ gratia facta est, sed ferræ sectionis gratia, cū sectio quædā vsio sit. Quapropter corpus etiā totū animæ gratia conditū est, & membra officiorū gratia cōstāt, & munerū, ad quæ singula occōmodantur. Et quia natura studet per paucissimas instrumentā actionēs plurimas animali cōparare, vt lib. 12. de vsu part. c. 4. inquit, Galenus: ideo cuilibet tot facultates tribuit: in quibus ingenis, numerūq; ipsius naturæ apparet. Quippe cū naturæ operibus iunctū illud præcipuè sit, vbi nihil temerè, viceq; fortuita cōmittatur, sed alicuius gratia omnia agātur. Illud autē ex Gale. c. 6. lib. 1. Methodi, aduertendū est, quod pars & instrumentū eo differūt, quod instrumentū perfectū edere actionē potest, nō autē particula omnis: nepe oculus instrumentū est, cornea veto tunica, pars quidē est, seu particula, nō tamē instrumentū. In singulis præterea partibus obseruanda est positio, numerus, magnitudo, cōplexio, confirmatio, coitio, & earum inter se communio, vt sic artificium ostendatur naturæ, vt docet Galenus. lib. 4. de vsu part. c. 1. Et c. 9. lib. 1. eiusdem operis.

Natura gratia finis, omnia facit.

Pars & instrumentū, in quo differant.

Rerum su.) Quod Galen. artificii admirabile naturæ explicet, quæstū ipsa artem superet breuiter demonstrat. Natura enim interiores partes & numero plures, & forma diuersas, non minus quàm externas elaborat, cū statuarius externas duntaxat exprimat. Adde quod præcipuas partes natura in profundo, minus præcipuas in superficie collocauit, vt lib. 1. de vsu part. c. 17. ait Gale.

Differētia artis & naturæ.

Quippe natura.] Neq; tantū finxit natura, sed etiā auxit, & deinceps cōseruat, corpori inhabitās, quod operi suo nō præstat statuarius. Vnde lib. 1. de causis puls. c. 2. inquit, natura ab artifice eo differt, quod illa suis instrumentis est implicata, ac per ea tota permanat. Artifex vero minimè, vt in pulsibus probat. Artifex etiā à natura dissidet, quod ille extra materiā sit, hæc per ipsam materiam diffusa, lib. de causis procar. Praxiteles.) Statuarius fuit nobilis (de quo Plin. libro. 24. capit. 8. Phidias.) De hoc etiam illic Plinius. Et Galenus. libro. 3. de vsu part. capite. 10.

Imo.)

Inno.) Aliud discrimen est, quod natura materiam quam tractat
 semper in aliam speciem permutat, abolita veteri forma, ut ex
 sanguine partes corporis facit, statuarius vero datam materiam
 immutare non valet. Neq; ijs aduersatur quæ tradidit Galenus
 cap. 10. lib. 3. de vsu part. vbi ait, ut igitur Phidie si dederis lutum,
 nunquam repetieris eburneam statuam, ad eundem modum sanguinem
 vbi dederis, nunquam receperis vel solem, vel lunam, vel splendi-
 dum eiusmodi, & pulchrum corpus: quia sanguis potentia non est
 Sol aut Luna, sed os, chartilago, arteria, vena, neruus, adeps, gla-
 dula, membrana, medulla, quæ licet ex angustia sint, ex sanguine
 tamen sunt facta. Quomodo autem hæc Galeni verba sint in-
 telligenda cap. 6. lib. 1. explicauimus. Quo autem: Quis autem
 esset opifex huius mutationis Erasistratus non dixit. Conglaciante
 te.) melius, conglutinante. Prorsus enim.) Declarat naturam & se-
 men actu generans idem esse, sed diuersis notionibus differre.
 Vel maris semen.) Linacer dictionem, maris, ter in hoc capite de
 suo addidit. Cui Galenus absolute semine dicitur scripserit. Quod
 namq;.) Quod nuper simplex semen erat à parentibus emissum,
 naturæ rationem sumit. Ac si dixisset Galenus. Quæ prius in se-
 mine sopita erat naturæ vis, & quasi intercepta tum ad agen-
 dum exuscitatur, dum primum id innatam sibi officium peragit,
 quod diximus conceptionem esse & nuncupari. Tanquam enim.)
 Vt Phidias antè habuit facultates artis, quam materiam attingit,
 vsus autem ipsis facultatibus est in materia (omnis enim facul-
 tas, si competens desit materia, ociosa est) ita & semen faculta-
 tes in se habet, sed actionem non nisi in materia molitur. At-
 trahit namq; semen sanguinem ad sui augmentationem, quem
 familiaritate quadam appetens attrahit, attractum retinet atq;
 assimilât. Quod si plus iusto attraxerit corrumpitur sanguine
 copioso: si nihil omnino, ociosum erit semen, & non efficietur
 natura, quod erat in potentia. Necessaria est igitur iusta sangui-
 nis quantitas, quod nec obruatur, nec ociosum sit semine. Huius aut
 moderationis, quis est auctor? natura sanè quæ in semine conti-
 netur. Hæc enim artifex est, Phidias ad portionem respondens: san-
 guis vero ratione cere habet. Non igitur conuenit, ut cetera sibi ipsi me-
 sura inueniant, sed Phidias: sic nec sanguis, sed natura. Quæ tantum
 attrahet ad se sanguinis, quantum indiget, & ad nutrimentum &

Natura
 est
 in
 facta

Pars & in
 summe
 in quo
 dicitur

Discrimen
 in
 Semine attra-
 hit sangui-
 nem.

(out

ad

ad auctiōem: cum auctio sine nutritione fieri haud possit. *Verum.*] Occurrit Galenus obiectioni, poterat aliquis dicere, si semen attrahit quod mediocre est, iam igitur semen prudens erit, & intellectu præditum: præinde non semen, nec natura, sed animal dicetur: quid animal? imo homo erit. Respondet, inquam, quod veluti magneti lapidi trahendi ferrum, sic semini trahendi sanguinem facultas inest, qui sibi familiaris est. Quare natura, vt iam sæpè diximus sine arte docta, vt quæ corporis partes fingit, perficitq̃, facit, vt ipse citra doctrinam, proprias actiones aggrediantur, vt supra lib. 1. c. 6. demonstratum est.

At quid erat semen.) Semen est efficiens animalis principium, materiale vero, sanguis ipse menstruus, vt. cap. 2. lib. 1. de Sani-
tate tuenda monstrauit Galenus. At qui per sanguinem men-
struum nil aliud intelligendum volo quam sanguinem mulie-
brem bonum ac perfectum, quiq̃ per vasa seminaria defer-
tur, atq̃ tandem per venam vmbilicalem ad nutriendum scru-
tum mittitur. Sanguis autem ille superuacuos, qui singulis me-
sibus ab utero mulierum profluit tempore gestationis uteri nõ
descendit, cum inutilis sit natura, sed in vasis ipsis continetur,
vt post partum expellatur. Aliter ergo fœtus sanguine optimo,
& conceptus deurato, non verò menstruo & superuacaneo, vt
Galenus aph. 37. & 44. lib. 5. docet: Et nos cap. 12. lib. 5. de mor-
bis medendis explicauimus. Neq̃ est fidum argumentum mu-
lieres utero gerentes non pati menses: quoniam multas noui-
mus absq̃ villo mensium profuuiō, concepisse, veluti alias, qui-
bus utero gerentibus menses profuebant. Quod ad multitudi-
nem, vel paucitatem sanguinis referendum est. Quibus adde,
quod si menses adessent utero gerentibus, venæ sectio in illis
non ita esset periculosa, vt Hippocrates tradidit aph. 31. lib. 5.
imò auxilio esset futura. *Competens.*) non aliter nutritur semen,
quam partes nostri corporis, semen namq̃ competente sangui-
ne nutritur, qui tenuis ad eò halitusosusque est, vt cum in omnẽ
seminis partem veluti ros sit attractus, nusquam sui speciem re-
praesentet. Sic namque fiet, vt & facile eum vincat semen, &
celeriter assimilet, & sibi nutrimentum faciat: mox arbitror se-
cundo attrahet, & tertio, quò scilicet, molem sibi magnitudi-
nemq̃ iustam ex nutritione adijciat. Hoc sanè modo partes
corporis

Fœtus nu-
tritur san-
guine opti-
mo.

Mulier cõ-
cipit absq̃
mensiu de
fluuiō.

Fœtus non
trahit ore.

corporis nutriuntur, vt c. 11. lib. 1. de semine. Et li. 3. huius operis c. 7. Gale. ostendit. *Tertia vera.*) Primū requiritur semen ad factū gignēdū: deinde vis alteratrix: tertid formatrix. Cuius ope s. n. ē primū veluti concretū quiddā tenue, membranā illā sibi induit, quā Hippoc. sexta die cum fœtu Musurgo mulieri ouorū tunicē simile excidisse ait: post hāc vero reliqua etiā quæcūq; , scilicet, in libello de infantis natura ab eo sunt scripta, fingit. Num verò fœtus venarū principiū in se habeat, an à vulua prægnantis accipiat, dubitat Galenus lib. 6. de plac. Hipp. & Plat. c. 3. vult autē Galenus eo ipso loco à se ipso fœtum, non à vulua hęc principia in se habere. Porro fœtus in vtero ore alimentum sumere, Hippocrates docet libro de carnibus ijs verbis, cæterum puer in vtero comprimens labra ex vtero matris sugit, & tum alimentum tum spiritum, cordi intrò trahit, vbi sanè mater respirauit: est enim hoc calidissimum in puero, & hoc calidū: etiam reliquo corpori, & alijs omnibus partibus motum præbet. Si vero quis interroget, quomodo hoc quis sciat, quod puer in vtero trahit & sugit: illi sic respondendum est. Pueri nascuntur sterco in intestinis habentes, & vbi nati fuerint celerrime venter, tum homines tum pecora exonerant. Atqui nō haberent sterco, nisi in vtero suxissent. Imo neq; mammā statim vt natū est sugere nosset, si non in vtero suxisset. Et de motu cordis ac venarum sic habet. Hęc Hippocrates. Quæ Galenus refert. libello an animal sit id quod in vtero est, cap. 3. 4. & 5. & approbare videtur. At re vera fœtus in vtero non alitur ore, neque sterco emittit, aut respirat, neq; alia excrementa: præter sudorem & vrinam habet: liber autem ille de carnibus non est Hippocratis magni, vt alibi docuimus: neq; etiam Galeni liber est an animal sit. Quoniam Galenus lib. 6. de vsu partium cap. 20. inquit, fœtus in vtero, vt ab ore matris alimentum & spiritum accipit, sic & spiritum per ea vasa, quæ ad vmbilicum sunt, nec per os respirat. Neq; illud quod in fœtus intestinis conspicitur est cibi excrementum sed sanguinis, propterea nō malè olet materia illa, quemadmodū fœces nostrę. Aristo. c. 10. lib. 7. de hist. anim. sic de eo scribit: excrementum etiam reddunt, alij statim, alij breui, sed omnes intra diem quod excrementum pluris quam pro infantis magnitudine est. Papauerulum hoc mulie

in vtero
nati
in vtero
nati

Mulier
nati
in vtero
nati

Fœtus non
alitur ore.

DE NATURALI FACULT. III

res vocant, colore cruentū, atq; admodum nigrum & piceū est, non lacteū, iam & albidum redditur. Galenus lib. 1. de semine c. 10. voluit, nō tam yrinā, quā stercus factum excernere: quod de stercore falsum est vt iam diximus. *Cor igitur ab initio.*) Ex ijs credendū non est cor primum formari, quod Aristoteles tradidit lib. 2. de genera. anim. c. 4. vbi ita dixit, quamobrem cor primum actu secernitur, quod non modo sensu ita fieri constat, verum etiam ratione. Cū enim quod gignitur de ambobus abiunctū iam est, se ipsum gerere, gubernare, & dispensare debet perinde, quasi filius à patre emancipatus, seorsumq; collocatus. Itaq; principiu haberi oportet, à quo etiam post ordo membrorum describatur, & quæcunq; ad absoluendum animal pertinent, disponantur. Et pauld post, quapropter cor primum distinctum in omnibus inspicitur animalibus, quæ sanguinem habent. Id enim principiu est & similariū & dissimilariū partium. Et infra, fit autem primò principiu, quod in sanguineo genere cor est: in cæteris proportionale, vt sæpius dictū est. Idq; effici primum non modo sensu percipitur, sed etiā quod per obitū vita hīc ultimo deficit. Euenit namq; in omnibus, vt quod vltimum fit, id primum deficiat: & quod primum, id vltimū, quasi natura decursione reducem agat, & à calce ad calcæes, vnde proruit, redeat. Hæc ille. Tria igitur de corde prædictis verbis Aristoteles velle videtur: primū cor omnīū membrorū primū conformari: idq; esse apertū sensu & ratione. Alterū, reliqua ab eo exoriri & dispensari: tertium quod vltimè moriatur, primum falsum est, cum neq; ex dissectione euidēs quippiā aut abortibus, neq; aliquod ratione cōclusum argumentū posset afferre. Sed & ratio cōvincit, nullā particulā fetus intrinsecā fieri posse, priusquā duæ venæ & duæ arteriæ, quæ ymblicū cōstituunt, producātur. Additq; errorē errori, dicēs, alia omnia ex corde ortū habere, esseq; id, sicut generationis, ita quoq; administrationis omnium authorē & ducem. Quod non minus falsum est, quā primū, vt disp. 5. lib. 13. de morb. med. latè explicauimus, tertium vero tanquā verum admittimus, scilicet quod vltimò moriatur: cuius rei magna experientia est, pediculorum sagacitas: qui vbi corpus hominum tabescere sentiūt, omniaq; membra lenissim sanguine desitui, vel ipsum deserunt, vel illas partes

Fortus non mittit stercus.
Cor nō formatur primum.

Aristoteles reprehenditur.

Iecur pri-
mū gigni-
tur.

Num tres
facultates
sunt diuer-
sæ.

partes occupant, quibus sanguis, calorque natus diutius in-
hæret. Quare cum temerarium sit scribere cuius oppositum
sensu deprehendi potest, iecur primū gigni ut in dissectioni-
bus appareat sine dubio firmandum est. Deinde cor, postmodò
cerebrum: ut libro de fœtus firmatione cap. 3. demonstravit Ga-
lenus: licet lib. 1. de semine cap. 8. cor, hepar, & cerebrum, eò-
dem tempore discerni, scribat. Illud porro aduertendum est, in
partibus animalis construendis, tres esse naturæ scopos, ut decla-
rat Galenus lib. 6. de vsu part. cap. 7. Et lib. 14. eiusdem operis
cap. 1. aut enim ad viuendum necessarias fecit, cuius generis
sunt cerebrum, cor, & hepar: aut ad viuendum commodius, ut
oculos, nares, aures: quaedam ad generis instaurationem, ut pu-
denda, testes, ac matricis. *Augetur autem.*) occurrit hîc nobis il-
la quæstio discutienda ab aliquibus pertractata, sed nondum ab-
soluta, an scilicet, generatrix facultas, auctrix, & nutritrix, sit eadē,
an diuersa. Nam Galenus in hoc loco, & cap. 3. & 7. lib. 1. huius
operis, perspicuè insinuare videtur, has tres facultates omnino
diuersas esse: idque probat: quoniam actiones quæ his tribus
facultatibus respondent, tres sunt, vna scilicet, cuiusque, genera-
tio, auctio, nutritio. Opera quoque diuersa, generare, augere, nu-
trire. Quippe augetur id quod est, gignitur id quod non est.
Differunt item, quia in clemento, substantia quæ crescit, est, &
præexistit actu ante ipsum clementum. Illa, quæ est generatio
nis, non est actu, sed potentia, antequam introducatur, & sit actu.
Præterea differunt, quia forma quæ crescit est eadem, quæ erat,
sed sic maior: in generatione vero non forma, sed compositum
generatur. Item nutritio est viventibus maximè necessarium, ut
pote, quod pertineat ad essentiali & conseruationem indiui-
dui, quod sine hac ope teneri ac conseruari non potest: quoniam
animal tantum viuunt, quandiu nutritur, ut cap. 4. lib. 2. de anima
dixit Aristoteles. Nunquam enim otio perfruitur hæc vis alitrix,
vnde Philosophi eam planè naturalem appellant. Augere vero
ad magnitudinem est institutum, temporarium tamen est, eiq;
exitus est in ætate certus: quoniam ad ætatis vigorem auctrix
virtus dominatur. Generare autem ad prolem edendam est ad-
itinctum conseruationemq; speciei, quæ natura ad immortalitatem
fertur. Natura ergo nutritione conseruat indiuiduum,
gene-

generatione speciem: auctione utriusque. Hic sunt fines diuersa
 opera diuersa, actiones diuersae: facultates perinde diuersae erunt.
 An dubium est, an auctrix facultas post aetatis vigorem cesset ac
 corrumpatur, an vero sit otiosa. Vtrumque enim absurdum vi
 detur. Quoniam vis haec propria est ipsius substantiae ac essen
 tia, à qua separari nequit, cum affectiones propriae à suo non
 possint diuelli subiecto. Erit ne otiosa, minimè. Quoniam facul
 tate praesenti, quomodo fieri potest, vt nulla sit actio, cum fa
 cultas ad aliquid dicatur, nimirum ad actionem. Dicendum mi
 hi videtur, non esse necesse animae facultates semper in actu esse.
 Non enim semper intelligimus: non semper mutamus locum.
 Ita non semper augemur. Primum quia finis facultatis auctri
 cis abest: finis autem est expletio mensurae: certae expleta men
 sura nullus superest finis ad explendum. Auctricis namque finis
 est, corpus animatum promouere ad praescriptam sibi à natura
 magnitudinem, vt ait Aristoteles cap. 4. lib. 2. de anima & cap.
 4. lib. 2. de generat. anim. praeterea materies apta auctioni abest,
 nimirum corporis mollitudo, cum iam ossa firmum robur sunt
 accepta, vbi terminus incrementi praescribitur, vt supra cap. 7.
 lib. 1. est dictum. Cessat igitur actio crescendi, cum iam munus
 suum perfecerit vis auctrix. Quare licet actio cesset, facultas ta
 men non cessat. Neque istae sunt ad aliquid: quoniam vtrumque
 in actu, & vtrumque in potentia est assumendum, vt de sensu &
 sensili, ait Aristoteles cap. 2. lib. 3. de anima. Perinde quoque ge
 neratio cessat, quanuis vis generatrix semper adsit. Cessat au
 tem, quia desunt instrumenta: quae si adessent, non cessaret.
 Sic quoque formatrix facultas absoluto foetu non perit. Car
 nes enim reponit, etiam apponit figuram, non sine pristini
 figurae commensurae, atque portione. In amente quoque non
 cessant facultates volendi, intelligendi, & reminiscendi: licet
 actiones cessent, ob instrumentorum defectum. In facultate
 quoque sensitua, si oculus senis esset, sicut oculus iuuenis, vi
 deret vt iuuenis, Aristotele capit. 4. lib. 1. de anima. auctore.
 Nutritio autem semper adest, quia etsi multa animalia sine ci
 bo & potu multo tempore viuere possunt, non tamen sine ali
 mento id praestare valent. Cum eorum calor natiuus valde im
 becillus humore aliquo sustentetur, interim dum ieiuna ma
 nent.

nent. Caterum Aristoteles lib. 2. de anima. cap. 4. vim generatrioem & nutritioem esse eandem clare docet, verba eius hæc sunt, cum autem eadem vis animæ sit, & nutriendi & generandi, primum de alimento determinare necesse est: hæc enim à cæteris potentijs hoc opere atq; munere seiungitur. Quibus verbis non meminit potentiz augendi, quod cum sit media, sub extremis intelligatur. Ego sic explico Aristotelem, eandem vim, inquit, esse & nutriendi & generandi, genere nimirum, non tamen specie: & hoc voluit Hippocrates cum libro de alimento dixit, potentia vna, & non vna genere quidem ostendens vnam esse potentiam, species autem plures habere. Quare hæc facultates rectè distinguuntur, sic aptè vni parti tribuuntur. Neque solum differunt sine, opera, & actionibus, vt probatum est, sed etiam subiectis, tempore, & obiectis. Nutritiua enim in pueris est validissima, generatiua in iuuenibus, vtraq; in senibus imbecilla. Nutritiua etiam per omnem vitam durat, Augmentatiua cum nutritiua incipit, sed vbi corpus iustam magnitudinem acquisiuit, desinit, generatiua vero à pubertate incipit, in vigore, postea languidior indies redditur, donec tandem penitus extingatur: quod in alijs citius, in alijs tardius contingit obiecto quoq; differunt, vt declarat Aristoteles. cap. 4. lib. 2. de anima. dicens, atqui diuersa est alimenti ratio, vt nutrit & auget. Nam vt ipsum alimentum quantum est quoddam, auget, vt est hoc aliquid & substantia nutrit: conseruat enim substantiam: & est eoulsq; profecto quousque nutritur. Efficit præterea generationem, ac ortum, non eius quod aitur, sed talis quale est id, quod nutrituriam. enim est ipsa substantia, & nihil seipsum generat, sed conseruat. Hæc illic. Cum ergo potentie per actus distinguantur, actus autem per obiecta: si obiecta sunt diuersa, haud dubie potentie diuersæ erunt. Vnum nanque obiectum, quantum est, alterum; substantia: illud pertinet ad auctricem hoc vero ad generatricem & nutriticem. Neque proinde dicendum est, nutritionem esse generationem, licet particularem, vt nonnulli volunt. Quoniam generatio, vt ait Aristoteles, cap. 1. lib. 4. Meteor. est transmutatio quæ ab hisce fit potentijs, vbi ex subiecta materia ad quæque naturam, rationem, obtinent: nutritio autem non est trans-

Potētia vna
& nou vna.

du vna
vna vna

Quo tēpo-
re vnaque-
que potētia
robustior
sit.

Generatio
quid sit.

transmutatio, nec conuersio, sed incorporatio alimenti transmutati, vt capit. 8. lib. 1. visum fuit. Quare perperam vocant virtutem mutatricem, incorporatricem. Alia namque mutatur, nimirum generatrix, cibum in sanguinem, alia vero incorporat & assimilatur, scilicet nutritrix, ideoque Galenus semper per assimilationem definiuit nutritionem. Vnde non bene. Nutritio est conuersio nutrimenti in corpus animatum. Sed nutritio est vnio naturalis alimenti transmutati. Vna ergo est animæ facultas genere, ita tamen vt eadem vna cum sit, diuersis prædita sit viribus, quas pro actionum, & reliquorum quæ diximus, varietate habet differentes: quatenus enim corpus alitur, alitrix oritur facultas, quatenus augetur, auctrix: quatenus gignit sui simile, generatrix. Sed de auctrice plura diximus disp. 1. libro. 11. de morb. med. vbi quæ hæc de auetione desiderantur, illic lector inueniet. Caterum cum hæc generatrix vis in fœtibus reperiatur, quoniam nutriuntur, & augentur: deinde sentiens succedat, postremo intellectiua: illud videndum est, quo pacto hæc facultates succedant in ipso fœtu, alunt enim, fœtum primum plantæ viuere vitam informem sine sensu: deinde sentiendi ac mouendi formam induere: postremo planè conformatum ac expressum imbui, atque informari anima intelligenti. Sic enim Aristoteles (quem omnes sequuntur) capite. 3. lib. 2. de generat. anima scribit: ergo animam in ijs habere vegetalem palam est, sed quamobrem eam primum haberi necesse sit, ex ijs, quæ alibi de anima disseruimus, apertum est. Sensualem etiam, qua animal est, tempore procedenti recipi: & rationalem, qua homo est, certum est. Non enim simul & animal sit & homo: nec animal & equus. Hæc ille. Quibus videtur docere has partes in nobis substantiam distinguere: cum dicat in conformatione fœtus non eodem tempore animal & hominem oriri: Quare tres animæ in homine erunt: quod dicere absurdum & impium est. Quod si dicas primam interire, aduentu secundæ, & hanc quoque, subeunte tertiâ, minus erit benedictum. Quoniam sic, fœtus morietur, deinde nascetur: & rursus interibit, & tandem orientur. Vnde prima generatione generabitur lactuca: in secunda

Quid nutritio sit.

Ordo facultatum in fœtu.

ad partem A de nutritione supra 2001 .201

equus: & postremam homo. Neque dicendum est in semē in forme statim introduci animam rationalem, quia id magis ridiculum est, semē vocari hominem, & sub forma perfecta materiam esse imperfectam. Nam de anima equi, quae est materialis, verum est: vnam, eandemque esse in semine & in equo: viuit tamen vitam plantę primum, quia instrumentis caret: & hac de causa primum fit animal, quā e quus, ut Aristoteles dixit. At subtilior est difficultas hæc, si tres gradus viuendi sunt in generatione hominis, & gradus viuendi præcedit gradum sentiendi, & iste præcedit gradum intelligendi: perspicuum est priores duos gradus educi à potentia seminis: posteriorem vero à Deo creati. Quomodo igitur fieri potest, ut postremus sit idem substantia cum primis. Disputauimus olim lib. primo de morb. med. disp. 7. rem hanc, vbi animaduersum fuit, formam substantialem acquiri temporis successu, & non minus in eandem cadere gradus quosdam, qui successiue acquiruntur, quā in alias res, in quibus verus motus, vnde conceditur: ut etiam declarat D. Augustinus lib. 7. de Ciuitate Dei cap. 23. Ergo post foetus articulationem anima noua à Deo creatur, & ibidem infunditur. Quae anima tunc massa illa, fit homo. Quae cum secum afferat omnes perfectiones: neque necesse est, antegressum manere: neque propterea mori dicitur foetus: propterea quod nullum intercedit temporis intervallum inter vitam priorem & posteriorem. Quare hominem ita absoluit, ut aliarum facultatum perfectionem in se completa, suapte natura simplicissima sit, per varias tamen corporis partes multiplices actiones edat. Sed cum omnes animæ rationales ex eadem sint substantia, qui sit, ut non omnes eodem modo intelligant. Cum enim anima sit tanquam tabula rasa, ut inquit Aristoteles cap. 4. lib. 3. de anima. nullis ex polita picturis, accommodata tamen est, aptaque, ut quiduis in ea adumbrari possit ac delineari. In qua duplex aptitudo reperitur: vna ex parte ipsius animæ: altera vero ex parte corporis. Ex parte, inquam animæ, quoniam animæ hominum non omni ex parte sunt æquales, nec pari conditione ac dignitate: sed vna altera præstantior est aptitudine intelligendi: nam licet anima hominum sit vna per essentiam, sit tamen plures per intel-

Animæ hominum non sunt æquales.

Intellectionem. Sicut enim stella, ut ait D. Paulus ad Cor. cap. 13, differt à stella in claritate: sic anima vna ab altera lumine intellectus: penes illud, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. In eo autem omnes conueniunt, quod corpus mortale & caducum sunt consecuti: quod formam humanam nacti, quauis nonnulli sint ferino aspectu, belluisque affines: quod omnibus inditus procreationis ardor, quo nomine grauidam appellauit animam Plato in Timeo, quod iisdem naturæ legibus tenentur: quod similis illis rationis vis incitat: quod animæ essentia formaque substantiæ à Deo sit creata: quod iam mortalitati destinantur, quo etiã nomine Plato animam prægnantem appellauit, amore, scilicet, ac desiderio immortalitatis. denique omnes vno spiritu imbuuntur, in eo vero differunt, quoniam è corpore separatae; non omnes eandem dignitatem & conditionem sortiuntur, iuxta illud Danie. ca. 12. vbi sic ait, quotquot in puluere dormiunt, euigilabunt: alij in vitam sempiternam, alij in opprobrium, in dedecus, in pœnam, alij in cõdemnationem. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmameti, & qui ad iustitiam erudierint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates, sic quoque in earum creatione est differentia Aristoteles enim. c. 5. lib. 1. de part. anim. inquit, corpus totum gratia animæ conditum esse, & talis animæ, qualem hoc corpus requirit: aliàs, qualibet anima quoduis corpus sine discrimine ingrederetur, & informaret, quod absurdum est. Adde, quod ipsa anima præter habitus acquisitos, habet alios innatos, nimirum lynteresim, dictamen rationis, & conscientiam, qui eodem in gradu non in omnibus reperit̃tur. Neq; obstat, quod formæ consistant in indiuisibili, & sint sicut numeri, neq; maius aut minus recipiant: quoniam hoc spectat ad animarum essentiam secundum quam omnes animæ conueniunt, non vero quoad potentias earum, secundum quas differre diximus. Quod autem ex parte corporis vna anima sit altera præstãtior nullus dubitauit. Est enim corpus animæ instrumentum, quo actiones suas perficit, ac functiones suas exequitur: mens autem præcipuè in cerebro operatur: laeso enim cerebro animaduerti mus mentem omnemq; animæ vim perturbari, omnemq; actionem impediri: eo autem bene valente, sanas esse & constantes

Anima grauida cur dicatur.

Corpus gratia animæ fuit factu.

Taxatur
Aristoteles.

animæ vires. Ex quo intelligitur hanc quandiu est immersa cor
pori concreto, illi quodammodo inferuire, eoque apto egere
& idoneo. Qua de re librum edidit Galenus, cui fecit titulum,
quod animi mores corporis temperaturas sequantur, ubi pro-
bat mores mutari locorum, alimentorum, ac in vniuersum tem-
peramenti ratione, philosophorum optimorum autoritate.
Quare argumentum illud quo Aristoteles videtur probare
animam humanam esse à corpore separabilem, cap. 1. libri pri-
mi de anima, nihil concludit: propterea quod intelligere non
est affectio animæ propria: dum anima in corpore est: siquidẽ
vt intelligat necessario debet vti temperamento cerebri, tan-
quam eius instrumento, vt latius disp. 5. lib. 13. de morb. med-
disputauimus. argumentum autem Aristotelis hoc erat. Si intelli-
gere, aut actio est eius partis animæ in qua visa imprimuntur,
aut sine ea non est: certe sine corpore constare nullo modo po-
test: at si quod est munus, & si qua affectio animæ propria, ea
separari potest. Hæc ille. Quæ, vt dixi, nihil colligunt. Quare sta-
tuendum est animam dum corporis est iuncta cõpagibus opus
habere temperamento cerebri idoneo ad ratiocinandum & ad
intelligendum. Quod si desit vel nihil, vel vitiosè agat, vel for-
tasse emigrare cogetur. Exemplo sunt lymphatici, melancholi-
ci, phrænetici, amentes, delirij, ebrij, apoplectici, veterinosi, para-
lytici, maniaci, lunatici, tum pleriq; alij, quorum morbosus affe-
ctus ex cerebri intemperie oriuntur, vt alibi ostendimus. Non
ergo omnes animæ eodem modo intelligunt, propter cerebri
intemperiem variam ac multiplicem. Cui accedit natura, do-
ctrina, locus studijs aptus, institutio à puero, industria, & tem-
pus, vt Hippocrates docet in libello de lege, quem nos olim
cap. 25. lib. 1. parad. Dialect. explanauimus. Et iã ad caput quar-
tum Galeni explanandum nostrum conuertamus stylum quod
sic habet.

CAP. IIII. *Erasistrati opinionem de natura facultatibus, peripato-
sticis non consentire.*

IAm.) Iam hoc capite non potest Galenus flagitiosum & pu-
dendum sectatorum Erasistrati errorem, veru atq; obelisco,
non

non confodere, & ignominia notare sempiterna. Quippe qui asserunt Erasistratum nihil latere: & inter peripateticos philosophos eum versatum. Aduersus quos ita disputat Galenus. Aristoteles ac Theophrastus tanquam Deum Hippocratem admittantur: Cuius opera suspiciunt, & declarant: dogmata sequuntur: quæ verissima sunt, veluti.

- 1 Quatuor qualitates inter se mutuo agunt & patiuntur.
- 2 Calidum maxime actiuum est, deinde frigidum.
- 3 Omnia quæ miscentur per se tota miscentur.
- 4 Omnia quæ alterantur, per se tota alterantur.
- 5 Omnia quæ nutriuntur, per se tota nutriuntur.
- 6 Concoctio est alteratio, ac nutriens in propriam qualitatem eius quod nutritur, mutatio.
- 7 Sanguificatio est alteratio.
- 8 Alteratio, nutritio, concoctio, humorum generatio à calido perficitur.
- 9 Qualitates excrementorum à calido innato proueniunt.

Ve bilis flauæ, pallor, & amaritudo: melancholici humoris, nigredo & austeritas ex concoctione, quam facit calor innatus proueniunt. Neque mirum est ab eodem agente diuersos effectus euenire. Ignis suapte natura lucidus, res, quas complectitur, colorat: idem rebus innatum vel extrinsecus accersitum colorem aufert. Sed & adusta quædam teterrima reddit, cum ex prunis nigerrimos carbones efficiat: contra lapides in calcem deducit, hoc est, res tetras in colorem candidum: licet rubeat magis quam candeat. Sol eadem vi & actione ceram emollit, & terram indurat. Rursus hominem nigrum reddit, linum autem nitro aut calfulgine infectum candidum. Non minus miræ palearum vis mihi videtur, quæ etsi calidæ sunt, niues nihilominus diutissime seruant: è contrario mala præcocia maturant. Quin venena lethum mortalibus inferunt: eadè si appositè pharmacis adhibeantur, morbos etiã grauissimos curant. Quocirca veratrum, vt Democ. ad Hippoc. scribit, sanis datum menti offundit tenebras: insanis vero multum prodesse solet. Est in Epiro vt inquit Mela. li. 2. c. 3. fons adeo sacer, quod cum sit frigidus & immerfas faces, sicut ceteri, extinguat, ubi sine igne peculiariter mouetur, incedit. Quare non est dubium, eandem causam, pro materia diuersitate, varias qualitates inducere posse. Et iam reuertamur,

Ab eodem agente diuersi effectus.

vnde digressi sumus, si catalogus ille dogmatum verissimus est: traditus ab Hippocrate, explicatus ab Aristotele: ignoratus ab Erasistrato, cur dicunt eius sectatores, eum nihil latere, & cum peripateticis fuisse versatum. *Frustra splen.*) Erasistratus non nisi verbo tenus conuenit cum illis, naturam esse artificiosam, & nihil frustra facere, scribens, cum re ipsa tale axioma saepe destruat, frustra nanque fuisse factum splenem dicit, vt etiam lib. de atra bile cap. 7. refert Galenus. Cum lienis maximus sit vsus, vt melancholicus sanguis ab illo attraheretur, cum præsertim eodem sit alendus. In qua nutritione acidus quidam humor seiungitur, & per venæ portæ ramum ad ventriculum delatus famem dormientem excitat, quæ utilitas nullo pacto spernenda est: vt Galenus lib. 4. de vsu part. cap. 15. scribit. Omentum quoque dixit Erasistratus temerè fabricatum esse. Omentum nil aliud est, quàm peritoneum, in quod tum venæ tum arteriæ, tum nervi, tum adeps disperguntur: intestinorum tutamenti gratia factum est, estq; non exiguo coctioni conficiendæ adiumento. lib. 4. de vsu partium cap. 11. fortuita quoq; ratione dicit Erasistratus, arterias, quæ inferuntur in renes, fabricatas esse cum eorum sit vsus, veluti venarum, vt sanguinis serum, & pro renibus nutrimentum adferant, ideò vtrâq; emulgentes vocant. *Quod qualitates sint corpora.*) Stoici, vt refertur in illo libello Galeno ascripto, an qualitates incorporeæ sint, existimarunt qualitates corpora esse, quod placitum ibidem impugnat ille author, propterea quod fieret vt corpus corpori accideret, & corpora corporibus subito cederent, & alia multa absurda sequerentur, si tale decretum verum esset.

Vfus lienis

Omenti vsus.

Arteriarû & venarum emulgentium vsus.

CAP. V. Locum Erasistrati de bilis secretionem rectè intelligi non posse.

ERgo miretur.) Admirabitur aliquis cur Erasistratus à placentis Hippocratis tantopere abhorruerit: desinet tamè admirari, postquã cognouerit, adeo stupidû & arrogantè Erasistratû extitisse, vt sibi & suis par Hippocrati esse videretur, vt Galenus libro de venæ sectione aduersus Erasistr. refert. Et hoc ipso argumento à doctrina Hippocratis, voluit discedere, nouâ docēs, falsam, obscurâ & ineptâ, & adeo ridiculam, vt Erasistr. insanite dicas,

dicas, tam malè enim iudicauit de bilis secretionè, quòd eam actionem permittat orificiorum angustia & vesiculæ situi.

Adapertis.) Dicebat etiã communem quendam locum esse, excipiendo sanguini per venam portam delato dicatum, cuius sanguinis tenuiores portiones in vesiculæ ostiola protrusæ (nã impetum à ventriculo factum eò vsque perseverare putauit) exciperentur: crassiores venæ cauæ ramos patentiores subirent.

Intraque vero denique admonet sequi multa incommoda: quocunque modo quis locum illum communem interpretetur (nequè enim Erasistrati eo interpretando inter se conueniebant) sed illud præcipue, quòd sanguis rectè nunquam possit expurgari.

CAP. VI. *Aduersus Erasistratum de nutritione.*

R*erum.*) Supponit Erasistratus, nutritionem fieri, per successionem ad id quòd vacuatur. Ex qua hypothèsi ita concludit: cum effluit sanguis per ora vasorum: aut locus manet vacuus: aut venæ confidunt in se: neque hoc est verum: neque illud etiã: sequitur igitur, vt quòd continuum fuit, vacuati locum impleat. Atque bene, inquit Galenus, nobis ita nutritur sanguine scilicet quò in se habent, fruentes. Verùm nerui quo modo nutriuntur? neque enim in his sanguis habetur: nobis autem in promptu est respondere, quòd trahendo à venis. Sed hoc Erasistrato non placet. Fingit enim neruum maiorem ac sensibilem ex inuisibilibus & simplicissimis neruulis, arteriis & venulis componi, ita quidem permittit, vt si acu tenuissima partem aliquam pupugertis, tria simul diuidantur. *At hic.*) modus is docendi ab Erasistrato ineptus est: quoniam venula seipsam nutrit, quoniam habet sanguinem. Nerui vero minime. Neque dicat ille, neruos habere cavitatem: sanguinem ergo habebunt: quia cavitatis illa plena est spiritu animali, & nò sanguine: porosos namque fieri neruos oportuit, vt animalibus spiritibus aditus pateret.

Velim porro.) Refutat opinionem Erasistrati, siue continuum siue ex atomis conflatum neruum dicas. Nam si continuus

Coruus al-
bas.

supponatur, non admittet vacuum: si enim ex atomis constet, nutri-
tionis ratio nulla erit, cum successio ad vacuum in ijs tantum
vim habere dicatur, quæ sensibilia sunt.

3 Ego vero.) Cum Erasistratus venas & arterias similes ac sim-
plicissimas constitueret, quæ sensum effugerent, quæq; aliarum
essent elementa: ex aduerso sectatores eius compositas faciunt,
præterea naturæ artem (quam Erasistratus prædicat) aperte de-
struunt. Nulla enim futura est, si atomos recipias, cum hæc nul-
las facultates habeant. Siquidem impatientes & immutabiles
esse præsumuntur.

4 Aptius autem.) Quod nutritio non fiat per successione[m] ad
id quod vacuum perspicue hinc demonstrat Galenus in gracili-
bus ac macilentis à morbis: in quibus multum est quod efflu-
xit, ideo indigent nutrimento ac refectione. Talis autem addi-
tio aut est par, aut minor, aut maior, non par: quia ijs qui com-
modo sunt corporis habitu, satis ad nutritionem est, et pote qui-
bus ea, quæ apponuntur, ijs, quæ effluunt, paria esse oportet,
non minor: quoniam ijs qui ad ultimum sunt graciles ac liber-
aliter refici postulant, nisi multo plus sit quod apponitur:
quàm id quod vacuum, pristinum restituere habitum nunquam
poterit. Liqueat igitur quod tanto plus sunt attracturi, quanto
etiam pluribus egent. Quod vero ait Erasistratus, idcirco mul-
tum succedere, quia multa sit additio, plane absurdum est: cum
hæc effluuij proportionem, de illius sententia, sequatur.

Quod si.] Postremo qua ratione velit Erasistratus, alimenti
in nervulos & arteriolas fieri translationem (sic appellat, & non
digestionem) citatis verbis ostendit: in quibus illa Galeno pla-
cent, quod scribit nervulum à lateribus nutrix atque ipsum nu-
trimentum attrahere.

CAP. VII. Galeni sententia de nutritione.

Ergo.) Erasistratus veritate coactus attractionem admisit
quam declarat Galenus fieri, non fuga vacui, sed quali-
tatis convenientia. Ergo, ut magneti lapidi vis inest, qua fer-
rum attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta om-
nia, facultatem habent, qua actionem suam perficiant: ut Gale-
nus

nus asserit lib. 1. de locis affectis cap. 7. & lib. 2. de elementis cap. 5. porro quauis hoc Galenus sentire videatur, quod idem sit modus attractionis nutrimenti, & ferri à magnete, non tamen omnimodam similitudinem intelligi volumus: magnes enim in attrahendo nulla alia re vititur, sed mox mediante sua forma: quod aptum natum est perficit. At vero tum fibris in longitudinem porrectis quibusdam, tum calore membrum opus habet, vt ad particulam alimonia impellatur. Præterea nihil resistere, nec reniti ferrum cum à magnete pertrahitur dicere consentaneum utiq; est, cum tam leui ductu illum sequatur. Non vero sic de alimento dicendum est, quod cum sit graue, non suapte sponte hoc habet, vt in omnem dimensionem sursum & deorsum, & quaquà versus conferatur, vt in alitionem membrorum concedat, sed in tantum præcedere similitudine dicimus, quod veluti ex parte magnetis attrahētis naturale est, vt rapiat ferreos stilos, ita omnibus artibus corporis nimis admodum familiaris est eorum attractio: per quæ defluxionem naturalem reparant. At vero.) Ostendit non esse opus illa successione continui, si compressio ventriculi & venarum, vna cum vi partium attrahente, recipiatur. *lam.*) Ex ijs quæ capite primo dixit Galenus, & in principio capitis sexti, locus iste intelligitur: erat enim argumentum Erasistrati constans duabus partibus: argumentum Asclepiadis, tribus, aut digestio fit fuga vacui, aut successione continui, aut compressione vasorum: si duabus partibus vtamur, falsum est lemma: si tribus, adhuc non est fidum: restat vt aliquid addatur, cum vasorum compressione, attractio nimirum membrorum, & hoc modo soluetur Asclepiadis obiectio. *Artificiofam naturam.*) Si ad partes nutriendas fuga vacui deferuntur humores, id quadam naturæ necessitate (quia scilicet, vacuum esse non potest) accidat oportet: quæ ratio nullam artem naturæ viuientium concedit: qua etiam grauiasursum, & grauias deorsum trahuntur.

CAP. XVIII. Aduersus Erasistratum de concoctione cibi & succorum generatione.

A Equæ.) Cum ad nutritionem generatio humorum sit necessaria, ideo de illa Galenus in hoc & sequenti capite agit.

Primum refutans opinionem Erasistrati, quoniam vt libr. 1. de simp. ca. vlt. inquit idem Galenus discere cupientibus opus, nō solum optima discenda proponere, sed etiam falsas opiniones ex eorū animis delere, quæ veras inherere prohibent. Quippe, sicut non pura corpora, quanto plus nutries, tanto magis lædes, ita quoque non puros animos, quanto plus veris opinionibus nutrire tentes, tanto pertinaciores reddas. Erat autem sententia Erasistrati & Aesclepiadis quoque, vt etiam refert Gale. li. de atra bile c. 1. contēplationem hęc humorū inuilem esse, neq; à medicis addiscendā: solumque esse rationem habendam euacuationis humorū, non verò generationis eorū. Atq; si non esset melius prohibere ne generarentur, quā solicitos & occupatos esse in illis vacuandis. Illud autem sollicitabat Erasistratū, num humores in corpore procrearentur, an in cibis essent, veluti aiunt, qui opinionis de partibus similibus sunt authores, vt Anaxagoras, & alij, de quibus Aristoteles cap. 4. lib. 1. phys. Melius multò esset inquirere, qui cibi generarent sanguinem: & qui non illum efficerent: item qui facile concoquuntur, & qui difficile. Neque idem est sanguis bonum non gignere, & nutrimentum in ventriculo probe in chylum non verti: velut non est idem sanguinem bonum gignere, & alimentum probe in chylum verti.

Quo pacto) neque sanguificationis defectus, neque coctionis frustrationes ipse Erasistratus docuit: vn de causas generationis hydropis ignorauit. Est enim prima generandi hydropis causa sanguificationis defectus, frustrataque sanguinis procreatio. Quidam autem, atque in his Erasistratus in primis, qui existimant, nulla alia ratione oriri aquam inter cutem posse, nisi quod vitium angustia sanguis vltra per iecur procedere prohibeatur. Nec posse ipsam excitari vitio lienis, aut alterius membri, sed semper ex scitro, qui iecur obsideat. Et tamen quotidie videmus, ex diurnis hæmorrhoidibus suppressis, vel immodica euacuatione, ad extremam refrigerationem hominem ducente hunc ipsum morbum oriri. Mulieres quoque perfecta menstruæ purgationis cessatio, & item immodica eiusdem profusio, cum interdum ipsarum vteri sanguinem vehementer profundunt in hunc morbum perduxit. Imo etiam fluor, qui muliebris

bris appellatur, in hunc affectum quandoque terminauit, vel suppressis aquam inter cutem esse frigidum humidūque morbum, & ex frigidorum, humidorumque succorum nasci redundantia, perspectum habemus. Sed oritur etiam ex nimia prauorum humorum copia. *Qui muliebris vocatur fluxus*) profluuium muliebre appellatur, non ea expurgatio quæ singulis mensibus accidit, sed diuturna vteri distillatio, varijs coloribus affecta, alijs alba, alijs viridis, alijs fuliginosa, alijs flaua. Est etiam aliquando acris, mordax, aliàs mitior. Euenit autem hoc malum, cum natura corpus vniuersum per eam partem expurgare tentat: idque per excrementa varia, pro natura humoris qui abundat. Illæ mulieres hoc malum patiuntur, quibus plurimo partu & coitu, partes illæ laxiores factæ fuerunt: ideo raro virginibus. Et hoc malo redduntur steriles mulieres, à quo Galenus liberauit uxorem Boetij, ut ipse refert lib. de præcog. ad posth. c. 5. de quo vide eundem Galenum capit. 5. libro quinto de locis affectis.

Profluuiū muliebre.

Immodice refrigeratōi) Ideo iste affectus dicitur frigidus lib. 5. de locis affectis capit. 7. Et aph. 16. lib. 1. natiuus enim calor refrigerat, & iecur necessarid læditur li. 6. de mor. vulg. sect. 7. com. 18. Et libr. 6. de locis affectis capit. 1. *Simili genere*) diarrhæa est copiosa alui profluxio diuturna sine inflammatione & exulceratione libro 3. aphor. 25. & 30. & libro sexto. aph. 32.

Aqua intercus est affectus frigidus.

Ceterum) consensu philosophorum & medicorum probat Galenus omnes actiones naturales primis tribui qualitibus, & ex ijs potissimum caliditas naturæ opera exerceat, *Omnia gubernari dicant*) lib. 1. cap. 6. diximus, qualitates primas esse instrumenta quorum causa anima suas actiones in corpore exercet, ideo ab illis nunc animal gubernari inquit. Hæ enim solæ sunt, dicit Galenus ca. 9. lib. 1. de elementis, quæ subiectam substantiam alterant, & quæ causæ sunt, vt elementa inuicem transmutentur, & quæ plantas atque animalia efficiunt. Adde, gubernant, viuificant, & mores animi gignunt, vt latius Galenus in eo libro, quod animi mores corporis temperaturas sequantur, ostendit. *Tametsi*) Solet Erasistratus vel leuissimas qualque opinioniones refutare, veluti illam, cibos putrefieri in concoctione: &

Qualitates primæ sunt causæ omnium actionum naturalium.

aliam,

aliam, propter arterias fieri digestionem nutrimenti. Et hanc, aerem in respiratione minimè trahi, sed tantum succedere, & istam urinam ritu halitus meare in vesicam, & portionem totam in pulmonem deferri. De sanguinis autem generatione neque approbavit quæ ab alijs dicta sunt maxime ab Hippocrate, neque refutavit: neque ipse aliquid ex se tradidit. *Putrescere cibos.*) Cur aliqui existimauerint cibos in ventriculo non nisi putrescere capit. 7. libro. 3. dicemus. *In ea vero.*] Hi crediderunt arteriarum pulsatione fieri attractionem, cum illæ venas adherentes percuterent. *In ea rursus.*) Hæc fuit Platonis sententia, quam Galenus in Timeo Plat. com. 21. reprehendit, dicens, quid Platoni in mentem venerit, ut repulsionis opinionem ei sententiæ quæ de attractione est, antetulerit, atq; hæc sola in re ab Hippocrate dissenferit, certè nescio: nam respirationem, siue ea sit actio, siue affectio nominanda, per repulsionem non effici, Erasistratus, cum Heliæi sententiam refellit, planè comprobavit. Itè. c. 8. lib. 8. de decretis Hipp. & Plat. eandem Platonis sententiam refutat. Et Hippocratis sententiam confirmat, qui libro de natura humana ita inquit, & hæc omnia tibi faciet omnibus diebus ac noctibus & hyeme & æstate, donec idoneus ad attrahendum in se spiritum, & rursus emittendum fuerit: attrahit vero in se homo exteriorem aerem per os in pulmonem, per cutem in arterias ac rursus per eòsdem meatus, per quos accepit, remittit. Altera igitur ex his operationibus respiratio, altera quæ per cutem fit, perspiratio seu difflatio appellatur. *Qui halitus.*) Hæc fuit Asclepiadis sententia, quam cap. 13. lib. 1. refutavit Galenus. *Nec etiam*) Aduersus Platonem de hac opinione disputavit Erasistratus, ut Gellius refert libro. 17. capit. 11. Et Plutarchus in symp. decad. 7. prob. 1. Quæ de re vide disputationem tertiam, libro quinto, de morb. med.

Quid vero.] Reddit ad quæstionem, an bilis alijque humores in nobis gignantur, an potius in cibis, prius extitissent. Verba Erasistrati hæc sunt, utrū vero inter concoquendū in ventre alimentum talis gignatur humor, an mistus in exhibitis extrinsecus accedat, id considerasse ad nullū pertinet medicinæ vsum. *Atqui vir.*) primū reprehendit Erasistratum, quod dixerit inuti-

inutilem esse hanc disputationem de humorum generatione. Nam si vacuatio humoris noxij, est utilis & necessaria ad morbos curandos: cur generatio illius humoris ab speculatione medicinae erit aliena? *Fac nanque.*) Probat Galenus quod siue humores gignantur in corpore: siue prius existant in cibis: contemplatio humorum medico necessaria est: nam si in cibis, verbi gratia, bilis existat, cibi in se continentes plurimum bilis haud vacant periculo: qui vero illius minimum habent, innoxia assumi possunt. Necessarium igitur est nosse quinam cibi in se contineant bilem, & qui illa careant: beta nanque & oleum plurimam bilem creant, veluti panis & vinum, minimum. Ridiculus igitur ille erit, qui fugiens bilem, betam aut oleum comedit. *Quid vero.*) Donemus inquit, in corpore bilem generari: nonne est necessarium scire, in quo statu corporis maior copia bilis, & in quo minor producat. Speculatio agitur de humorum generatione medico necessaria est. *Sed &.*) explicat in corporibus humores ex alimentis gigni: nam si bilis, priusquam assumatur inesset, fieret ut mel gustantibus amarum sentiretur. Praeterea omnibus similiter aequalis ex eo gigneretur bilis copia. Nam senibus & in universum frigidi temperamenti corporibus mel est accommodum: aetate autem florentibus & calidis in bilem vertitur. ut etiam lib. 3. de alim. facult. c. 39. declarat Galenus.

Libens igitur.) Ostendit Erasistratum cum peripateticis non consentire, quod nec caloris in animalibus vim, nec sanguinis qualitatum efficaciam ab illis demonstratam agnoscat. *Sed id in iis.*) Non solum per calidum intelligitur pura qualitas, sed etiam corpus subiectum, ut ex sequentibus verbis percipitur, veluti Galenus quoque aph. 14. lib. 1. exponit. *Et animalia.*) capite. 3. libro de foetus formatione, inquit Galenus, nullum autem animal, vel exangue, plane calidum, vel plane calidum, exangue est. *Contra quae.*) Quae natura admodum sunt frigida animalia, ea prorsus sunt exanguia, eoque per hyemem delitescunt, otiosa, & immota: mortuorum ritu jacent. Qualia sunt insecta, haec & frigida natura sunt. & exanguia, & hyeme latent.

Alia quoque latent quae & sanguinem habent & animal

Animalia
insecta hye
me latent.

pariunt, vt vrsi, histrices, & nonnullæ aues ac pisces, de quibus agit Aristoteles capit. 15. 16. & 17. libro 8. de de histor. anim. Et Plinius lib. 8. cap. 36. omnia autem sine cibo eo tempore viuunt, quia ambiens nos frigidus, insuperque animal sine motu degit, densari illico superficiem exteriorem, defluereque nihil profus aut vnde quaque parum est necesse: & ob id animalia quæcumque latibula incolunt, alimentis opus non habent. Cùm enim hæc sub hybernum frigus, quo tempore in cauernis commorantur, toto corpore frigida segnesque ac dense ob quietem reddita sint, & exterior superficies iam adstricta fuerit, nihil tunc diffluere par est, neque etiam quod euacuatum est, repletionem indigere: alioqui nutrimento opus haberent, ad quod inuestigandum ea propter incitantur, quod defectui, quæ ex inæntitione perceperunt, operam ferant lib. aduersus Eras. cap. 9. Et aph. 15. lib. 1. & aph. 59. lib. 7. Et propter eandem rationem sunt adipe obesa, vt Aristoteles cap. 17. lib. 8. de Hist. anim. dixit: & confirmauit Galenus cap. 4. lib. 2. de temp. Porro disputauit Plato de calore sanguinis in Timeo. Et Aristoteles lib. 2. de parta anima.

Quatuor esse humores probatur.

De succorum vero generatione. Docet variam esse humorum generationem, qui pro diuersa alimentorum temperie gigni solent: idque confirmat testimonio Hippocratis, Aristotelis, Praxagoræ, Philotimi, aliorumque veterum medicorum ac philosophorum, deinde experimento, & ratione. Quatuor esse humores in vniuersum ostendit Hippocrates libro de natura humana, sanguinè, pituitâ, flauam bilè, & atram, qui omni tempore, omni ætate, in homine gignuntur, licet alijs alio tempore atque ætate magis minusue vigerent & dominari videantur. Neque solus Plato sed & Aristoteles, & Theophrastus, alijq; cû Platonis, cû Aristotelis discipuli hanc de humoribus Hippocratis rationem æmulati sunt. Quin etiam ex medicis alijs grauissimis, veluti est Diocles, Plistonius, Mnesitheus, Praxagoras, Philotimus, Herophilus. Erasistratus vero manifestè videtur aduersus Coos exercere contentiorem: cuius studio veritatem neglexit, atque idcirco quæmpiam ex humoribus veretur calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum appellare. Et cùm in cæteris rebus fuerit medicus præstantissimus, vt ait Galenus lib. 10. de hum. com.

com. 1. de hac re nihil habuit quod vel mediocriter probabile
 esset quod afferret: prorsus autem esse inutile putat scire, quo-
 modo cibi in ventriculo concoquantur, & quo modo ex con-
 coctione humores gignantur, & quomodo bilis in venis exi-
 stat: ac solius euacuationis habendam esse rationem, humorum
 vero ortum esse negligendum existimat: id quod ipse in tertio
 de febribus perspicue scriptum reliquit. *Ab innato calore*) nō so-
 lum humores fiunt ab innato calore, sed & eorum qualitates,
 vt supra cap. 4. est dictum. *Ex mediocri calore*.) Disputatione pri-
 ma libr. 3. de morb. med. locum istum de causa efficiente esse
 intelligendum, explicavi: quam expositionem olim ipse defen-
 di: sed iam aliam meliorem adduco. Cum enim ex mediocri ca-
 lore fieri sanguinem Galenus non solum hic dicat, sed eadem
 verba libr. 1. de hum. com. 1. repetat, de materia erit exponendus
 is locus, vt verba sequentia clarissime docent. Verū vt id quod
 dicimus, perspicuum sit, quo modo sanguis gignatur nos dilu-
 cidē ac breuiter explicemus. Itaque scire conuenit, comman-
 sum cibum potioni admistum in ventriculum primò detradi,
 atque ibidem concoqui, & colliquari: tum eum succum ad in-
 testinum, quod ieiunum vocant, comportari: ex quo per mul-
 tas venule ad gibbam iecoris partem tāquam ad radicem, origi-
 nemque confluunt: ac per eas succus ille omnis, qui iam factus
 est tenuior, ad iecur deriuatur: ibique à natiuo calore cōcoctus
 atque confectus mutatur in sanguinem: rubrumque colorem à
 calore iecoris, in quo concoquitur, contrahit. Hinc efficitur,
 vt sanguine generato, quatuor humores simul cū eo gignantur
 & distinguantur: siquidē in omni ciborū genere quatuor inesse
 qualitates demonstratū est, quæ cōfecto alimēto in quatuor hu-
 mores peruulgatos cōuertuntur. Proinde fit vt leuis igneaq; ali-
 mēti pars in bile flauā cōuertatur: crassa, terreaq; in atrā bilē: fri-
 gida atque humida in pituitam: temperata vero & consistētia
 mediocri in sanguinem peculiariter dictum transit. Qui humo-
 res simul misti in forma sanguinis per vniuersum corpus dige-
 runtur. Ceterum ille succus confecti in ventriculo cibi cum ex
 varijs alimentorum generibus existat, priusquam in iecore, in
 naturam sanguinis se induat, est vario colore perspersus. Verum
 cum iecur sit, quasi concretus quidam sanguis, idēo fit, vt cum

Sanguinis
 generatio.

es m d d e l
 -c r b e i s t
 1003

ab eius calore accenditur, ipse quoque rubescat, eoque colore imbutus ad reliquas partes accedat, & ita permeans, alimentum carni, vniuersoque corpori subministret. *Atque huius* experientia probat quod dictum est: Nam & edulia, quorum est natura calidior, biliosiora sunt: quorum vero frigidior est, pituitosiora. Eadem ætatum est ratio. Magis enim biliosæ, calidiores natura censentur, pituitosiores vero, frigidiores. Idem in vicis institutis, itemque regionibus, anni temporibus, ac multò magis in ipsis naturis cernitur. Morbi quoque frigidi à pituita originem trahunt, calidi à flaua bile: ad summum nihil vsquam inuenies, quod hanc non confirmet sententiam. Ex quatuor siquidem elementis plantarum ortus & fructuum & seminum existit, quæ omnia postea ouibus, suis, capris, bobus, reliquisque animalibus, quæ vel herbis vel arborum fructibus, vel ramis, vel radicibus vescuntur, alimentum præstât. At hominibus ipsa hæc animalia nutrimento sunt. Ex quibus quidem cibus sanguis in ipsis gignitur, & pituita & gemine bilis: sed sanguis plurimus, vnde solus ex omnibus in venis apparet: alia pauciora creantur. Atqui hic sanguis est nostræ generationis quasi materia, qui ex quatuor quidem humoribus constat, à dominio tamen ita appellatur. Gignimur quippe ex ipso dum in utero gestamur, formationemque primam adipiscimur, editique in lucem deinceps formatorum membrorum distinctam explicationem, incrementum & perfectionem inde accipimus: ac principio lacte educamur ex sanguine ortum habente: deinde iisdem, quibus adulti, vescimur cibus, vnde rursus sanguis, & pituita, & flaua & atra bilis generatur. *Cum enim* ratione quoque confirmat, quod intenderat probare: quia ex humorum mediocritate fit sanitas, veluti morbus ex eorum immoderatione. Est autem morbus affectus præter naturam actiones nostri corporis lædēs: sicut sanitas affectus secundum naturam, ad faciendâ actionē idoneus. *Ac primi.*) Morbi primi sunt quatuor, iuxta ponentes quatuor elementa patibilia, vt ait Galen. c. 4. lib. de diff. mor. & ca. 2. dixerat, morborum tot sunt prima genera, quot sunt ea, quæ corpus nostrum componunt. *Id vero*) intemperies calida primò ac per se ventriculi actionem corrumpit: febris est intemperies calida: febris igitur primò ac per se ventriculi actio-

In febre calida deterior.

na

nē corrūpit. Itaq; in febribus protinus concoctio redditur deterior. Nam si vlceri aut buboni febris superueniat, cū ventriculus antea non malè habuisset, mox deprauatè concoquere incipit: quia scilicet, caloris natiui qualitas est labefactata. Perperā igitur Erasist. dixit, ideo male concoqui cibos, quia ventriculus eos amplecti & terere simul non valet: licet aliquid hoc adiuuet. *Quippe.* Buboni duo accesserant: motus eius, qui in arterijs & corde habetur, alteratio & naturalis caloris immodica quantitas: sed alteratio illa nō lēdit actionē vetriculi: ergo naturalis caloris immodica quantitas. Probata assumptionē Galenus quia arteriarū mutata pulsatio coctionis prauē causa esse nō potest: cūm potius eam meliorē efficiat, in quibus vitalis spiritus ventriculi actionem iuuare creditur: Atqui spiritus proprietates illis dum febricitat à calore immodico destruitur. *animalia ea.*) Spiritus seu caloris natiui esse miram proprietatem coquēdi in quibusdam animalibus experientia ipsa demonstrat. Struthio charmelus ferū concoquit, non caliditate, sed proprietate quidem aliqua: leo autem qui hoc animante calidior est ferrum coque re non valet: vt Alexander refert, in principio problem. Aurū igne nō perit, vt Plinius inquit, lib. 3. c. 3. ipsum vero membra gallinæ in se cōsumunt, vt idē. c. 4. lib. 29. asserit. Aues lapillos, fruges aridas, & præduras concoquunt, ac digerunt: ideo ceteris animalibus longè carnosiorē ventriculū magna ex parte habent. Ac maximam quidem vim habet ad ea, quæ eduntur bibunturque, non in ventre modo, sed etiā toto corpore conficiēda, totius substantiæ conuenientia: cuius ratione nutrimenta animalibus & varia, & speciebus multū inter se diuersa habentur, veluti latius ostendit Galenus. c. 3. lib. 6. de sanit. tuenda.

Ita nanq;) Reuertit ad id quod antea proposuerat, bilem scilicet in corporibus nostris gigni, & in cibis non prius extitisse: & primum quidem in calidis naturis, locis, vitæ institutis, ac morbis, in quibus redundat bilis, vt in contrarijs, pituita. *Vtiq;* hominis est.) Hoc etiam argumento facile conuincitur bilem in nobis generari: nullo assumpto cibo, imo si quis solitus prandere, nō prandeat, os redditur illi amarū, lotium biliosum, cū vetricis morsu: quæ sanè symptomata bilis sunt, ppter abstinentiā genitæ: in corpore igit sine assumptione cibi bilis gignit, sic

Coctio fit à proprietate quadam caloris natiui.

Aurum nō perit igne.

Generatio bilis.

autem generatio eius in hunc modum, quemadmodum anima
 lia esurientia, lutum, aut aliud quiduis eiusdem generis ita par-
 tes accommodato sibi alimento, carentes ob ingenitam sibi ap-
 petentiam coguntur aliquid vel ex ipsis prauis, succis attrahere.
 Quibus attractis & putrefactis acriores simul & calidiores
 redduntur, unde bilis oritur, & symptomata dicta contingunt, &
 alia quæ refert, Hippocrates li. 2. de ratione victus tex. 25. Et Ga-
 lenus lib. 4. de simp. cap. 16. *Quis nanque* ex ijs quæ extra corpus
 fiunt, argumentum confirmat: quoniam dulcia quæque, si im-
 modice coquantur, primùm salsa, postea vero amara euadūt. Sic
 mel à calidiore corpore in bilem conuertitur, vt in sanguinem
 à frigidiore: quod præter rationem, experientia quoque docet.
 Eadem vero) mel alicui salubre, alicui vero insalubre est, vt ca.
 1. lib. 1. de alim. facult. inquit Galenus: unde optimè Hippocra-
 tes libro de alimento dixit, omnia ad aliquid. Calidis nãque &
 siccis insalubre est, itē iuueni & bilioso, & morbis biliosis, pro-
 pterea quod in ijs prius vertitur in bilem quàm in sanguinem,
 atqui in bilem conuersum non nutrit, lib. 3. de alim. facult. cap.
 39. frigidis vero ac humidis insalubre est: pituitosis, senibus,
 morbis pituitosis ac frigidis affectis, in quibus mel est accom-
 modatissimum & in sanguinem vertitur, bonumque nutrimen-
 tum præbet. Hippocrates) lib. 3. de ratione victus. *Atqui*) Alia ratio, si in corporibus nostris non fierent humo-
 res, idem cibus in alijs bilem, in alijs sanguinem minimè produ-
 ceret. Et quod amarum gustantibus esset, id solum bilem infer-
 ret. Dulcia vero, nihil aut parum bilis cuiunque naturæ con-
 cederetur.

CAP. IX. De generatione & corruptione succorum.

Quominus.) Dicitur de humorum generatione, & eorum
 causis atq; differentijs, primùm docet illud quod inter om-
 nes sapientes conuenit, omnia scilicet corpore ex quatuor qui-
 busdam generibus, quæ proportionè humoribus respondent,
 quæque elementa omnes vocant esse constituta, eaque fuit Hip-
 pocratis, Platonis, Aristotelisque sententia: constant enim è ter-
 ra, igne, aqua & aere: elementum porro vocant minimam illius

rei, cuius elementum sit, partem: hisce autem elementis proportionem respondent: quatuor humores, qui sunt in nobis, hoc est, sanguis, pituita, utraque bilis, et utraque flava, tum atra. Cum autem hi humores inter se apta mensura sunt, secundum naturam temperati, tunc recte valet: cum vero aut adest quidpiam, aut redundat, aut in alienum locum commigrat, aegrotamus. Temperies igitur illorum quatuor corporum est causa actionum partium corporis. *Que utique*) demonstratio scientifica, ut ait Aristoteles capit. 1. libro 1. post. & capit. 2. libr. 1. post. & capit. 1. libr. 12. top. ex principijs ac propositionibus per se notis constituitur. Quare haec propositio, prima qualitates sunt causa omnium actionum, scientifica est: Quoniam propositiones quae ad sui probationem in solo indigent sensu, scientificae sunt, libro 2. prior. capit. 23. & libr. 1. Ethic. cap. 7. Qui vero eas negant, ut Erasistratus, pœna vel sensu egent. cap. 9. libro 1. top. *Sive aliam.*) Omnis actio primum à temperie pendet: cui accedit unio atque compositio debita partis ex qua actio procedit. *Cap. venæ.*) An venæ gignant sanguinem li. 9. de morbis med. disputamus. *Non ita sumus*) Non curamus, inquit Erasistratus, neque curiosi sumus de istiusmodi causis, ut quae supra medicum sint, atque ad Philosophum naturalem spectent. Ratio huius rei inquit Galenus, quia ipsi nihil quod esset ahi aduersione dignum de hac re dicebant, ut in principio capituli octavi annotauimus ex eodem Galeno lib. n. de hum. com. 1. & lib. 8. de plac. capit. 3. & capit. 1. libr. de atra bile. Caterum Erasistratorum opinio hac in re cum methodicis conueniebat, qui nullius causae notitiam ad curationes quicquam pertinere volebant, satisque esse quaedam communia verborum intueri, ut refert Celsus in proemio li. 1. *Phyrronij*) hi erant illi Sceptici, id est, quæsitores, de quibus capit. 2. libr. 1. diximus. *Siquidem*) Ut cibis optime in ventriculo elaboretur, duo requiruntur, & contractio ventriculi, & eiusdem coctio à naturali calore: quæ potissimum à contractione iuuatur, idcirco adstringentia adiuuant coctionem. Erasistratus solum concedebat contractionem, & hac ratione terrib.

lib. 1. post. & capit. 2. libr. 1. post. & capit. 1. libr. 12. top. ex principijs ac propositionibus per se notis constituitur. Quare haec propositio, prima qualitates sunt causa omnium actionum, scientifica est: Quoniam propositiones quae ad sui probationem in solo indigent sensu, scientificae sunt, libro 2. prior. capit. 23. & libr. 1. Ethic. cap. 7. Qui vero eas negant, ut Erasistratus, pœna vel sensu egent. cap. 9. libro 1. top. Sive aliam.) Omnis actio primum à temperie pendet: cui accedit unio atque compositio debita partis ex qua actio procedit. Cap. venæ.) An venæ gignant sanguinem li. 9. de morbis med. disputamus. Non ita sumus.) Non curamus, inquit Erasistratus, neque curiosi sumus de istiusmodi causis, ut quae supra medicum sint, atque ad Philosophum naturalem spectent. Ratio huius rei inquit Galenus, quia ipsi nihil quod esset ahi aduersione dignum de hac re dicebant, ut in principio capituli octavi annotauimus ex eodem Galeno lib. n. de hum. com. 1. & lib. 8. de plac. capit. 3. & capit. 1. libr. de atra bile. Caterum Erasistratorum opinio hac in re cum methodicis conueniebat, qui nullius causae notitiam ad curationes quicquam pertinere volebant, satisque esse quaedam communia verborum intueri, ut refert Celsus in proemio li. 1. Phyrronij.) hi erant illi Sceptici, id est, quæsitores, de quibus capit. 2. libr. 1. diximus. Siquidem.) Ut cibis optime in ventriculo elaboretur, duo requiruntur, & contractio ventriculi, & eiusdem coctio à naturali calore: quæ potissimum à contractione iuuatur, idcirco adstringentia adiuuant coctionem. Erasistratus solum concedebat contractionem, & hac ratione terrib.

Adstringentia iuuat coctionem.

Ego nunquam) docet multis exemplis imbecillitatis causam esse
 1 3 ali-

aliquam intemperiem. *Quod affectus*) hanc definitionem morbi esse optimè traditam à Galeno libro primo de morbis medendis dilpntauimus, aduersus nonnullos nostri temporis medicos.

5 *At non Hippocrates.*] Aggreditur iam Galenus explicatè generationem humorum eorumq; differentiam. Quem nos interpretemur, hinc sumpto initio. Tria sunt quæ nostrum corpus constituunt continentia, contenta, & impetum facientia, vt ait Hippocrates lib. 6. de morb. vulg. sect. 8. text. 7. contenta sunt humores, qui media sunt substantia inter spiritus & solidas corporis partes, lib. 1. de diff. feb. cap. 2. Differt autem humor à succo. lib. 1. de hum. comm. 1. humor enim est humiditas quædam quæ in corpore animalis continetur ad eiusdem nutritionem: succus vero humiditas est, quæ in his fructibus quibus vescimur, aut exprimimus inuenitur. Causa efficiens humoris est facultas naturalis iecoris & velut fons ardens, vt prog. 37. lib. 2. ait Galenus. Materia ex qua humores generantur (sunt cibi & potus: qui rursus ex aere, & igne & aqua & terra sunt geniti: hæc rursus non ex alijs corporibus, sed ex materia & qualitatibus constant. Forma autem sanguis est, qui solum in venis apparet, alij vero humores in minori quantitate procreantur. Cæterum hic sanguis est nostri ortus veluti materia, constatq; quatuor humoribus, sed hoc nomen à dominio duxit. Verum illud est aduertendum, singulos humores singulatim sumptos, natura formas habere separatas: neque pituitam sanguini, neque sanguinem bili, neque bilem pituitæ similem esse. Qui enim fieri potest, vt hi similitudinem inter se habeant cum neq; si inspiciantur coloribus conueniant: neque si manu attrahantur calida, aut frigida, aut humida, aut sicca pari modo esse videantur: sunt igitur forma & facultate diuersi inter se. Finis est vt quælibet pars proprio humore nutriatur, vt libro de atra bile capit. 7. inquit Galenus, generantur igitur humores, in hepate aut ad usum aliarum partium, aut ad generis propagationem, aut ad conceptus nutritionem, aph. 39. lib. 5. hinc ex omnibus humoribus natum esse hominem ac nutriti demonstrauit Hippocrates lib. 1. de nat. hum. text. 31. & Galenus explicat lib. 2. de elem. capit. 5. vbi ex quatuor humoribus gigni, augeri, atque enutriti animalium sanguineorum

Humor differt à succo.

Humorum causarum genera.

Significatio
omnium
morborum.

corpora, probat: quibus adde, & etiam corpora eorum, quæ sanguine carent, sed non sub forma sanguinis, sed humoris, quia eodem modo omnia generantur, & pereunt omnia eodem modo: idcirco in corruptione animalium fit resolutio usque ad ipsa elementa. Nolim autem quenquam cogitare, corpora ex quatuor elementis absolute esse constata, quandoquidem illa ut potestate sint in corporibus, actu tamen nullo insunt, sed quæ ex ipsis, intercedentibus alimentis, gignuntur: ut sanguis, pituita, & flava atraque bilis, ut flava bilis igni, atra terræ, pituita aquæ, aeri sanguis proportionem respondeat, ob eamque causam calida siccaque potestate sit flava bilis, sicut ignis, frigida & sicca atra, sicut terra, pituita vero frigida & humida ut aqua: aerem vero elementum in solis corporibus animantium cernitur iuxta suam naturam, ut in respiracionibus & pulsibus apparet. Quemadmodum igitur quatuor elementa suis non modo qualitatibus munita, verum etiam proprijs locis pulcherrimè disposita continentur, sic in hominis corpore totidem humores viribus & energia consentientes reperiri licet. Et veluti Philosophi quatuor elementa contemplantur: sic medici quatuor humores, quos elementa corporis humani appellavit Hippocrates. Et quemadmodum ex iusta quatuor mundi elementorum temperie corporum omnium animantium perfectio immediate pendet, ita quatuor istis humoribus probe contemperatis, hominis ceterorumque animalium non modo sanitas, sed & ipsa quoque vita conseruatur. Ex ijs enim, primùm partes similes, organicas tandem constituentes generantur: utrisque vero probe conformatis, atque numero, ordine, mensura, situ, connectione decenti, sibi mutuo copulatis, corpus integrum, necnon secundum naturam habitum in lucem editur, & vita fruatur. Cæterùm contraria immoderatis qualitatibus adhuc prædita, eidem inesse haud possibile est, tanta est discordia fratrum. Ad mediocritatem vero redacta ex antiqua discordia nouam concordiam acquirunt: & ita sub forma sanguinis omnes simul in venis contemperantur: Pituitæ namque frigus atque humiditas, flauæ bilis feruor & ac siccitatem reprimunt; atra porro bilis iuxta proportionem sanguini permixta, eius tamen calorem, tamen humorem

Quare san-
guis nō re-
periat
purus.

temperat: & hanc de causa sanguis in vniuersum temperatus est, vt disput. 1. libro 3. de morb. med. diximus. Fuit autem necesse vt sanguis alijs humoribus misceretur, quia non omnes particule nostri corporis eodem alimento nutriuntur, nam alie indigent sanguine bilioso, veluti alie pituitoso ac melancholico; qua de causa natura sanguini reliquos humores commiscuit. *Ab aspectu humida.*) Humores ab humiditate insita nomina sortiti sunt, quauis omnes magis aut minus fluxibiles sint & liquidī, non tamen ex aquo partes corporis aut calfaciunt, aut refrigerant, aut humectant, aut siccant, sed qui siccandi facultate præditi sunt, sicci dicuntur, sicut mel & quarundam herbarum succos, primo, secundo, tertio, quarto, ue gradu, siccos dicimus. Sic muria & aqua marina carnes exsiccant & incorruptas seruant, vt etiam Galenus libro 3. de caus. pul. cap. 26. inquit. Porro cum de sanguine multa dixerimus in duabus disputationibus libro 3. de morb. med. de reliquis singulatim hic dicamus: eo vtentes ordine, quem Galenus sequitur. *Vt flauam bilem.*) Bilis nomen cum absolute effertur, non solum medicis, sed & Latinis omnibus flauam bilem significat, reliquæ vero biles cum addito, nempe bilem atram, aut luteam, & sic de cæteris, vt Galenus aduertit libr. 10. de simp. cap. de fele: & libr. 1. de natura hum. com. 27. & libr. 6. de morb. vulg. sect. 5. com. 14. flaua dicitur ab aureo colore, quem habet: Et Græcè dicitur Xanthi: vnde fluuius quidam Troiæ Xanthus est dictus, quod oues redderet flauas, vt Aristoteles inquit libr. 3. de hist. anim. cap. 12. & Plinius libr. 2. cap. 103. ruffasque, inquit, iuxta Ilium Xanthus, vnde & nomen amni. Calida est & sicca atque amara. Cum enim proportionem igni respondeat, non est dubium, quod calida & sicca sit. Argumentum est etiam certissimum, quod vbi plurima in ventriculo flaua bilis continetur, perpetua siti urgemur: eaque euomita protinus à siti vindicamur, quam si plurimam haussissemus potionem. Morbi etiam ex flaua bile procreati omnes, rebus frigidis ac humidis facillè curantur. Quod si Galenus libro 1. de natura hum. com. 23. dixit haud modice humectare bilem flauam: dicendum est hanc humectationem in consistentia apparere, cum omnes humores consistentia hu-
mida

Nomen bi-
lis.

midi sine, alij magis, alij minus, nō vero facultate: & hoc ipsum
 voluit Plato in Timeo, & veluti refert Galenus libro de cremo-
 re cap. 70 Aristoteles quocūq; lib. 2. de part. anim. capit. 3. in
 hunc sensum flauam bilem esse humidam, asseruit. Fit autem
 hæc bilis flaua in hepate ex calidissima & dulcissima chyli par-
 te, vt in hoc capite inquit Galenus. Fit quoque ex pinguiori
 alimenti parte pingue vero non solum intelligendum est vn-
 guinosum, sed etiam dulce & prorsus quod naturaliter se ha-
 bentibus suauis est. Soli namque biliosi extra naturalem sta-
 tum constituti amarissimi, acerbissimi, acidissimi cibarij delectantur:
 naturaliter autem se habentes & ab extremis vacui, pingui-
 bus & dulcibus, & nulla vehementia qualitate præditis cum
 voluptate vescuntur: omnia hæc igitur nil aliud quam pin-
 gue in alimento sunt. Itaque biliosa alimenta, qualia sunt ca-
 lida & sicca generant flauam bilem: ad cuius generationem
 idonei sunt & dulces omnes humores. Quo fit, vt omnium ho-
 rum maxime mel bilescat, quod dulcissimum sit, deinde & dul-
 cia vina. Quare quod supra dixit Galenus ab immodico calo-
 re fieri flauam bilem, intelligendum est, de calidissima parte
 alimenti: cum omnes humores à calore moderato fiant in sta-
 tu naturali, vt in sequentibus explicabimus. Licet interim non
 negarem proprietate quadam caloris, ita biliosos abundare, vt
 facile concoquant cibos præsertim difficiles cocti: nam cibos
 paulò delicatiores in cinerem perustos dissoluunt, cuiusmodi
 oua, lac, & alia concocti facilia sine vlllo flatu. Porro bilis fla-
 ua est apta nutritioni, quæ vnà cum sanguine miscetur in ve-
 nis: partim vt ille hoc veluti vehiculò commodius penetret
 in venas exiles: partim vt aliat partes naturæ suæ affines. hoc
 est, calidas & siccas. Deinde munere suo functa, quod reliquum
 est, vnà cum sudoribus effluit per cutis emissacula. Separatur
 autem per venas tanta talisque portio, quanta, qualisque, si
 in totum ferretur animalis corpus, noxam aliquam inferret.
 Quæ vero portio, sincera atque valde amara est à vesica tra-
 hitur, vt sanguinem purget, & vt suæ acrimonia expul-
 tricem iritet, & velut in certamen prouocet. Hæc enim
 vesicula pars hepatis non est, sed cauis partibus ipsius ad-

Bilis quo-
 modo hu-
 metet.

ad lamina
 elochs 2001
 nol sic ay
 17, mung
 lotallib, sic
 oluol

Vfus flauæ
 bilis.

Animal carens cholera est longæum, id est, fellisfolliculo.

fixa, quæ redundantem bilem traheret, reciperetque atque per obliquum meatum in ecphylin mitteret. Ex hac vero in ieiunium, ileon, cæcum, colon, & rectum intestinum dilapsa, vna cum crassioribus recrementis per sedem vacuatur. In quibusdam autem animalibus non est omnino vesicula hæc, sed soli pori bilem ab hepate ad tenue intestinum velut deriuant, vt inquit Galenus cap. 12. lib. 4. de vsu part. Quæ longæuora ceteris esse tradit Aristoteles, lib. 4. de part. anima. capit. 2. & lib. 2. de syllog. capit. 23. & Plinius lib. 11. capit. 37. Quod si tempestiuè ad vesicam portio illa bilis non trahatur, multa inde genera morborum citantur, fit nanque in toto corpore flauus color, vt in morbo atquato accidit (insicit corpus plusquam alij humores, flaua bilis) neque alijs optimè respondet, pustulæ biliolæ per totum corpus erumpunt, ventriculi morsus, cibi fastidium, appetentiæ vacuitas, sitis torquet, os amarescit, ignis facit febres tertianæ, ardentes, & alij huiusmodi. Et si humor biliosus, qui in venis erat, abundauerit, illa omnia generabit. Num vero in statu naturali aliqua bilis flauæ portio ab hepate ad ventriculum deueniat, non est silentio prætereundum: Galenus enim lib. 12. de temp. capit. 6. inquit, alijs flaua ex iecinore bilis in ventriculum conluit: rarum tamen hoc cernitur, & paucissimis contingit. Quandoquidem, vt ait capit. 23. lib. 3. de vsu part. si flauæ bilis facultas omnibus est perspicua: in promptu est ipsam omne ventriculi officium, si ad eum confluxerit, euersuram. Quæ enim ratione pura primis intestinis incidens ea morsu commouet, prohibetque alimentum in ipsis morari: ad eundem etiam modum ventriculum sensu, quàm ieiunum, exactiori præditum cogeret alimentum prius propellere deorsum, quàm planè concoctum esset. Quod quidem certe ita in promptu est, vt res longiore demonstratione non egeat. Siquidem morsus vehementes crudos cibos cogunt excernere. Satis igitur constat in quavis corporis constitutione, si bilis copiosior in ventriculum insuat, alimenta in eo consistere non posse. Morsus enim ventriculus à succi acrimonia commouetur ab ipso ac pinguetur, ad eam, quæ in seipso continet, celerius exercenda.

da. Si igitur humor iste ad os ventriculi irrepserit (vt quod maxime est fenile) morli ab ipso anguntur vehementer, nauseant, ac vomunt. Sin vero ad fundum pertinuerint celeriter deorsum subit, ac secum assidue simul cibos excernit. Cum enim ventriculus vndique valde comprimitur, os autem siue superum, siue infernum patefactum est, omnia patiter, que in ipso sunt inclusa, excernuntur. Ex quo concluditur, quod si plurimus humor ille ad ventriculum confluxerit, corruperit vtique ac perturbarit propriam ipsius actionem. Quandoquidem ventriculi propria actio est concoctio, postulant autem, que concoquantur, temporis diuturnitatem: hic autem humor non sinit in ipso ipsos immorari. Si vero Galenus cap. 8. libri de atra bile dicat, quod autem in regionibus ventriculi est reliquum, a destute ex iecinore in ipsa bile extersum, per inferiorem ventris egeritur, non aduersatur superioribus, quoniam per regionem ventriculi intellexit ecphylin, in quam bilis confluit, vt supra dictum est. Hactenus de naturali bile flaua dictum est: iam de speciebus bilis preter naturam dicamus: que sane innumere sunt vt ait Galenus cap. 3. lib. 4. de sanitate tuenda: ceterum ab ijs qui in talibus sunt periti, in numeratas iam species deduxere. Prima omnium est pallida que eiusdem generis videtur esse cum flaua. Fit namque ex flaua admisto simul humore tenui & aquea substantia seu serosa, ex qua sudores & vrinx fieri solent, vt Galenus lib. 10. de simp. & c. 2. lib. de atra bile docet. Hæc in venis generatur, differt autem à pallida, quoniam hæc minus calida, minusque crassa sit quam flaua, atque ob hanc causam phrenitis nonnunquam mixta est, cum videlicet à pallida bile ortum contraxit: interdum vehementior, cum flaua bilis eam peperit, vt ait idem Galenus lib. 3. de locis affectis. c. 7. humor namque sincerus preter id quod crassior est, deteriores morbos generat, prog. 37. lib. 2. Nam idem homo à pallida minus, à flaua bile plus mordicatur. Permista enim pallida aquosis ichoribus & liquadissima & tali colore prædita apparet. Sola vero cum existit & crassa & flaua est. Hæc omnia breuiter tradidit Gale. lib. 10. de simp. dicens, sed & quod flauam bilem nonnunquam pallidam cognominant, nostri: & quod in vesica iecoris

Actio ventriculi est concoctio.

Bilis pallida.

309
43067

iecoris interdum pallidam, interdum flauam in confectionibus animalium, ipsam conspiciamus. Audisti porro flauam tanto esse pallidam calidiorē, quanto & crassiorē. Nam seroso secretamento flaua bili commixta pallidam constitui contingit, sicut & flauam plūculū ex caliditate consistētia reddi crassam, colore autem flauam. Quin & in animalibus apparēt flaua, quidē ijs quæ magis sunt calida: quæ uero minus, pallida. Quando autem dulcia, vinctuosa, acra, tenuia, calidaque alimenta diutius in ventriculo morata fuerint, neque prius distributa, neque concocta sunt, lutea bilis seu vitellina ex ipsis procreatur, lib. 6. de morb. vulg. sect. 5. com. 1. Quæ sunt in ventriculo gignitur cum permixtione pituita, ideoque vomitione expellitur uti Galenus prog. 38. lib. 2. inquit. Gignitur quoque vitellina ex flaua bile spissecente, quoniam pars tenuior euanescit, ideo crassior est vitellina, lib. 1. de nat. hum. com. 29. crassitudinis autem causæ in humoribus duæ sunt contrariæ. In biliosis quidē calidum enaporans, in pituitosis, uero frigidum adstringens prog. citato. Hinc libro de atra bile cap. 2. dixit, bilis autem flaua, & tenui mixta humiditate & colore pallidior & consistētia humidior redditur, ita, cum distata ipsa admodum fuerit, crudiorum ouorum vitello similis apparēt, atque ob id vitellina uocatur. Itaque cum ad ultimum est excoctus humor flauus, tigneus & crassus, redditur, & vitellis ouorum similis, atque adeo præter naturam, ut Galenus infra in hoc capite scribit. Hæc autem bilis vitellina iniectiore ac uenis gignitur: ut ex docis citatis est intelligere, bilis autem porracea, seu præsina à porrorum colore, ita dicta, in ventriculo generatur, cap. 2. libro de atra bile. Quæ ueluti flaua & pallida etiam sine morbis, etromuntur, sæpenuerō ac deijciuntur, cap. 39. lib. 3. de alim. facult. Quibus autem hæc bilis fiat, & ex quibus alimentis, declarat Galenus lib. 2. de temp. cap. 6. dicens, præterea quibus in ventriculo bilis illa gignitur, quæ porri colorem imitatur, debet omnino ijs cibis fuisse non panis, non uilla caro, simile uel aliquid: sed necessariò aliquid, quod his calidius sit, neque id boni siccū. Et paulo post, quæ uero bilis porream refert, ijs solis gignitur in-

Bilis vitel-

lina.

lib. 6. de morb.

vulg. sect. 5.

com. 1.

Prog. 38. lib. 2.

lib. 1. de nat. hum.

com. 29.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

lib. 2. de temp. cap. 6.

cap. 39. lib. 3.

de alim. facult.

Bilis por-
racea.

ven-

ventre, qui vti que concoxerunt malè. Hæc si aliquando dulcis
 euomat, quod ego iam vidi, non bilis, sed potius pituita pot
 racea dicitur. Gignitur quoque in yenis ex flaua putrescente,
 vel ob quandam prauis caloris qualitatem talem, vt Galenus
 prog. 39. lib. 2. ita inquit. At verò gignitur in corpore, quem
 admodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea al
 tera præter naturam: constatq; vt hæc sæpè numero in ventri
 culo gignatur, propter quorundam cruditatem esculentorum,
 aut olerum, qualia beta, cepa, brasiica sunt: atque vt etiam inter
 dum talibus nequaquam ingestis, ratione agrotationis in ve
 nis gignatur aut decubat aut in ventrem superiorem, aut in in
 feriozem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque
 excrementi proprietatem talis temperamento, qualis prædicto
 rum olerum est, flaua autem bilis cum supra modum assatur, pri
 mum quidem in æruginosum migrat succum, deinde in nigrum:
 supra modum autè assatur propter febris magnitudinem. Æru
 ginosus igitur humor, siue per vomitum, siue per ventrem in
 feriozem, siue per sputa, siue per vrinas appaerit, & succum,
 ex quo ortum habet, & morbum vehementer tum calidum tum
 siccum esse demonstrabit, verba sunt Galeni prothetico de
 cimo, lib. 1. & lib. 10. de sim. inquit, & vbi calida animalia aut
 fame aut siti torquentur ad atrum colorem vergit flaua bilis,
 interim illum habens æruginosum, interim caruleum, interim
 isatidis, qui quidem magis est colore brasiicæ fuscus. Ex quibus
 facile intelligitur quomodo gignatur bilis æruginosa, & quas
 febres ipsa excitat: quæ si euomat salua res est, vt contigit il
 li adolescenti, qui correptus febre & conuulsione, ea euomita,
 statim conualuit. Perijt autem Philista lib. 3. de morb. vulg.
 sect. 2. tex. 1. quia in principio morbi nondum humore conco
 cto, ipsum euomuit. Et hac de causa subito moriebantur, qui
 æruginosa euomebant lib. 1. de morb. vulg. sect. 2. text. 5. fit
 quoque bilis æruginosa ex vitellina, vt cap. 7. lib. 5. de locis af
 fect. declarat Galenus. Generatur in ventriculo ex bile vel fla
 ua vel vitellina, quanquã & in alijs vasis possit procreari: hinc
 cap. 10. in comp. de pull. dixit Galenus, inter flauam & atram
 bilem medium tenere bilem æruginosam, idcirco vbi illa ge
 nerantur, & æruginosa procreari debet, siquidem ex vna in
 alteram

Bilis ærugi
 nosa.

Bilis itea. alteram tendit bilis itea seu glastea, quæ refert colorem her-
 bę itacidis, lib. 6. de morb. vulg. sect. 5. com. 14. & lib. de atra bi-
 le cap. 2. fit ex æruginosa, quare gignitur vbi æruginosa, bilis ru-
 bra, de qua Galenus lib. 6. de mor. vulg. sect. 5. com. 14. & lib.
 de atra bile, cap. 2. potius est dicenda sanguinis serum, quàm ve-
 re bilis. *Æque vt pituita.*) Reprehendit Galenus hic, & lib. 8. de
 Placitis Hipp. & Plat. cap. 6. Prodicum, & eum cap. 6. lib. 2. de
 diff. febrium præuaricatorem appellat, quod humorem frigidum
 ac humidum phlegma dicat: quod combustum significat, dicitur
 enim à verbo *πύρω*, quod est comburo & ardeo: quia ratio-
 ne pituita potius erat dicenda calida & sicca, & non frigida &
 humida, vt certè est. Non est tamen Prodicus reprehensione
 dignus, quoniam per antiphrasin, id est, sermonem contrarium
 pituitam phlegma vocauit, quasi non combustum. Sic parces di-
 euntur, quia minime pascunt: sic lucus, quia non luceat: bellum,
 quod nulla res bella in eo sit. Quare licet nomine aliter vtatur
 Prodicus quàm ceteri medici: de re tamen idem sentit. Fuit
 enim homo diuinus ac sapientissimus vt inquit Plato in Prota-
 gora: & eum maximè laudat atq; commendat in Hippia, maiori
 & in Menone inquit, Socratis fuisse magistrum. *Ceterum.*) vul-
 garis modus loquendi non raro magni est momenti in proban-
 dis & declarandis rebus: quod ex iandudum recepta observa-
 tionis autoritatem habet. Vnde phlegma vocant omnes homi-
 nes excrementum quod à cerebro per nases & os destillat Pro-
 dicus libro de natura hominis, velut & Hippocrates, vt refert
 Galenus lib. 2. de semine, cap. 6. mucum dicit. Qui sanè frigi-
 dus ac humidus est: qui tum in senibus, tum etiam in ijs qui per
 frigerantur maximè coaceruatur, siquidem cum frigidum quæ-
 cunque contingit, eorum & contrahat substantiam & conden-
 set constringatq; primùm tenues tum excernantur humiditates
 necesse est, sicut ex oculis lachryma, ex naribus mucus, vt
 Galenus explicat cap. 2. lib. 4. de simp. med. facult. *Nunquid.*) Cum hætenus Galenus ex humoribus docuerit,
 vnum esse calidum & humidum, alium calidum & siccum aliis
 frigidum ac humidum, inquit modò num detur alius humor
 qui sit frigidus & siccus: & inquit dari succum melancholicum,
 frigidum & siccum. Qui sanè abundat in autumnis & consistit
 ætate,

Pituita

igitur illis
alio4
Melanchol-
ia

etate. Atque à simili illud probat: veluti enim datur victus ratio frigida ac sicca, item regio, tempestas & morbus, sic & humor dabitur, qui talis sit. *Primum.*) Ad huius humoris expurgationem factum esse lienem, tum veterum autoritate, tum euentu ad experientia certissima aduersus Erasistratum clarè ostendit. Primum docet bilem atram esse cæteris humoribus maligniorem: quod confirmat testimonio Hippocratis, qui aph. 24. lib. 4. dixit, difficultas intestinorū si ab atra bile inceperit, lethalis est. Quem sic exponit Galenus: ab illa quæ à quibusdam ruffa, ab alijs bilis flaua nominatur, magna ex parte incipit intestinum difficultas, ab atris primū propter humorum acritudinem intestinatis, deinde etiam exesis: adeo vt exulcerentur. Hanc igitur intestinorum difficultatem sæpè sanauimus. Quæ vero ab atra bile fit, insanabilis est omnino, cum nihil differat à cancro exulcerato. *Tanto.*) Galenus lib. 6. de morb. vulg. sect. 2. com. 38. humorum prauitatem hoc ordine ostendit, vt primò loco ponat atram bilem, deinde flauam, tertio pituitam, & tandem sanguinem. Quorsum Galenus hæc de malignitate atræ bilis: quoniam si natura instrumentum fecit ad expurgationem bilis, multo melius aliud erat factura ad expurgationem bilis atræ, quæ illa vitiosior est.

An nonis.) Prima vtilitas animalibus ab actionibus accedit, secunda à partibus. Nullam enim partem propter seipsam habere cupimus. Superuacanea enim ita esset, si actione esset orbatæ, & abscindenda potius, quàm optanda. Præterea, si quæ esset in corpore animalis pars eiusmodi, haud quaquam diceremus eius aliquem esse usum. Cum autem neq; in homine vlla sit eiusmodi, neq; in alio animali, idcirco naturam prædicamus esse artificiosam: verba sunt Galeni. c. 1. lib. 17. de vsu part. *At vero.*) splē attrahit melancholicam vt expurget iecur, & ea ad sui nutritionem vtatur, veluti cap. 10. lib. 3. iterū ostendet Galenus. Vnde cap. 15. lib. 4. de vsu part. inquit, demonstratū aut est etiā hoc à nobis in libris, quos de facultatibus naturalibus conscripsimus, splē instrumentū quoddam esse, quod purgat limosos & crassos, ac melancholicos succos in hepate genitos. Et paulò post, in præsentia, ait, reliquam splenis constructionem expendemus: in primisque propriū ipsius corpus, quod nonnulli parenchyma, idest,

id est, affusionem vocant. Ipsum namque est, quo facultatem habet splen ad seipsum attrahendi, succos crassos facile & attrahat & excipiat: Ideoque corpus laxum habet, & propterea tres facultates infirmas, & fluxionibus excipiendis promptissimum, eodem Galeno lib. 3. de hum. com. 30. teste. Huc respiciens Hippocrates libro de locis in homine, dixit, quibus corpus floret his lien minuitur: & quibus viscus id magnum & tumens augetur, ijs corpus minuit & cacochymum reddit. Et Plato in Timæo hoc ipsum confirmat. Et hac de causa lien, fiscus fuit dictus, quod eo crescente reliqua membra tabescerent. Vnde Alciatus emblem. 146. dixit.

Humani quidam splen est corporis, in populi ro-

Hoc Caser fiscum dixerat esse suum.

Splene aucto, reliquitabescunt corporis artus,

Fisco aucto, arguitur ciuica pauperies.

Ex sexto Aureliō Victore in vita Iuliani. Cuius hæc sunt verba, Pompeia Plotina incredibile dictum est quanto auxerit gloriam Traiani. Cuius procuratores cum prouincias calumpnijs agitarent, adeo vt vnus ex his diceretur locupletium quemque sibi conuenire solitus, quid habes: vnde habes: hæc vbi didicerat, addebat tertium, pone quod habes. Plotina coningem corripuit, atque increpans quod laudis suæ esset incuriosus: talem illum reddidit, vt postea actiones improbens, & detestans, fiscum lienem vocaret: quod eo crescente, artus reliqui tabescant. Idem inuenies Apophtheg. lib. 8. in Traiano. *Iam regij.*) excrementa coctionis, quæ in venis fit, tria sunt, vt biliosum, vt melancholicum, vt serosum. Biliosum vero vesica iecinori adiuncta expurgat: melancholicum, lien: serosum, renes. Inde fit, vt in lienis vitijs color totius corporis mutetur ad nigrius, prout ipsius imbecillitatis affectus postulat, quando hæc est ei à natura tributa actio, vt melancholicum sanguinem ex iecinore in se trahat, eoque nuttiatur. Itaque vbi attrahendi vis quæ in ipso est, infirma sit facta, tum sanguis ex iecore prodiens impurus in totum corpus comportatur, ideoque color fit nigrior. Interdum etiam illud excrementum animi deiectiones & mestitias melancholicas gignit: interdum vero vehementissimas ciborum appetentias excitat, sepe etiam auersionem. Imò etiam cum scitibus

Abbi

contra-

Lien dicitur fiscus corporis.

contraxit, aquam inter cutem affert, iecore nimirum in affectus
 consensum perducto. Si quando igitur lien non ita rectè iecur
 expurgauerit, & sanguis multum huius limi habeat, tunc il
 la, quæ nigra appellantur, excrementa deiiciuntur: ac multi alij
 affectus: atque etiam progressu temporis ij, qui lienosi appel
 lantur, consequuntur. Lienosi autem sunt, quorum lienes obfi
 det inflammatio, nec ad naturalem statum redeunt, nec ab it
 inflammatio, sed duritia in eis manet, & natiuus corporis color
 immutatur. Atque hi lienem habeat natura imbecillem. Lien
 vero etiam vel in molem assurgit, vel intumescit, vel inflamma
 tione tentatur. Quæ omnia latè declarat Galenus lib. 9. per lo
 cos cap. 2. Et Alexander sect. 2. prob. 48. Manifestè igitur appa
 ret ad sanandos morbos, eiusmodi contemplationem maximè
 pettinere, quod Erasistratus ignorabat.

Reliquum autem) exemplo vini docet, in sanguine alterum ex
 crementum esse tenuius, alterum crassius, quæ dum suam seruât
 naturam, corporibus vsum aliquem præbere solent. A natura
 vero alienata, in varias species conuertuntur, longè deteriores,
 quæ non nisi officere possunt. Sit itaque vinum aliquod, (in
 quit Galenus cap. 3. lib. 4. de vsu part.) nuper quidem ex vuis ex
 pressum, sed infusum in dolia, ab innataque caliditate adhuc
 elaboretur, ac secernatur, concoquaturque, ac ferueat, ex eiusq;
 excrementis, quod quidem est graue ac terreum (quod, opinor,
 facem vocât) in fundo vasorum subsideat: alterum vero, quod
 leue est, & aerium, supernâtet (vocatur autem id flos) plurimū
 que extat subtilibus vinis: vt crassioribus alterum subsidet plu
 rimum. Porro iuxta exempli similitudinem intellige mihi distri
 butum à ventriculo ad hepar chylum, à visceris caliditate, ve
 lut vinum ipsum musteum, feruere, concoqui, alterari in sangui
 nis boni generationem: in ebullitione autem hac ex ipsis excre
 mentis: quod sæculentum quidem est ac crassum subsidere, inna
 tare vero, quod tenue est ac leue, ac veluti spumam quandam
 in sanguinis superficie fluitare. Hæc ille cæterum folliculum fel
 lis quod leue est ad se trahit: veluti lien quod crassum ac limo
 sum. Quæ si diutius retineantur in corpore, neque per aliquè
 sensibilem, aut occultum meatum excernantur, sed murentur
 ac computrescant, præter naturam fiunt, & corpori nocent.

146 L. LEMOS. IN LIB. II. GAL.

Duplex fucus melancholicus.

De bile naturali ac præter naturam supra est dictum: nunc de melancholico succo dicendum. Duplex sanè est, vnus naturalis, alter præter naturam. Naturalis duplex, vnus admodum crassus ac terreus, quem lien ad se trahit, propterea quod illum iecur mutare non potest. Alter est crassius mediocriter & elaboratus absolutè, qui cum sanguine miscetur, & in omnem partem corporis fertur. Ille in liene reperitur, & extremum est: hinc vero in venis & nutrimentum multatum partium corporis est. Cæterùm melancholia præter naturam, quæ alio nomine dicitur bilis atra, vel aduisione, vel putredine cæterorum humorum generatur: vnde præter nigredinem, quam habet, quatuor condiciones habere debet, quas Galenus ad finem aph. 2; lib. 4. depingit: quòd splendeat, quòd non concreseat, quòd sit acris ac mordax, quòd veluti acetum acerrimum super terram ebulliat ac ferueat. Gemina autem bilis atræ existit generatio: nempe & ex flaua bile supra modum exusta, assataq; vel ex crasso sanguine. Supra modum autem assatur propter vehementem caliditatem, vt Galenus lib. 1. prorr. com. 4. aduertit: & com. 16. idem repetit. & libro. 6. de morbis vulg. sect. 6. com. 3. inquit fieri atram bilem ex crasso sanguine & bile flaua combusta. Item est proditum, ait lib. 3. prog. 27. de generatione huius humoris quæ duplex est, tum ex sanguine crassiore, qui respondeat proportionem in venis, subsidenti in dolio vini fæculæ: tum etiam flaua bile vehementer assata. Hæc ille. Porro per sanguinem crassum in omnibus his locis intellige succum melancholicum, ex quo immediatè fit ipsa bilis atra, non vero sanguinem ipsum, ex quo non proximè fit atra bilis. Sed primum in melancholiam mutatur, ex qua rursus procreatur atra bilis. Namque Galenus aph. 5; lib. 6. sic ait, nam oportet ad memoriam reuocare ea quæ in alijs locis de atra bile præfiniuimus, quòd quædam ea flaua bile perusta gignitur: quæ omnium est pessima. Quæ vero ex sanguinis velut face fit: crassior equidem est quàm illa substantia: sed multum discedit ab ipsius malignitate. Dictum autem est quòd eam quæ est veluti fæx sanguinis, cum volumus exquisitè loqui, nondum atram bilem nominamus, sed humorem melancholicum. Nominibus vero abutentes, atram bilè aliquando etiam vocamus, quoniam

quoniam si non prius euacuetur, paulò post atra futura est. Clarius multò hoc docuit idem Galenus cap. 9. lib. 2. de diff. feb. cùm dixit, quod si sanguis supra modum assetur, pars quidem eius subtilior ac pinguior, omnino in flauam conuertitur bilis: quæ autem crassior, in atram: quod in his tumoribus qui carbunculi appellantur, contingit: nam in his ex sanguine supra modum effervescente, ad melancholicum humorem fit transmutatio. Ita autem hoc loco accipi volo melancholicum humorem, vt qui nondum exquisitè in atræ bilis naturam transferit, sed in quodam sit confinio constitutus. Et sic est intelligendus idem Galenus. cap. 12. lib. 2. de crisi cum inquit, quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis: crassum vero, ac veluti fax, (per quam intelligit succum melancholicum) quando immodicè calefactum exaruerit, atra. Flaua etiam bilis quandoq; in atram conuertitur, cù assata fuerit: duplex etenim eius generationis modus ostensus est. Hoc etiam est quod Galenus in hoc capite docuit, cum dixit, pari modo & id nigri succi quod nondum illam velut ebullitionem fermentationèque terræ efficit, est naturale: quod autem in talem mutatum est vim ac speciem id iam præter naturam est: ceu quod exustione caloris non naturalis acrimoniam adsciuerit, ac veluti cinis quiddam sit redditum. Quæ omnia cap. 3. lib. de atra bile Galenus copiosè tradidit. Quòd si sanguis ipse in atram bilem proximè transmutari nequit, multò minus pituita in atram bilem conuertetur: cùm magis distet pituita à natura atræ bilis in substantia & temperie quam sanguis. Nam si pituita in atram bilem verteretur vel id fieret adustione pituitæ, vel eius putredine: non adustione, quoniam adusta candida manet, vt antea erat, vt inquit Galenus progn. 46. libro. 2. atra verò bilis candida esse non potest, vt ipsum nomen indicat: quod si adusta pituita candida manet, putrefacta perinde candida erit. Subscribit huic sententiæ Galenus aph. 56. lib. 6. sic dicens. Nunquam enim hic ex pituitoso humore ortum habet, cum ad eius generationem humore irritante & mordente opus sit. Talis autem est semper quidem flaua bilis, melancholicus autem humor non semper, sed cum supra modum exustus aut putrefactus malignam induerit

Pituita in
atram bilis
non vertitur.

acritudinem. Hæc ille. Si ergo furor non fit ex humore melancholico nisi maligno: sic poterat fieri ex pituita si talē malitiā & acritudinem consequi posset. Et proinde non dixisset Galenus, nunquam enim hic ex pituitoso humore ortum habet. Cōfirmat hanc sententiam idem Galenus cap. 7. lib. 3. de locis affectis, sic dicens, quippe non solum melancholicus succus, verū etiam pituitosus morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus succus constituit in melancholiam trāsit: qui vero à pituitoso partus est, in aliam affectionem permittitur, melancholiam verò haud quaquā efficit. Hæc ille. Quod si quis dicat ex salsa pituita posse fieri hanc mutationem in atē bilē: petinde hoc verū est ac si quis affirmaret aquam salinam seu marinā immediate in ignē trāsmutari posse: quod fieri nequit. Nā quemadmodū hæc in vaporē mutari est necesse, priusquā in ignē cōuertatur, sic & salsa pituita prius in vaporē vertetur, si agēs vrēs in illā ageret: duplex igitur tantū est genus atē bilis, vnū, quod fit ex bile flaua aut vitillena adusta, alterū, quod fit ex ipso succo melancholico nimis putrefacto aut adusto: quod etiam Galenus cap. 10. in comp. de puls. & aph. 23. libr. 3. docuit. At de hoc humore multa diximus disp. 3. lib. 14. de morbis medendis, illic recurat lector. In sanguine Melancholia secundum naturam est sanguinis pars crassior, & terrena quæ à naturali calore non potest superari: & tenuissima, dulcissimaque portio quæ leuiāflatione in flauā bilē degenerat. Hanc fellis vesicula, illam splen attrahere solet. Eoque potissimum differunt naturales humores ab ijs qui præter naturam sunt, vt bilis varię species, & omnia seri genera: quod hæc prorsus inutilia reijci oporteat, illis vero (quia vsum aliquem naturæ conferunt) vasa dicata sunt, quibus excipiantur. Verum seri genera differunt inter se secundum humorum naturas, quorum serum esse dicitur. Et erit infestissimum atē bilis serum, minus infestum flauę, minus item quàm hoc, pituitę, sed omnium mitissimum est sanguinis serum & ichor ab ijs ergo inquit Galenus debet expurgari corpus, quoniam excrementa sunt. Vbi illud aduertendum est ex Galeno aph. 15. lib. 3. ex alimentis duos excrementorum genera in corporibus generari, vnum fuliginosum, & alterum serosum: illud nullam vitilitatem affert corpori, quoniam nec agglutinatur,

Duplex genus atē bilis præter naturam.

si
bid
-1122
-1122
-1122

tinatur, nec assimilatur: hoc vero ducit sanguinem per venas in vniuersum corpus, deinde nullum præstat vsum. *Quod* hic docet Galenus duplicem esse succam melancholicum naturalem.

Sane) ex dictis inquit Galenus, non licet inferre, dulcem pituitam esse inutilem, quod peculiare vase destituatur. Nā eius conueniens locus venæ sunt, in quibus assidue alterata probus sit sanguis. Excrementitia vero est, quæ à cerebro destillat, cui educendæ natura meatus præparauit, vt etiam ventriculi, & intestinorum pituitæ abstergendæ prouidit. Sunt autem minime naturales, acida ex cruditate, & salsa ex putredine. Hæc hinc Galenus. Quæ altius repetenda sunt. Duplex namque pituita est, vna naturalis, & altera præter naturam. Naturalis frigida & humida est, colore alba, & insipida, seu qualitatis expers, vt inquit Galenus libro de atra bile capit. 2. Est quoque particeps dulcis qualitatis, vt ibidem dixit. Cuius hæc sunt verba, Pituita autem qualitatis expers, proinde ac aqua: quæ, si à naturali qualitate diuertat, non modo salsa, verum & acida redditur. Nonnunquā vero & dulcis particeps fit qualitatis. Quibus verbis indicat Galenus pituitam naturalem, aliquando inspidam, aliquando vero dulcem esse. Quod etiam docuit libro 1. de aliment. facult. capit. 1. Et libro 1. de Natura hum. com. 31. ideoque in hoc, quem interpretamur, loco, ait Galenus, sic pituitæ, quod dulce est, id salutare esse animanti, & naturale. Quod vero pituita expurgatur nullum instrumentum est molita natura, cum sit veluti semicoctum alimentum, proinde non euacuandum, sed in corpore manens alterare debet: est enim veluti ex dimidio coctus sanguis, quæ cum sanguine meat & temporis processu coquitur, sanguisque efficitur. Estque etiam utilis pituita ad motum articulorum, quos humectat, & necessaria, vt vnā cum sanguine pituitosās corporis partes alat. Cæterum pituitæ præter naturam innumeræ sunt differentiæ, vt Galenus aduertit capit. 4. libro 4. de sanit. tuenda: si modò nomen pituitæ latius accipias, quam hoc loco Galenus accepit. De quibus breuiter dicendum. Mucosa pituita est cerebri excrementum, de qua Galenus capit. 7. libr. 3. de locis affectis, sic inquit,

Duplex genus pituitæ.

Nullum est receptaculum pituitæ.

Mucosa pituita.

Saliva.

Pituitæ quidem vnum genus quod quotidie vel screando, vel vomendo, vel emungendo educitur, vaporoso, scilicet, spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimulare. Ex genere etiam pituitæ videtur esse saliva, quæ neque fluida admodum est neque aquosa. Verùm saliva non vnica duntaxat qualitate afficit gustum, nedum vniuersa pituita. Sæpenumero enim acrem & acidam & salsam in ore saliuam manifestè deprehendimus, veluti, cum sani degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa, saliva gustui offertur. Hanc glandulæ ad linguæ radicem sitæ generare dicuntur, quoniam ex illis exit: vt Galenus cap. 6. lib. 2. de semine, inquit. Acida pituita generatur in ventriculo, ex cibis aut multis, aut pituitosis, aut vtrisque, calore imbecilli existente: & forti frigiditate exuperante, vt Galenus aduertit aph. 12. lib. 3. sic dicens, hoc autè etiam euenit pituitæ generationi. Quæ enim à forti fit frigiditate, acida euadit: quæ vero à caliditate replente caput, salia: sicuti & quæ à pauca fit frigiditate, vel paucam habet dulcedinem, vel nullam manifestam qualitatem. Sed hæc latius cap. 6. libri. 2. de diff. febr. ita docuit, quicumque humor natura frigidus atque humidus fuerit, hunc nos pituitam appellamus, tu vero si libeat scindapson nomines, adeo est mihi parua nominum cura. At non te lateat plures esse huiuscemodi humoris differentias. Vna siquidem eius est species frigida, adeo vt cū calido loco obstruitur, dolores maximos excitet, sæpiusque multa laxioris intestini incommoda, hoc humore acuti clysteris vi euacuato, statim sedari contingit: hic vero humor vitri liquefacti similitudinem gerit. Est & alia pituitæ species, quam plerique cum screatu expuunt, sensibilem habens dulcedinem. Liquet autem quoddam hanc exquisite frigidam non contingit esse, siquidem eorum meminimus quæ in libris de medicamentis simplicibus diximus. Est & tertia alia pituitæ species, quæ expuentibus videtur acida. Est autem minus frigida quàm vitrea, magis vero quàm dulcis. Sicuti & altera species est salsa aut propter putredinem, aut propter salsæ serosæ humiditatis mixturem & pauld post, fortè autem & vitrea pituita acide qualitatis est particeps, adeo vt eius differentia tres sint numero vniuersæ, acida, dulcis & salsa. Insuper inter pituitæ species quan-

Acida pituita.

Pituita vitrea.

Pituita salsa.

Pituita dulcis.

DE NATURALI FACULTATE. 157

quantus crudus humor ponatur, à pituita tamen differt, quoniam minus humiditatis habet. Crassior est enim pituita, minusque flatulentus: nec lentorem habet ceu pituita. Estque crassus puri spisso similiter, vel qualis est humor, qui in urinis subsidet, elixis fabis similis. Sed quoniam, inquit Galenus lib. 2. de hum. com. 2. sunt pituitæ multa genera, scire convenit, eam, quæ dulcis est, somnulosos homines, eam vero, quæ acida est, famelicos reddere: sicuti siticulosos cum pituita salia præstat cæteris, & appetitum tolli, cum cruda abundat. Ut etiam ex ijs effectis qualitates harum differentiarum pituitæ cognoscantur: *Quin etiam.*] Hæc explicavit Galenus cap. 4. lib. 5. de usu partium. *Quod à cerebro distillat.*] Pituita hæc compluribus à capite defluit atque id maximè Romæ ac locis perinde humidis, ut ait Galenus lib. 2. de temp. *Cum sit.*] Pituitam, nervis, membranis, cartilaginibus: articulis & linguæ ad motus facilitatem prodesse, inquit Galenus, in illa brevi denotatione dogmatum Hippocratis, Stobæo, ser. 101. referente. *Acidum.*] Acidum fit ex cruditate, veluti salsum ex putredine. Vtrunque præter naturam est. *Porro.*) Tribus in locis generatur pituita. In cerebro velut illa quæ à capite descendit. In ventriculo, qualis sæpè euomitur. In iecore ac venis, alia, quæ proprie humor dicitur, propterea quod iam sit capax nutritioni membrorum, & quæ proximè in sanguinem conuertatur. Quæ etiam in prima coctione fuit elaborata, quam si subterfugisset, humor non diceretur. Quod clarè insinuat Galenus lib. 3. de temp. cap. 4. dicens, & quod his maius est, quodq; Hippocrates lib. 1. de nat. hum. tex. 32. notavit, pituita ipsa, quantum iam succus sit, atq; ex cibis in ventre iam concoctis nata, nihilominus frigida tangentibus sentitur: neq; id modo, dum in ventre consistit, sed postquæ à venis ipsis purgantibus cuiuspiam medicamenti vi est tracta. In quo autem differat pituita ab humore crudo explicat Galenus cap. 1. lib. de plenitudine: ubi etiam species seu differentias pituitæ Galenus ipse refert. *His mihi.*) Deniq; Galenus ad ea euoluenda, quæ veteres de humoribus absolute scripserat lectores hortatur: præsertim vero Hippocratis, qui quæ ab alijs deinceps fusi explicata sunt, primus summatis certis demonstrationibus edocuit. Eos vero maximè reprehendit, qui nec aliorum

Crudus humor.

Quibus in locis generatur pituita.

Facile est
inuētis ad-
dere.

benè dicta recipere aut interpretati volūt, nec quæ fortè omif
sa sunt, aut non satis explicata, suppleant. *Ac laudare.*) Aristote-
les cap. 9. lib. 2. Elench. inquit, facile esse inuentis addere: pro-
pterea quòd inuenire & omnino obsoluere eandem rem non
omnibus datum est. Vnde potius laudandi quàm vituperandi
sunt, qui aliquatenus vitam adiuuarunt, & viam præstiterunt,
per quam alia nobis comparare pòssimus, vt Hippocrates libr.
1. de diætâ. Et Aristoteles cap. 5. lib. 2. de cælo, dixit. *Non enim*
declarat hunc locum Aristoteles cap. 10. lib. 1. de cælo. & cap. 5.
lib. 2. & cap. 4. lib. de resp. *Et cauillantur.*) Hinc dixit Galenus ca-
pit. 5. lib. 2. de sympt. caus. veterum dicta amicè esse interpretan-
da, & non hostiliter insectanda. Illud autem non est silentio
prætereundum omnes humores naturales in iecore procreari.
Est enim iecur fons & veluti ardens focus facultatis facientis
humores, vt Galenus prog. 37. libr. 2. testatur. Rubrum namque
est iecur vt chylum in colorem rubrum, qualis est sanguis, con-
uerteret: quoniam vnumquodque corporis nostri membrum
cum aliquid conuertit in sui ipsius colorem transmutat. Retentrix
præterea facultas in iecore tardior est, vt coctio in eo exactius
perficeretur: neq; solū caloris beneficio, qui multus est in situs
in iecore, vt ait Gale. li. 6. de morb. vulg. sect. 4. com. 25. sed ma-
ximè iecoris proprietate còpletur: quoniã propriū ac in situ iec-
cori est sanguinè generare, eodè Galeno, ca. 7. li. 5. de locis affe-
ctis, authore. In substãtia nãq; iecoris coquitur chyl^o & in rubrū
sanguinè conuertitur: in qua coctione duo gignūtur excremēta,
bilis flaua & atra. Quæ omnia Galenus in hoc c. & lib. 4. de vsu
part. cap. 3. claro exemplo demonstrauit. Sumatur enim mustum
recens ab vuis expressum in doliaq; conijciatur: cernimus ab in-
nato sibi calore efferuescere, mutari, & còcoqui: hinc superua-
canea còparere quæ prius quidem còfusa inerant, ac tum primū
còcoctionis vi secernūtur atq; secedūt, alterū quidè grauius ma-
gisq; terrenū, quod in fundo subsidēs fēcē appellat: alterū leui⁹
magisq; aereū, quod per summa innatat & flos vini dici solet. Si
mili profecto ratione chylus in iecur transfusus, cum humidus
quidam liquor sit, quodãmodo feruet & concoquitur, tandēq;
non nihil crassum existit, fæci respondens, non nihil etiam tenue
& leue: flosi consimile, hoc bilem flauam dicimus, illud me-
lancho-

Exēplo mu-
sti declarā-
tur humo-
res.

lancholicum humorem. Hæc quidem superuacanea, quia sunt ad corpus alendum minus idonea, idcirco sanguini puro corporis alimento permisceri par non erat. Quamobrem natura illa segregans, flauam bilem in propriam vesiculam ad iecoris portas constitutam, melancholiam vero in splenem confert & reponit. Dicit tamen quispiam verum esse sanguinem & duo illa excrementa in iecore generari: quod de pituita dici non potest primum quia in exemplo illo musti, pituitæ non meminit Galenus: deinde quoniam Galenus in ventriculo procreari pituitam docet, sic enim cap. 8. lib. de atra bile Galenus inquit, porro à nobis demonstratum est pituitosum humorem ex pituitosis cibis in prima, hoc est, ventriculi concoctione fieri, uti biliosum & melancholicum in iecinore. Mutatur & in concoctione, quam obit in ipso, pituitosus in sanguinem. Proinde nullum ei peculiare datum est instrumentum ad sanguinis purgationem, quemadmodum utraq; vesica & lien. Nam hæc biliosi humoris sunt & serosorum excrementorum, lien melancholici humoris. Quod enim in ventriculo generatur, ac cum humoribus, qui ex cibo & potu in iecur digeruntur, perfertur, dum, cum ijs vnà concoquitur, sanguis euadit. Hæc ille. Demonstrauerat autem Galenus illud lib. 2. de ratione victus com. 30. lib. 1. de natura hum. com. 39. lib. 2. de hum. com. 30. & lib. 5. de vsu part. cap. 4. Aristoteles quoque cap. 2. sexti topici, dixit, phlegma esse primum indigestum à cibis: & cap. 18. lib. 1. de generat. anima. esse excrementum primæ coctionis, tradidit. Item quo modo pituita alba cum sit in iecore rubro generari potest? Verum enim uero si rem altius inspiciamus, pituitam cum cæteris humoribus in iecore generari haud dubiè inueniemus, idq; probo ex eodem exemplo de musto. In vino enim defæcato ac puro & ab excrementis omnino secreto, manent qualitates quatuor (aliàs non nutritret) nempe calidum, frigidum, humidum, ac siccum: ex quibus quædam sunt patentes, quædam vero ita latent ut sub sensum minimè cadere valeant. Sic profus in sanguine contingit: sanguis enim ille qui ab excrementis iam repurgatus est, non sincerus ac simplex est, sed mistus ac dissimularis, propterea quod in eo continentur partes biliosa, pituitosa, & melancholica, omnes tamen sub sanguinis forma. Hinc est,

Pituita in
iecore ge-
neratur.

quod sanguis nunc dicatur biliosus, nunc pituitosus, & alioquando melancholicus à dominio exuperantis humoris: ex quibus partes nostri corporis generantur ac nutriuntur, ex hac etiam multiplici sanguinis diuersitate nascuntur temperaturæ hominum, sanguinei, biliosi, melancholici, & pituitosi, secundum humorem exuperantem. Cum enim temperaturam dicatur, quod medium planè sit in utroque contrariorum genere, ut non magis calidum quàm frigidum humidum quàm siccum: ubi aliqua qualitas exuperauerit intemperies sequetur, si amplius, morbus, si plurimum, mors. Huiusmodi autem qualitates cum humoris abundantia crescunt: à qua nomen temperamenti sumitur. Quod autem in venis sub forma sanguinis omnes humores inueniantur, non est probatu difficile. Quoniam ex illo sanguine fit generatio, ex illo quoque nutritio: quæ nullo modo fierent, nisi omnes adessent humores. Insuper purgationibus hoc etiam manifestè apparet, in quibus hoc ordine euacuantur humores, ut primum omnium bilis, secundò pituita, tertio atra bilis, omnium postremò sanguis educatur, ut cap. 17. lib. 3. de simp. indicat Galenus. Nunc ad obiectiones retrò factas respondeamus: ad primam dico, Galenum in exemplo musti, pituitæ non meminisse, quoniam ipsa sub forma vini manebat, quæ temporis spacio fit vinum. Sumatur enim vinum adhuc bimestre, quanuis à facibus & spuma sit expurgatum, gustatu tamen subcrudum, austerum & adstringens deprehenditur, quoddam crudis partibus visum effugientibus perfutum sit. Has dierum numero vini calor euincit & concoquit, indicio quoddam vinum annum aut binum qui degustabit, iam maturum id, suaue, plenum caloris & roboris percipiet. Sic in sanguine à quo utraque bilis secreta iam est, crudus quidam humor confusus permiscetur, cui per purgandum naturam nullum instrumentum designauit, quod se gregari excludique non deberet. Est enim quasi dimidio coctum alimentum quod manens cum sanguine vnà rapitur in venas, ut perinedias & cibi penuriam tempore mutetur & in tegrè coquatur, fiatque sanguis comodus atque salutaris. Testimonia autem Aristotelis & Galeni non negant pituitam in hepate generari, sed solùm ostendunt ex pituitosis alimentis pituitam

tam in ventriculo ac intestinis fieri, quæ lenta & crassa est, & humor nequit verè appellari, quæ vero apta nutritioni est, ea succus est, ex bono ac percocto chylo genitus, vt iam suprâ est ostensum. Si vero iterum coquatur in sanguinem vertetur, & colorem rubrum, qualis est iecoris accipiet. Ex ijs omnibus erit notum, omnes humores simul gigni ab vno eodemque calore naturali. Vndè autem diuersi humores in nobis gignantur, non calori, sed partibus alimenti erit attribuendum. Nam chylus diuersarum partium est particeps, quarum aliæ calidæ sunt, & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, vt aliæ calore humoreque excellent. Cum igitur vnus iecoris calor in tam varium ac multiformem chylum agit, varios humores producit: quoniam ab vna causa efficiente simplici, ob materiæ dissimilitudinem plura & diuersa gigni possunt. Obijciat tamen aliquis ex Galeno, qui lib. 2. de cris. cap. 12. inquit, sanguis fit ex moderato colore, flaua autem bilis ex maiori, atra vero ex sufficienter immodico. Et suprâ cap. 8. dixit, demonstratum enim ijs est, alimentum, dum in venis ab innato calore alteratur, sanguinem quidem ex mediocri calore fieri, reliquos vero succos, ex eodem immodico. Qui loci nequeunt interpretari de calore alimenti, quoniam ex sufficienter immodico non fit succus melancholicus. Superest ergo vt respondeamus Galenum esse intelligendum de cæteris humoribus genitis præter naturam, præcipuè de vtraque bile cuius generatio, cum est præter naturam, ab immodico calore fit. Cæterum antequam hic liber receptui canat, quicquid superest, de humoribus paucis adijciemus. Primùm aduertendum est, humores ad proborum morum generationem conferre, vt docet Galenus lib. 1. de nat. hum. com. 39. affirmans à bilioso humore, animi dexteritatè & prudentiâ proficisci, integritatis & cõstantiæ autore esse melâcholicû humorè: sanguinè, simplicitatis, & stupiditatis, pituitæ naturâ ad morû culeû nihil facere, quæ in prima ciborû mutatione generatur. Hæc quæ de moribus inquit Gal. ita intelligèda sunt, veluti de virtutibus intellexit Arist. c. 1. li. 2. Eth. cû enim ait Galenus, humores efficere animâ mortam, intelligendum est, non quod faciunt, vt in anima sint ij

mores, sed faciunt vt propensiores sumus ad hunc vel illum morem. Neq; igitur, inquit Aristoteles, natura, neq; prater naturam virtutes in nobis efficiuntur: sed idonei quidem ad ipsius suscipiendas sumus natura. Suscipimus autem ipsas, atque perficimus per consuetudinem. Hinc est, quod animi mores corporis temperaturas sequantur, vt libello, huic rei dicto, demonstrauit Galenus, biliosi ergo sunt fortes, & prudentes, addit Galenus libro de humoribus, & iracundi, & animosi, & acerbi. Vnde mascula bilis, dixit Persius. Melancholici, sunt

Quos mores efficiat omnes humores.

firmi constantescq; adde iniuriarum memores, & implacabiles, versutosque. Sanguinei sunt simplices & stolidi: pituita vero, inquit Galenus, ad morum cultum nihil facit. Quæ sanè verba sunt intelligenda de pituita genita in ventriculo aut intestinis, quæ ad mores capescendos inutilis est: non autem de ea quæ in iecore generatur, quæ propriè humor dicitur, & quæ ad mores facit, vt retrò dixerat Galenus in hunc modum, est autem & quædam alia ratio naturalis non parum probabilis, secundum quam demonstratur, quod succi quatuor sunt ex usu, vt mores idonei euadant. Si quatuor humores dixit Galenus facere homines idoneos ad mores, non omisit pituitam, quæ verè humor est. Si postea illam exclusit, intellexit eam, quæ in prima mutatione ciborum generatur. Quod etiam intelligitur ex ijs quæ scripsit idem Galenus lib. 2. de hum. com. 30. sic dicens. Quatuor humores sunt ad aptos mores gignendos accommodati. Etenim mores animi sequi temperaturam corporis, est iam à nobis demonstratum, vnusque extat noster de hac re libellus. Quod cum ita statum sit, acies animi, atque intelligentia à bilioso humore: constantia & firmitas, à melancholico: simplicitas & stoliditas à sanguine gignetur. Pituitæ autem natura, quam in prima ciborum mutatione gigni necessariū apparet, est ad mores cõformandos, inutilis. Hactenus Galenus, pituita ergo efficit segnes, somnolentos, carnosos, cito canescentes. Illud etiam difficultate nõ caret, quo modo Galenus in duobus locis modò ad ductis, dicat sanguineos esse simplices, stolidos, ac plane rudes, cū Hippoc. lib. de flatibus, authorè prudetiæ faciat sanguinem: & Galenus, ex sententia Aristo. lib. 2. de part. anim. cap. 2. libro quod animi mores corporis temperaturas sequantur, cap. 5.

illud

illud confirmet. Dicendum est, sanguinem esse duplicem, vnum pituitosum, in quo maxima copia pituita abundat, qui sanguis facit homines rudes, ingenioq; habetes: & quibus videtur solū pro sale animam fuisse datam, vt de suisibus solet dici: licet sint fidibundi, venusti ac floridi. Alium vero esse sanguinem melancholicum, cum quo melancholia naturalis mediocriter admiscetur, cum quo temperatur: & is prudentiæ causa est, ob admistam sibi siccitatem ex succo melancholico natam. Etenim Heraclitus dixit, splendor siccus animus sapientissimus: quo sane dicto, prudentiæ causam esse censet siccitatem. Et non solum de siccitate cerebri est illud elogium Heracliti intelligendū, vt explicat Galenus. c. 5. lib. quoddam animi mores. & c. sed etiam de aeris siccitate, veluti declarat Eusebius lib. 8. de præparatione euangelica cap. 5. sic dicens: barbaras regiones fecunditate agrorum excellere videmus, vbi magno ingenio homines raro nascuntur. Sic alimentis quidem abundant, hominibus autem, quorum gratia diuinitus alimenta producuntur, carere videntur. At contra accusanda Græcia est, quia sine semine atq; cultu nihil producit, sed sola homines generat, verè cælestes atq; diuinos natura ad omnem scientiam natos, cuius causa est subtilitas aeris. Non enim temere dixit Heraclitus. Aer siccior, anima prudentior atq; melior, cuius signum, quoddam ieiunantes atque vigilantes prudentiores illis sunt, qui cibo & potu semper replentur. Immergitur enim quodammodo motus mentis, quam cogitationem appellamus. Hæc ille. Rectè igitur scribit Aristoteles, prob. 1. sect. 30. omnes excellentes viros, in quocunq; vitæ genere, melancholicos fuisse: idq; eruditè ex morbis quibus femo confecti laborarunt, colligit. Neq; tamen de vitiosa melancholia Aristoteles intelligendus est. Hæc enim vitiosorum motuum & morborum causa est. Vnde errauit Aponensis, qui Aristotelem de atra bile adusta interpretatur. Naturalis autem siue temperata melancholia (de qua Aristoteles loquitur) partim natura inest corporibus, partim studijs accersitur: sine qua nihil dignum admiratione in vlla arte effici potest. Sicut igitur temperata melancholia reddit præstantes artifices, ita distemperata plurimum ingenijs obest. Reliqua de præstantia melancholiz disp. 3. lib. 14. de morb. med. reperies. Deniq; vt animi mores

corporis

corporis temperaturam sequuntur, sic temperatura elementa, & humores insequitur. Hinc propter temperamentorum gradus & varietatem, quæ humorum naturam sequuntur, tanta ingeniorum & morum dissimilitudo existit, habent humores & alios usus: sunt enim materia spirituum & certa temperamenta efficiunt in corporibus. In singulis vero temporibus proprius quidam humor exuperat, ut hyeme, pituita: vere, sanguis: astate, bilis, autumno, acida bilis. In singulis præterea alimentis omnes quatuor humores reperiuntur. Sed quomodo ex uno alimento, etiam simpliciter, ut lacte, tam diuersi humores gigni possunt? An omne alimentum quantumuis simplex, quadruplici constat materia, sine quatuor elementis. Ex ignea igitur parte bilis, ex aerea sanguis, ex aqua pituita, ex terrea atra bilis generatur. Ad quam rem non parum etiam temperatura hepatis confert: nam calidius hepar calidiores, frigidius frigidiores, humidius tenuiores, siccius crassiores generat humores. Et quando humores degenerant, id est, conditiones suas amittunt, non naturales, sed vitiosi dicuntur, & vitiorum, morborumque causæ sunt. Gignuntur vitiosi humores vel ex vitiosis cibis, vel ex probis etiam alimentis, immodicè aut intempestiuè ingestis: vel propter intemperiam ventriculi, hepatis & venarum: vel ab externa aliqua causa coctio nem impediens, ut est aer distemperatus, somnus inconueniens, exercitia animi vel corporis perperam adhibita, ignauia, affectus animi vehementiores. Tales humores non nutriunt, sed corpus grauant & molestant, ac nisi in tempore corrigantur, vel expellantur morbos efficiunt. Cum ergo humores eiusmodi apparent, qui per sua signa cognoscuntur, valetudinis studiosi, prudentes nauasimitari debent, qui tempestatem futuram prospicientes vela contrahunt, anchoras in mare demittunt, aut in portum aliquem se recipiunt, ut periculum effugiant: ita quoque ipsi causæ impendentis morbi, ut remoueantur & prædicantur curare debent. Atque hoc est, quod Persius monet, Venienti occurrere morbo. Et Ouidius.

Principijs obsta, sero medicina paratur.

Dum mala per longas inualevere moras.
Non enim committendum est, ut malum inualescat: nam euentus curationis non semper certus est. Nunquam minori negotio & periculo,

culo, quàm cū incipit incendiū, extinguitur: ac stultū est admit-
tere, quod caueri potest. Corpora itē in quibus mali humores
existūt, impura dicuntur, quæ nec exercenda, nec nutriēda sunt:
nā si exercētur, pustulæ erūpunt, vel scabies, vel aliud malū obo-
ritur. Si nutriūtur, augētur mali humores, & morbus impēdens
crescēte causa acceleratur. Hinc est quod Hippoc. scribit aph.
10. lib. 2. nō pura corpora, quō plus nutries, eō magis lēdes. Sūt
ergo mali humores remouendi, nō augēdi. Cæterū humoris spe-
cies ex colore præcipuē cognoscuntur, vt explicat Gale. aph. 2.
lib. 1. & com. 1. li. 1. de hum. deinde ex alijs quibusdā animi vel
corporis notis & circūstantijs. Cognoscitur abundans sanguis
rubore & tumore venarū, adeo vt, quæ prius sensum effugiebāt,
nūc cōspiciantur, maximē in oculis. Grauitas etiā vel tensio mē-
brorū, itē propensio ad somnū, & somniare res rubeas: & simi-
lia, abundantia sanguinis denotant. Pallor & tumor faciei indi-
cāt abūdicē pituitā, multa etiā saliuā, segnitia, torpor mētis, som-
nolētia, somnia de aquis, piscibus & balneis. Color autē faciei
ad flauū tēdens, quādoq; & ad virorē, redundantia bilis flauæ
demonstrāt, itē siccitas & amaritudo fauciu, nausea, insomnia,
iracūdia, somnia de iurgijs, cēdibus, incēdijs. Signa yero atræ bi-
lis sunt, color vergēs ad negredinē, inusitatū silentiū, amor soli-
tudinis timor & mœstitia, somnia de funeribus, de luto. Illud por-
rō dictis addendū est, Hippoc. prædictos quatuor humores lib.
de genitura ijs nominibus appellasse, sunt enim, ait, humidi spe-
cies quatuor, sanguis, bilis, aqua, & pituita. Quos etiā sic enume-
rat lib. 4. de morb. addēs, humoribus quatuor fontes à natura di-
cati sunt. Sanguinis fons cor est, pituitæ caput, aquæ splē, bili lo-
cus folliculi in hepate, vbi medici digladiātur inter se, nesciētes
quid intelligat Hippo. nomine aquæ, cū splē nō aquæ fons, sed
melancholiæ receptaculū sit à natura institutū. Verūm ij nō intel-
ligūt causam, cur Hipp. aquā in splene collocauerit, quoniā ex
nimio potu aquæ splē turget, vt ipse in eodē lib. docuit: ideoq;
nomine aquæ succū melancholicū intellexit. Cōstat hoc verū esse
ex ijs quæ ibi Hippo. tradidit, dicēs, in omnib⁹ cibis ac potibus
& biliosi quid est, & aquosi, & sanguinei, & pituitosi, in alio
plus, in alio minus. Et rursus in eodē lib. sic etiā in homine, dū
turbatur humor, quicquid eius est in corpore, à principijs, quæ
dixi,

Signū abun-
dantiæ san-
guinis.

Signa pitui-
tæ.

Signa flauæ
bilis.

Signa atræ
bilis.

Per aquam
intellexit
Hipp. melā-
choliā.

dixi disparatur. Et in superficie quidem bilis consistit, leuissima enim existit. Secundo loco sanguis. Tertio pituita. Grauisimus autem horum humorum est aqua. Hæc ille. Cùm enim respondeant humores elementis, quemadmodum elementa se habent in grauitate & leuitate, sic & humores: cùm autem terra omnium sit grauisissima, aqua, idest, melancholia, omnium humorum grauisissima quoq; erit, locum vero pituitæ dixit esse caput, propter innatam cerebri frigiditatem, omnium enim partium humidissima & frigida maximè quoad propriam substantiam attinet, est, & tanquam camini tectum, vel ollæ operculum ascendentium exhalationum excipit & cogit superfluitates. Cor autem fons sanguinis est, propterea quod principium vitæ sit: cùm in hepate generetur, vt sæpè dictum est: & illum expurgant, lien, qui atram bilem trahit: & vesica fellis quæ flavam bilem suscipit: & renes per quos serum sanguinis eliquatur: vrina namque serum quoddam sanguinis est. Deniq; humores nobis semper inesse dicit Hippocrates, neq; vllam ætatem, neq; anni tempus, neq; aliud omnino inueniri tempus vllum posse, in quo ex corpore nostro humor aliquis totus pereat: sintq; nimirum hi, sanguis, pituita, atq; vtraq; bilis, quos in omnibus omnes inesse existimat: incrementum autem suscipere in alia temperatura, naturaq; corporis, ætate, tempore, regione, & morbo. Atq; omnes hos humores actu & potentia tales esse Galenus tradidit, flaua namq; bilis calida & sicca actu dicitur, quoniam nõ oportet vt reducatur ad actum vt suum opus producat: potestate calida & sicca censetur, quoniam potest talem effectum facere: quando enim in ventriculo ea continetur, perpetua sitis urgemur, vbi per vomitum eiecta est, sitis recedit. Sic de cæteris dicendum est. Atque hæc de humoribus sat sunt.

L. L. E.

L. LEMOSII PHYSICI
AC MEDICI IN LIBRVM

TERTIVM GALENI, DE NATVRALIBVS
Facultatibus Commentarij, nunc primùm
in lucem editi.

C A P. I. De necessitate retentricis facultatis.

quod) eruditorum Galenus omnium vn-
dequaque fauorem meritis hoc capite ali-
quot egregia postulata repetit, quæ ipse
ipse superioribus libris pronunciauerat: qua-
ha sunt.

Nutritio est, ad id quod nutritur, eius quod
nutrit assimilatio.

In quacunq; particula corporis nostri facultas nutritrix reperitur,
quam & alteratricem, & assimilatricem vocat Galenus.

Alimentum ex quo fit nutritio, facultate attractrice indiget, qua
cuique particula attrahat conuenientem succum.

Assimilationem praecedit agglutinatio, veluti hanc appositio.

Quibus adiungit quam sit necessaria facultas retentrix ad
opera quæcunq; naturalia perficienda. Hæc scilicet appositio
est finis attractionis, quæ ab attrahente vi perficitur: quoniam
distributio ex venis in singulas particulas, facultatis attractricis
est opus: quæ non cessat postquam primum attractrix alimētum,
donec illud apponatur: ad hunc enim finem attractrix dirigit ar-
cum: quippe idcirco est attractio vt sit appositio, aliàs frustra
esset vis illa. Tempus.) Vt colligat aliam facultatem esse necessa-
riam ad nutritionem absoluendam præter attractricem: subiun-

Appositio
est finis at-
tractionis.

L git

Retentrix
est vis ne-
cessaria.

git hanc breui indigere tempore ad suum munus perficiendū, appositio vero concoctio & assimilatio longiore. *At si appositus.*) Probat Galenus necessariū facultatem retentricem naturæ esse tribuendam si artificiosam & animantis curam habere concedimus. Postquam cibus in particula est appositus: aut ibi quiescit. Aut alium atque alium locum mutat: postremum hoc non est dicendum: quia nec fieret coctio, neque assimilatio: primū ergo dicendum est. Quod si quiescit cibus: alia facultate est opus quæ congrua morâ, cibum attractum tandiu in parte retineat, donec vsui futurum quod exactè laboratum fuerit ab ipsa natura. Ob id Galenus libro de sympt. dif. capit. 4. hanc ipsam retentricis potentia functionem naturalem quidem tū esse, cū concoctionis tempori æquatur & ab omni parte cibos exactè constringit, clarissimè docuit. *Ab ipsa.*) Ab effectu huius facultatis nomen habuit.

CAP. II. *Quæ partes vim retentricem clarius obtineant.*

CAETERUM) Splendido artificio & admiranda industria Gale-
nushic facultatem retentricem in partibus nostri corpo-
ris inesse sensu & ratione demonstrat. Sensu, in maximis, ma-
ximèque cauis instrumentis, ut in utero, secundis, ac ven-
triculo; ratione vero in alijs quæ proportione illis respon-
dent. Nobis autem placet hoc loco summis pedibus ingredi,
& nequaquam in vado hære, cum magna verborum spu-
ma rem exaggerare. Mente enim auribus & oculis cæcus
sit oportet, qui tanta perspicuitate scripta non assequatur.

CAP. III. *De retentrice ac expultrice vteri facultate.*

QUARE.) Facultatem retentricem illustrius in utero appa-
rere, quam in alijs corporis partibus perspicuè Gale-
nus in hoc capite docet. Quippe nouem mensibus plerisque
mulieribus perficitur in utero factus, qui tota quidè ceruice cõ-
uiuet, complectitur autem factum vndique vnà cum secun-
dis. Plerisque mulieribus dixit, quia tempus pariendi non est
certum ac limitatum homini. ut libr. 7. de hist. anim. capit. 4. in-
quit

Tēpus pa-
riendi non
certum ho-
mini.

quit Aristoteles, in hunc modum: sed, cum cetera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiant (vnum enim tempus statutum omnibus est.) Homini vbi multo, sex datum est: nam & septimo mēse & octauo, & nono parere potest, & quod plurimum decimo, nonnulla etiam vndecimum tangunt. Foetus, qui maturius, quam septimo mēse prodeat, nullo pacto vitalis est. Et. c. 4. lib. 4. de gener. anim. ait, ceteris enim vni est tēpus, homini vero plura sunt, qui cū & septimo & decimo nascatur, atque etiam inter septimum & decimum positus. Qui enim mēse octauo nascuntur, etsi minus, tamen vivere possunt. Eadem refert Plinius lib. 7. c. 5. Itaque apud Aristotelem tempus statutum pariendi est inter septimum & vndecimum mensem. Hippocrates vero inter septimum & decimum mēsem mulierem posse parere demonstrat, libro de natura pueri. Vnde libro 2. de morb. vulg. sect. 3. & libro 6. eiusdem operis sect. 7. tex. 27. dixit, quibus nihil intra definitum tempus accidit, ijs, quae ipsae pariunt, vitalia. Et Galenus in com. inquit, multa possunt mulieribus praegnantibus accidere, quae & ipse in aphorismis & nos in commentarijs in eosdem sumus diligenter persecuti: quorum quaedam ab aere nos ambiente, eiusque constitutionibus, quaedam à corporis immutatione, vbi ab alui profuuijs, aut à feбри, aut ab alijs malis proficiscuntur. Quae omnia nobis nunc omittere consilium est. Ceterum, quod ait, intra tempus constitutum hoc vel septimum mensem, vt in commentario libelli de septimestri parte docuimus, vel non vni significat, de octauo enim certum est non edi in ipso vitales partus. In decimum vero & in vndecimum quandoque mensem, vt Aristoteles auctor est, foetus differuntur, sed raro. Hippocrates quoque lib. de octimestri partu, vndecimum mensem admittit. Avicenna lib. 9. de animalibus, ca. 5. inquit, se à quadam muliere fide digna audiuisse, partum quendam vique ad decimum quartum mensem protogatum fuisse. Masurius autor est, inquit Plinius libro 7. capit. 5. L. Papyrium Praetorem, secundo cohaerere lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum, se xij. mensibus diceret nullisse, quoniam nullum certum tempus pariendi statutum videretur. Idem narrat Gellius libro 3. noct.

Quinque
mestris vi-
salis fuit.

momentis.

Attic. cap. 16. Neque est mirandum aliquem partum fieri in ijs mensibus, cum nostris temporibus viderimus aliquos quinque mestres vitales, non nisi ex mulieribus pudicis, honestissimisque viuendi ratione, natis. Naturę nanque rerum vis atque maiestas in omnibus motibus fide caret: si quis modo partes eius, ac non totam complectatur animo. Non temere autem supra pudicas dixi, propter Liuiam quę intra mensem tertium peperit, vt Suetonius Tranquillus declarat, Claudij Cęsaris vitam his verbis exordiens, Patrę Claudij Cęsaris Drusum, olim decimum, mox Nerone prenomine, Liuia cū Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit, fuitq; suspicio ex vitrico per adulterij cōsuetudinę pcreatū. Statim certę vulgata est veritas.

Potentibus sunt mensium & partus trium.

Vnde natum adagium, felicibus sunt & trimestres liberi. Quare tribus mensibus partum iustum posse fieri, omnes negant: licet quinquemestris aliquando visum fuerit. Quod vero scripsit Eledras cap. 6. lib. 4. pręgnantes immaturos parient infantes trium & quatuor mensium & viuent & suscitabuntur, intellexit. In tempore proximo iudicio finali, in quo hæc & alia miraculose contingent. Hippocrates autem libro de alimento cū & numerū dierū quibus cōceptū in vtero coagulū cōformatur, & tēpus ipsius partitionis nono aut decimo mēse definisset: neque id tamen semper eadē esse finē dixisset, sed aliās ocys fieri, aliās serius: hisce ad postremū verbis vsus est. Gignuntur autē his & plures & pauciores secundū totū & secundū partes. Non multo aut plures aut pauciores, pauciores vero tot, & quęcūq; aliā his similia. Quib; verbis significat quod aliquādo ocys fieret, non multo tamen fieri ocys: neque quod serius, multo serius. Quauis enim quod in vtero continetur animal sit, non tamē omni tempore perfectum & absolutum est, nisi eo quod iam ipsa Natura præfixit. Fortus vero in vtero animalia esse probat Galenus, libro huic rei dicato: tum præcipue ex pœnis legibus illatis ijs, qui abortus causa extiterint, tum quod in ventre constituti fortus, heredes legitimi legibus constituentur, id non est facturæ nisi animal esset, quod in vtero continetur. Sed iam singulatim de mēsis vitalibus dicamus. Septimestrem partū vitalem esse ipsa experientia demonstrat, quam quotidie cernimus.

Fœtus animal est.

Septimestris partus vitalis.

mus. Hippocrates illam confirmat lib. de carnibus, dicens, puer septimestri partu natus, pro ratione natus est & vivit & rationalis habet, ac numerum ad hebdomadas ac septenarium exactum, Et ad finem libri, inquit, ceterum inexpertus quisquam mirari queat, quod septimestris puer nascatur. Ego quidem igitur hoc ipsum vidi, & quidem frequenter. Si autem hoc deprehendere vult facile est obstetrices adire quæ parientibus ad sunt, & ex ipsis percontari. Et libro de septimestri partu idem repetit: porro, ait, mulieribus de partu fidem derogare non oportet, dicunt enim omnia, & semper dicunt, & semper proferunt. Neque enim aut opere aut sermone persuasæ sunt, sed ex eo quod cognoverunt in corporibus suis contigisse: licet autem & volentibus aliud dicere. Quæ vero iudicio præditæ sunt & victoriâ de hac sententia pronunciant semper dicunt ac testantur, nasci septimestres, & octimestres & novimestres & decimestres, & vnde cimestres, & ex his octimestres non superstites manere. Septimæ stræ quoque vitalem esse ostendit Alexander sect. 1. quælib. 4. 1. omitto Aristotelem locis citatis Marcus Tullius li. 10. epist. ad Atticum: Tullia, inquit, mea peperit puerum septimestrem feliciter. Et subdit, quod quid est natum perimbecillum est. Plutarchus lib. 5. de Placitis phi. cap. 18. ex multorum sententia hoc ipsum confirmat. Cælius lib. 12. ca. 12. Septimo quoque mense natus est Isaac, & propterea omnis mulier quæ peperit septimo mense vivit filius eius, ut inquit Philon Iudæus libro biblicarum antiquitatum. Respiciens igitur hæc Paulus Inreconsultus in l. septimo mense. ff. de statu hominis, dicit, septimo mense nasci perfectum partum, iam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis, & ideo credendum est eum qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est iustum filium esse. Quot autem diebus constet septimestris partus declarat Hippocrates lib. 6. de morbis vulg. sect. 7. tex. 29. dicens, dolores per circuitus fiunt. Qui autem in septuaginta movetur, in triplicato numero perficitur: qui vero in nonaginta, is etiam triplicato numero absolvitur. Et Galen. in comm. inquit, videtur hic innuere numerum dierum, in quibus partus absolvuntur, & in lucem edantur. Quia vero & septimo & nono mense vitales edantur, ideo ex duplici eorum motu, utrumque tempus de-

Isaac natus est septimo mense.

Quot diebus constet septimus mensis.

gnat. Qui enim in septuaginta diebus mouentur, ij triplicato hoc dierum numero perfecti & absoluti redduntur, & foras erumpunt. Facile enim subducere quibus rationem potest, ex tot diebus quot sunt ex triplicato eo numero, septem menses confici: præsertim cum iam probauerimas in hoc partu intelligi mensem, qui triginta dies capiat. Septuaginta enim tri ducta numerum dierum ducentorum ac decem conficiunt: sicut nonaginta tri ducta numerum dierum ducentorum ac septuaginta, ex quibus nouem menses constant, absoluunt. Hæc eadem Hippocrates docuerat lib. de carnibus ad finem, dicens, habet autem & septimestris partus tres denarios siue decadas hebdomadam, & in vnaquaque decade septuaginta dies. Tres vero hebdomadum decades, ex toto sunt dies ducenti & decem. Confirmat hæc eadem libro de alimento, ad figurationem, inquit, soles triginta quinque. Ad motum, septuaginta. Ad perfectionem ducenti & decem. Labores quoque, ait lib. 2. de morb. vulg. sect. 3. ad finem, in circuitibus: quicquid in septuaginta mouetur, in triplicitatibus perficitur. Supputationem etiam mensium in gestatione fœtum, per menses solares triginta dierum fieri debere affirmat lib. de octimestri partu Hippocrates, cum dicit, nouilunium, quod dies vnus extitit, esse trigesimam mensis partem, duos autem dies quindecimam, & tres dies partem mensis esse decimam, & reliquos iuxta horum rationem: vnde elicere est supputationem non lunaribus mensibus, sed solaribus esse faciendam. Huic sententiæ subscripsit Auicenna li. 3. part. 2. sect. 1. c. 2. Item Macrobius li. 1. in somnium Scip. c. 6. Censorinus in libro de natali die ad Cerebellum. Soranus Ephesius c. 17. Ifag. Quid si Hippocrates lib. de septimestri partu in principio, & Galenus in com. ad illum locum. Dicant quosdam septimestres nasci in nonaginta supra centum diebus: quosdam in ducentis: alios in centesimo octogesimo quarto, veluti alios (omitto fracturas dierum) in ducentis & quatuor diebus respexerunt ad diem defectus mensium, & non ad diem conceptus, veluti idem Hippocrates li. 2. de morb. vulg. sect. 3. inquit, aut à mensium fluxu aut à conceptione esse dies anni merandos. Quare ridicula sunt & à ratione & experientia aliena, quæ hic nonnulli medici de mensibus lunaribus adducunt. Cæterum partus septimestres ob id eduntur quod fœtus per-
fectus

fectus ac consummatus iam sit, vt per os nutriri possit, & tunc plus cibi requirens, quam id quod adest, calcitrans & membra nas dirumpens egreditur. Fœtus nãque ita se habet, vt fructus in arbore: & quemadmodũ fructus in prima generatione, debilioribus capulis cõtinentur, & ideo facild decidit, post hac aucti, difficilẽ habet à plãtis dissolutionẽ, sicuti rursus cũ perfecti sunt, sponte sua sine vi extrinseca decidunt: eodem modo & fœtus in primo quidem tempore facillimẽ dirumpuntur. Sic quando & iam perfecti sunt: tempore vero intermedio firmiterem habent coalitum. Aph. 1. libro 4. Eduntur autem septimestres ob validissimam vim in vulua informatricem, vtilẽ atque moderatam sanguinem comperientem, ideoque fœtus celerius explicantem. Habet nanque Natura terminos statutos patiendi pro virtute agentis & patientis: actus enim vniuscuiusque in eo quod est potentia & in propria materia, suapte natura fieri, esseque solet: vt capit. 2. libro 7. de anima inquit Aristoteles. Cum igitur virtus illa varia multiplexque sit, & pro ratione loci, caloris naturalis, & celestis, hinc fit, vt non vnus sit pariendi terminus, sed multiplex. Finge, verbi gratia, ex tali semine formari fœtum talem, qui ob qualitatem seminis & caloris proprietatem septem mensibus omnibus numeris perficiatur: haud dubiẽ fœtus ille eo tempore in lucem veniet. Et maximẽ, si vt inquit Galenus in hoc capite & aph. 35. libro quinto. pragnans sit valida, & fœtus non imbecillis: tunc enim & maiorem alimenti copiam & refrigerium maius inquireret, vt Hippocrates libro de natura pueri: Et Galenus aph. 37. libro quinto. & capite septimo. libro 15. de vtu part. docet. Quare factus iam maturus fœtus & robore multum auigescens editur, pelliculis, in quibus conclusus in vtero erat, ab eodem fortissimo existente, violatis, atque laxatis. Quemadmodum in semene membranæ spicatum laxantur, postquam fructus perfectẽ maturefcit, sic & vuluam impleri, & partum accelerari est necesse, dummodo iam fœtus sit perfectus & suis partibus absolutus: Et hunc partum naturalem omnes medici vocant. Item

Ratio partus septimestris.

Vis numeri septemrij.

tur humor morbificus, qui iam cōcoctus est, & liberatur æger perfectè: & quando talis humor concoctus non est, in septimo die non fit iudicium, sed in sequentes dies porrigitur: sic in septimo mese fetus maturus expellitur, non maturus vero in alios mēses differtur. Multi ad vim septēnarij numeri hunc patrum referunt, propterea quod ex numero impari & proximè illum subsequenti pari conficiatur, & habere nescio quid mysterij non solum in sanctis literis, sed etiam apud Poetas dicunt, vnde illud:

*O terque quaterque beati. Et
Nam te iam septima portat
Omnibus errantem terris & fluctibus æstas.*

Dicunt præterea, septimo quoque anno immutari nobis ætatem, vt primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertijs adulescentes, quartis iuvenes: qua ætate constituendum nobis est genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Item septem sideribus inferiorem mundum Deus administrat: Nec non morbi septēnarij numeri proportionē adiudicātur: Luna quoque septennario numero figuratur, septimanis etiam mensis conformatur. Præterea post dies septem iactat infans reliquias ymbilici. Et post bis septem incipit ad lumen visus eius moueri: Et post septies septem liberè iam & papulas & totam faciem conuertit ad motus singulos vidēdorum. Post septem vero menses dentes incipiunt mandibulis emergere. Et post bis septem, sedet sine casus timore. Post ter septem, sonus eius in verba prorumpit. Et post quater septem, non solum stat firmiter, sed & incedit. Post quinquies septem, incipit lac nutritis horrescere, nisi forte ad patientiam longioris vius protrahatur. Post annos septem, dentes qui primi emerferant, alijs aptioribus ad cibum solidum vescentibus cedunt, eodemque anno, id est, septimò, plenè absoluitur integritas loquendi. Vnde & septem vocales literæ à natura dicuntur inuentæ, licet latinas easdem modò longas, modo breues pronuntiando, quinque pro septem tenere maluerit. Apud quos tamen si situs vocalium nõ apices numeraueris, similiter septem sunt. Post annos autem bis septem ipsa ætas necessario pubescit. Tunc enim moueri incipit vis generationis in maculis & purgatio feminarum. Ideo

tutela puerperis, quasi virile iam robur, absoluitur: de qua
 tamen femina propter votorum festinationem, maturius le-
 gibus biennio liberantur. Multa etiam numero septenario cō-
 prehendantur quæ Galenus lib. 3. de diebus decret. cap. 11. re-
 fert. Huic vero opinioni aliqui in parte repugnant, aliqui in
 parte consentiunt: de qua nos lib. 6. de optima prædicendi ra-
 tione disputauimus. In octauo mense nullum fortum vitalem
 nasci credidit Hippocrates libr. de octimestri partu in princi-
 pio, dicēs de octimestri partu sic sentio, impossibile esse vt duas
 cōsequenter succedētes afflictiones pueri ferre possint & pro-
 pterea octimestres nō superstites manere. Cōtingit enim ipsos
 cōsequenter affligi, tū ea quæ in vtero sit afflictione, tū in ea
 quæ in partu accedit, & ob id nullus octimestris vitalis est, ijs
 verbis indicat Hippo. octimestrem partum non esse vitalem: &
 addidit rationē, quia factus in septimo mēse perfectus conatus
 est eo tēpore egredi: qui cum non potuisset finē suum assequi,
 afflictus & imbecillis in vtero māt: qui si iterū affectet octa-
 uo in lucem edi, alterum conflictum ferre non potens, cum
 maximā sui lesione, nascitur, & moritur. Hæc est ratio cur for-
 tus octimestris non viuat: quā Auicenna lib. 3. part. 21. sect. 2.
 cap. 1. firmam ac constantem esse defendit: & Albertus Mag-
 nus lib. 10. de animalibus sect. 2. cap. 4. Et Petrus Aponensis,
 cognomine conciliator in com. 40. sect. 10. probl. talis tamen
 mihi non videtur. Nam si factus affectat egredi septimo men-
 se, aut est iam perfectus, aut imperfectus: si primus, rogo à
 quo impediatur, cur non egrediatur? si secundum, cur tentabit
 exire, si nondūm absolutus est? Cū natura nihil moliat in
 eptē. Deinde si fides mulieribus hæc in re, vt ait Hippocrates,
 tribuenda est, nulla vnquam, dixit, se talem afflictionem septi-
 mo mense percepisse: neque ea, quæ octauo abortiuit, neque
 quæ feliciter nono peperit: quinimo adeo mensem septimum
 quietum ferunt, vt nil aliud præter ventris tumorem sentiant.
 Cæterum Hippocrates libro de alimento dixit. Est autem & nō
 est octimestris partus, id tam obscure atq; præcise, tamque ad-
 uersè dictum Sabinus medicus, qui Hippocratem commodissi-
 mē commentatus est, his verbis enarravit. Apparent quidem
 veluti animalia post abortum, sed nequaquam sunt, quippe quæ

An octauus
 mensis sit
 vitalis.

Hippocra-
 tis ratio
 nulla est.

statim vita excedant. Itaq; esse quidem tantisper imaginantur, sed potentia non sunt. Itaq; de abortibus Hippocrates illa verba intellexit, & Sabinus interpretatus est non de ijs partibus qui perfecti eduntur, quos vitales quàm sapè natura creauit. Marcus enim Varro mense nonnunquã octauo editum esse partum in lib. 1. rerum diuinarum scriptum reliquit: eiusq; sententia Arist. laudat auctorem. Is nanque lib. 7. de hist. anim. c. 4. ita inquit, qui autem mense octauo nascuntur, viuere, ac adolescere in terra Ægypto possunt, & quibusdam alijs in locis, vbi mulieres fertiliores sunt, multosq; simul facillè & ferunt & pariunt, etiam si monstruosi sint. Sed locis Græciæ multi intereunt, nec nisi per pauci seruantur. Vnde fit, vt si quis seruetur, non octauo mense natus existimetur, sed mulierem sui conceptus initium lauisse. Hæc ille. Quibus docet partum octimestrem aliquando vitalem esse, & in Ægypto propter aquam fecundam & dulcissimam Nili: & in Græcia, ob eius bonam temperiem. Quod si in Hispania talis temperies contingat, quid mirum si octimestris viuat. Hinc lib. 4. de generat. anima cap. 4. dixit, qui enim mense octauo nascuntur, & si minus, tamen viuere possunt. Et prob. 40. sect. 10. an. inquit, quod solus ex omnium animantium genere varia generationis tempora obtinet: nam & septimo & octauo & decimo mense venire in lucem potest. Aesclepiades medicus tradit Maxias mulieres solas octauo mense parere solitas, factusq; illos vitales esse, lunonis quidem, quæ puerperijs & nascentibus præest, munere: vt quæ sicut ex Iouis liberis Herculem odio semper est persecuta, ita Dionysium vnicè dilexit. In cuius gratiam mulieribus eius insula illi dicatæ hanc patiendi prærogatiuam dedisse eam affirmant. Aut vt alij contendunt, quoniam Dionysius ipse ita sit in lucem editus. Ideoq; & ipse sempiterno partus sui testimonio idem suis euenire popularibus voluit. Plinius lib. 7. cap. 5. & in Ægypto & in Italia tales partus esse vitales, tradidit. Et subdidit: contra priscorum opiniones variant hæc pluribus modis. Galenus in definitionibus medicis scribit, ideo fetus natos septimo mense viuere, octauo nequaquam, quoniam octo, numerus recens est coniunctus, non autem iudicatorius: septem numerus superfluus, & non coniunctus, sed iudicatorius. Ex quibus facile probat, octimestrem modo

in libro 3.
de lib. 3.
de lib. 3.

Nilus fecundus
fluuius & dulcissimus.

in libro 3.
de lib. 3.
de lib. 3.

modo non sit imperfectus, ut per inopiam, vel redundantiam aut vitium materiae in aliam formam, contra legem naturae sit confectus, vitalem esse. Hippocrates libro de septimestri partu inquit, partus terminari, velut morbos: & quemadmodum inter dies, quidam sunt fortes in iudicando, alij imbecilles, nonnulli pravi, sic & inter menses partuum evenit. Septimus dies absolute, fideliter, tunc, manifestè, conspicuè, & salubriter iudicat: sextus vero, imperfectè, obscurè, sine notis, & ad malum. Rogo, si acciderit, ut sexto die iudicetur morbus, cum notis diei septimi: nonne illud iudicium erit naturale, & à natura vincente factum, & aegrotus omnino liberabitur à morbo, ac si esset in septimo iudicatus? Quid ni: imo vero Hippocrates lib. 4. de morb. vulg. scribit, in quadam tempestate evenisse, ut non nisi aut sexta die aut octava morbos iudicatos fuisse: qui dies alioqui solebant esse periculosissimi. Hoc igitur & in partibus fieri iudicandum est octavus namq; mensis, qui alias vitalis non erat, efficietur talis, si foetus nascatur absque aliqua lesione, & suis mensibus profusus absolutus ac perfectus: sic enim ex semine utriusque parentis, perfecto atq; temperato, procreatum fuisse, velut natis in alijs mensibus, iudicandum est: licet raro id contingat. Nam raritas quae sequitur motum naturae, finemque naturae, naturalis dicenda est: quae vero praeter opus naturae, monstrum dicitur. Aristoteles lib. 4. de generat. animal. cap. 3. monstra fieri tradidit, cum ita seminis genitalis, & naturae in partuendo foetu motus solvantur, & eorumque procedendo, à semetipso degenerent, ut demum ne homo quidem, sed animal tantum aliquod existat, cuiusmodi quae gignuntur, monstra appellari merito solent. Neque enim quod genitum est, generanti vspiam simile evadit, sed extraneum maxime, & alienum: & quae subest materia, à semine non superatur. Unde nec homo ex homine nascetur, sed tantum animal, quod universale servetur in generatione: pereat autem quod singulare est. Nam si vis singularis generationis servaretur, tale quid gigneret, quale ipsum est. Ex quo sanè errore, horrenda interdum videre est iam malum signum. Puer enim ortum capite arietis aut bouis accepit à quibusdā Aristoteles, & vitulum capite pueri, & ovē bouis capite natā, idem, ubi supra, refert. Multa quoque genera

Nonne
vitalis
est

Octavus
mensis
vitalis

Octavus
mensis
vitalis.

monstrorum refert Plinius lib. 7. cap. 2. ut Troglodytas seu Big
meos, Cyclopas, Scyopedas, & alia eiusmodi. Vidi ego Xericii
Gal. Mart. anno septuagesimo septimo supra sesquimillesimū,
infantem quendam, quem mihi obstetrix in foro eiusdem ci-
uitatis ostendit, unum oculum in fronte habentem, sine nari-
bus, & absque lingua: qui statim post ortum perijt. Nouimestris
præ cæteris, nostris temporibus, vitalis est: qui in nonaginta die-
bus mouetur: & in triplicato numero absolvitur. Nonaginta
autem ter ducta numerum dierum ducentorum ac septuaginta,
ex quibus nouem menses constant absoluunt. Temporibus
nostris, dixi, quia olim decimo mense plurima ex parte par-
tus vitales contingebant. Salomon Sap. cap. 7. dixit, decem men-
sibus in utero matris meæ figuratus sum: Hippocrates lib. de
septimestri magna ex parte dixit, veluti Plato lib. 5. de legibus,
& Aristoteles cap. 4. li. 7. de hist. anim. Menander in Comœdia
Plotio, mulier ait parit decimestris: Theocritus Idyllio. 26. scri-
bit Alcmenam gestasse in utero Herculem decem mensibus.

Nouime-
stris vitalis
est.

Decimus
mensis vi-
talis.

In ipsa quidem longo menses bis quinque peregi.
Et Idyllio. 31. eundem Herculem decem mensibus formatum
esse, & Iphicium vna nocte minorem, asserit.
Quinque bis Alcidem menses ætatis habentem
Alcmena Mideatis, & vna nocte minorem
Iphicium.

Cæcilius cum faceret eodem nomine & eius argumenti Comœ-
diam cum Menandro, ita ait.

Insolet ne mulier decimo mense parere?

Pol nono quoque septimo at que octauo.

Tum illa quam compresserat,

Decimo post mense exacto, hic peperit filium.

Et in Amphitryone,

Alter decimo post mense nascetur puer,

Quam seminatus, alter mense septimo.

Et in Sicho,

Nam illam alio menses gestauit decem.

Ex in Aulularia,

Nam tua gnata peperit decimo mense post.

Er

Et in Truculento.

Amicam decimo mense post Asbenar Atticas viso.

Quam gravidam reliqui meo compressu.

Terentius in Adelphis.

Compressu grävida facta est, mensis hic decimus est.

Virgo ex eo

Vergilius Ecloga quarta.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Et Canace Ovidiana in epistola ad Macareum.

Lam novis erat orta soror pulcherrima Phabi

Denag, luciferos luna mouebat equos,

Nescia qua faceret subitor mihi causa dolores

Et rudis ad partus, & noua miles eram.

Gellius lib. 3. cap. 16. ex Homeri sententia partum decimestrè

frequentiore[m] cæteris esse, scribit: & de Varronis sententia as-

ferit, vñdecimo mense aliquando hominem nasci posse. *Quin*

& vsu hoc quoque venisse Romæ comperit, fœminam bonis

ac honestis moribus, nec dubia pudicitia in vñdecimo mense,

post mariti mortem peperisse, causaque ad Diuum Adrianum

delata, ac cognita, decreuisse in vñdecimo quoque mense par-

tum edi posse, idque statuere se requisitis veterum philosopho-

rum & medicorũ sententijs. Hippocrates hoc docuit lib. de sep-

timestri partu & lib. de octimestri: Aristoteles lib. 7. de hist. ani-

ma. cap. 4. & multi alij quos retrò adduximus. At Vlpianus Iu-

reconsultus in l. intestato. §. vlt. ff. de suis & legitimis heredibus.

post decem menses mortis, ait, natus non admittetur ad legiti-

mam hereditatem. Scævola quoque in l. Gallus. in principio

ff. de liberis & posthumis. post decem menses natum non iu-

dicat esse legitimum partum. Marcus Tullius in Topicis, si fi-

lius, inquit, natus esset in decem mensibus, ac si diceret, intra

decem menses. Imperator Iustinianus nominatim rejicit vñde-

cinum mensem, in auth. de rest. & ea quæ vñdecimo mense pa-

rit. §. vltim. impossibile ratus tanto tempore mulierem ventres

ferre. Neque solum h̄ vltra decimum mensem partum differ-

ere negant: sed etiam Ovidius lib. 1. Fast. loquens de an-

no, qui ex instituto Romuli erat decem tantum mensium,

hæc scribit

Vñdecim^o
mensis vita
lis.

Quod

Quod satis est utero matris dum prodeat infans.

Hoc anno statuit temporis esse satis.

Et iterum.

Per totidem menses à funere coniugis vxor.

Sustinet in vidua tristia signa domo.

Quibus verbis indicat Ouidius fœminas maritos mortuos decem mensibus ex lege lugere, & interim viduas, manere debere. Neque enim per leges licebat ante decimum mensem à viri morte, ut inquit Plutarchus in Antonio. Dicendum mihi in hac controuersia, videtur Iureconsultos terminum pariendi frequentiore præscripsisse, decimum, scilicet, mensem: idq; sapientissimè, ut mulieribus impudicis & viciatis moribus prædictis occasio decipiendi aut maritos, aut eorum hæredes, tolleretur. Quod si constiterit mulierem esse honestam, probisq; moribus ornatam, nullum ei tempus pariendi præscribendum est, ut tradidit Aristoteles, subscripsit Plinius, confirmant experientia. Vidimus namq; nostris temporibus ex honestissimis mulieribus partus decimestres, & undecimestres plurimos, & aliquos quatuor decimestres. Nunquid hos è numero filiorum Iureconsulti repellent? absit. Eos non admittit lex, instabunt, generatim fateor. Sed particulatim ipsos non excludit, cum dicat, peritis in arte fidendum esse. Huc respiciens Adrianus partum undecimestrem legitimum esse statuit, apud Gellium. Et L. Papyrius apud Plinium. xiiij. mensibus natum. Et vbi Plinius etiã scribit, Vestiliam C. Herdicij ac post Pompeij ac Orfiti clarissimorum virorum coniugem, quatuor ex ijs partus, enixam, æquo semper mensium numero gnasse, hoc est, septimo semper mense, ut emendat & declarat Ferdinandus Pincianus olim vtriusq; linguae & humanorũ studiorũ in inclita Academia Salmaticensi professor. Deinde è cõtrario peperisse tres alios filios in quo numero mèsis, suillũ: Ruffum undecimo: Corbulonẽ septimo vtrunq; consulẽ: postea Caesoniã Caij principis coniugẽ, octavo, in partibus ergo raro cõtingëtibus per pœdãda erit mulieris vita honesta antea acta, ut filij legitimi genescantur: quovis ut inquit Poeta, mulier est quæ semper fuit, pristinũ ingenium, seu uans, pristinaq; naturã. Qua de causa Agis Lacedæmoniorum Rex Timeãam coniugẽ reliquit, non tã accusatorũ cõminibus

qui sus-

qui suspicionem de Alcibiade faciebant, quàm tempore adductum, vt violatam vxoris pudicitiam crederet. Nam antea rex ingenti terramotu percussus, relicta in vrbe coniunge, decem continuos abfuerat menses. Post hoc tempus natum Leotychildem, suum filium esse negauit, ex quo aiunt illum veluti à regio sanguine alienum, successione regni à posterioribus fuisse exclusum: vt refert Plutarchus in Alcibiade. Cæterum hoc etiam est considerandum, quòd eodem nascituri mense, mas citius formatur, mouetur, & in lucem excluditur, fœmina vero tardius, quia hæc serius, ille maturius maturefcit: hic robore viget, illa suapte natura vieta & languida flaccescit, quâ obrem maris ocyus, fœmellam tardius edi par est. Quod Hippocrates docuit lib. 6. de morb. vulg. sect. 2. text. 45. & sect. 7. text. 3. citius, inquit, per membra discretus, motus vero rursus, tardius augetur: Et Galenus ait, supra in secundo commentario monuit, mare: in utero citius conformari, hoc est, quinto trigesimo die: & sua membra distincta habere: cum vero mouetur & in lucem proferuntur, tardius augeri: fœminas non item: sed contra potius: quod in utero tardius conformentur, & in lucem editæ facilius ad incrementum perducantur. Quod etiam docuit idem Hippocrates libro de natura pueri: & Aristoteles lib. 7. de hist. anim. cap. 3. Mares fœtus, ait, magna ex parte circa quadagesimum diem, dextro potius latere mouentur, fœminæ sinistro, circiter nonagesimū. Et paulo post, cum itaq; fœtus in utero formatur fœmina tardius quàm mas perfectionem quarūq; partium recipit, & sæpius in decimū mensem quàm mas protrahitur. Cur aut, inquit, Hippo. lib. de natura pueri, fœmina tardius format artusq; acquirit, hæc causa est, minus enim validū est semen vnde fœmina procreatur humidiusq; quâ id vnde mas fit. Hinc necesse est hæc ratione fœminā tardius formari quàm marē, propterea & purgatio in fœminæ puerperio longior existit quàm maris. Sed cū in lucē prodierit fœmina ocyus quàm mas & accrescit & ætate floret, & senectute macerat. Hinc Plutar. in Prob. rogauit: quid est, quod maribus 9. die, fœminis

Mas citius formatur.

Mastardius augetur.

Et nota
dicitur
quod
fœmina
tardius
formatur
quàm
mas

Fœmina citius accrescit.

mol-

mollitudo in causa est: eiusmodi namque corpora in tres distan-
 tias, longum scilicet, profundum, ac latum exposita facile in-
 crementum suscipiunt. Verum quod incrementum in ipsis prius
 quam in maribus desinat ac finem habeat, non amplius ob cor-
 poris mollitudinem, sed propter imbecillitatem id accidit. Facul-
 tas enim est in animantibus naturalis, quae ipsorum incremen-
 ti effectrix est: propter quam imbecilliolem quidem plus au-
 gescunt, sed citius crescere ob eius imbecillitatem desinunt.
 Causam etiam omnium dictorum Aristoteles tradit cap. 6. lib.
 4. de genera. anim. sic dicens, cuius rei causa est, quod in homi-
 nibus longè mas à femina differt calore naturæ. Quo fit ut mo-
 biliiores sint mares in utero, quam femine. Motu autem ipso
 franguntur, cum recens quoduis facillè præ imbecillitate
 frangi possit. Hæc eadem causa est, ne femine similiter ac ma-
 res perficiantur in genere hominum: quippe cum & intra pa-
 rentem femina tempore longiore conficiatur, quam mas: &
 ubi in lucem venerint, celerius femine, quam mares perfician-
 tur. Nam & pubes & vigor & senectus feminis prius venit,
 quam maribus. Sunt enim femine sua natura debiliores, frigi-
 dioresque & sexum femineum quasi læsionem naturalem, &
 detrimentum esse putandum est. Intus igitur tarde præ sua fri-
 giditate discernuntur: hæc enim discretio, concoctio est. Calor
 autem concoquit, & quod calidius, id concocta facilius est.
 Sed foris propter suam debilitatem cito ad ætatis florem, senes-
 cutemque perueniunt. Etenim omnia minora, ut in artis operi-
 bus, sic in natura citius ad finem deueniunt. Hinc est, quod
 maturius quam viri, femine ipse legibus biennio liberentur,
 ut est apud Iureconsultos, & maxime Ulpianum in l. qua ætate
 ff. de testamentis. Illud quoque inquirendum est, cur homo tan-
 tum, nec vno tempore nec simplici modo gignatur, cætera ani-
 malia certo anni tempore & vno ac simplici modo tum pa-
 riunt, tum partum ferre soleant: veluti Aristoteles lib. 6. de hist.
 anim. cap. 18. inquit. Sues cicures vterum ferunt menses qua-
 tuor. Ferunt quinque mensibus tum oues, tum capræ. Canes non
 nullæ duobus & sexaginta diebus, nonnullæ tribus mensibus.
 Vacce decem menses. Equa parit duodecimo, veluti & asina.
 Camelus fert vterum menses decem: ceruæ octo. Vrsæ triginta
 dies.

subis an M
 autem 101

subis an M
 autem 101

Bruta ha-
 bent præ-
 scriptum tē-
 pus parien-
 di.

in salmo:
 101000 211
 101

-lora

X

dies, neque parit informes, nec leana, ut vulgus credit, quoniam vidimus venatores foetam vrsam cepisse, eaque dissecta, foetus plane formatus intus inuentus est. Quod autem de praedictis animalibus dixi, sic de reliquis brutis est dicendum. Cuius sane rei causa est, quod caetera animantia veluti habent statutum tempus ad generandum, sic & partus gerendi firmum ac certum tempus debet esse. Sunt porro, inquit Aristoteles loco citato, animalia propensiora ad coitum, prope dixerim, omnia, verno tempore. Sed sunt tamen quae non eo tempore coeant, verum prout quaeque alere suos foetus commodius possunt, ita tempus sibi conueniens habeant: homo namque cum animal sociabile sit, ut ciuilibus. Aristoteles probat: semper habet alimentum, quo utatur, ideo quocumque tempore nasci potest. Non sic bruta, quare non in quolibet tempore oriuntur, neque concubunt. Cur animantium, rogat Aristot. prob. 46. sect. 10. alia semen coeunt, alia saepe, & alia anni tempore certo, alia nullo statuto tempore, sed prout inciderit: homini semper concubitus est opportunus, feris non semper: & quidem sues agrestres semel concubunt, domestici saepe. An propter pabulum, calorem atque laborem. *Vna sunt secundis.*) Postquam mulier concepit ex semine tres membranae generantur, quarum prima quae totum orbiculatim foetum complectitur, tenuis est, & ab agnorum mollitie, teneritudineue amnios appellatur, suscipitque vaporem a conceptu fluentem, qui perfectorum animalium sudori proportionem respondet. Huic foris alia tenuior incumbit, quae allantoidea a figura farciminis nominatur. Haec ad foetus vesicae fundum lato & insigni meatu peruia est, atque urinam foetus iam efformati in se recipit, ac ad partum usque colligit. Tertia est quae extrinsecus circumposita est, tenuis quidem, verum fortis membrana, totam integens interiori vuluam, quae a Graecis chorion, a Latinis vero secunda, quod nascentem infantem sequatur, vocatur. Utilitas autem non est continenda eius humoris, qui intra amiculum continetur. Foetus enim in eo quasi innatus, saesum tollitur ac vehitur, ut minus sic grauis ijs vinculis, per quae matri cohaerescit. Quae res Hippocratem impulit ut diceret, aph. 45. li. 5. Quae ventrem ferentes, bimestres, aut trimestres sine causa manifesta abortiunt, ijs acetabula mucore sunt plena, neque possunt foetus quae grauitate

Vrsa non parit informes.

Tres membranae tegentes foetum.

retinere, sed ipse abrumpitur. Acetabula vocat vasorum, quæ ad matrices perueniunt, orificia, dicens ipsa non posse factum vehere, neque gestare, cum mucore referta fuerint, sed permittere ipsis, vt præ pondere abrumpantur. Id certe omnibus semper accideret vtero gerentibus, nisi factus humor, qui intra amiculum habetur, in natando leuior fieret, ipsaque vasorum cum matrice connexio minus detraheretur. Accedit autem & alia

Vtilitas hu-
moris con-
tenti intus
membra-
nis.

quædam ijs humoribus communis vtilitas, quo tempore animal paritur: factus enim facilius collo matricis elabitur, cum ipse humore multo perfunditur: quod ei tunc accidit propterea quod necesse est tum membranas rumpi. Non modo enim humor iste factibus lubricandis confert, sed collum etiam matricum ad maximam dilatationem reddit facile, à prædictis enim humoribus humectatum, mollius redditur, dilataturque facilius. Comprobant autem quod dicimus, non minimum ipsæ obstetrices: cum enim repente ac simul humor effluere occuparit, ipse naturam imitari coacte, humores quosdam habent, quibus collum matricum perfundant. Hæc Galenus ca. 3. libro 15. de vsu part. lege quoque caput decimum libri de vluæ dissectione, & caput secundum libri de factus formatione. Estque.)

Finis compressionis vteri, & moræ factus in vtero est, ipsa actio nis vtilitas: scilicet vt quod gestatur ad debitam perueniat magnitudinem. Ergo.) Retentrix vteri facultas factum eoque retinet, donec formatrix eum perfeecerit & ad debitam magnitudinem traxerit: tunc expultrix, quæ hactenus quieuerat, inhibet ac cessare facit retentricem. Quomodo autem id fiat superat humanum ingenium: mirari sane possumus, intelligere vero non valemus. At natura tum hæc, tum alia omnia in partu animalis admiranda machinatur. commen-
ta.

Cur partus
fiat nõ na-
turalis.

Improspere) Multis de causis partus naturalis anticipatur, vnde retentrix facultas ab opere desistit, & non expectat moram statutam ac præfixam ad factus perfectionem: præcipue autem tres sunt, aut enim æger sit partus ratione vtero gerentis, aut causa ipsius factus, aut à causis externis. Primum autem fit cum vtero gerens aut animi accidentibus afficitur, aut morbis corripitur, vt pote à felle vehemente, & alui

alui fluxu, vel profluuiio sanguinis, vel erysipelate in ipso utero constituto, vel saltu grauidę mulieris vehementiore, vel clamore, vel męore, vel ira, vel timore, vel victu parcoiore, vel tali aliqua actione seu passione. Alterum vero, cum moritur in utero partus, vel geminus, vel monstruosus eliditur. Partus deniq; nō sine periculo fit, cum & fętus valetudinarius est, & mater imbecilla, vt ait Galenus aph. 55. libro 5. Partus etiam difficiles, imbecilli, & morbidi euadunt, cum hiems australis, & pluuiosa, vix autem siccum & aquilonium fuerit, aph. 12. lib. 3. Galeno cum Hippocrate asserente. *At retentrices.*) Supra ostendit Galenus Naturam non temere aut sine ratione vterum sufficientem condidisse ad cōplectendum retinendumque fętum, donec ad perfectam perueniret magnitudinem. Idcirco eius substantia crassa, neruea, carneaque est, vt dum fętum continet facilius extendi & dilatari possit. Vterum autem anatomici ferē omnes neruosum esse dicunt, vt ait Galenus com. 39. lib. 3. de ratione victus in morbis acutis. Verum & absque eorum adnotatione, quum ex anatomica inspectione fecerunt, poteris & tu de eo ratiocinatione colligere. Nempe ad maximā laxatur molem, & ad minimam contrahitur. Quantus enim fętus fuerit, tantum ipsum perpetuo circulariter ambit. Impletur que spatium omne ab eo, etiam si fętus paruus fuerit vel magnus, veluti venter cibus. Sed ventris non magna est ad contraria permutatio, vteri autem maxima. Plurimum autem dilatari laxarique neruosorum proprium est corporum, & non carnosorum. Neque ijs aduersatur, quę Galenus libro 6. de morbis vulga. sect. 1. com. 2. scribit, vterum scilicet partim esse neruosum, & partim non neruosum: cum enim ex osibus copula, ex cerebro & dorsi medulla, neruus, ex musculis, tendo prodeant, & ex nullo istorum trium generum vterus neruos multos suscipiat, vterus neruosus non dicetur nomine: namque neruorum illa etiam dicuntur lib. 2. de locis affectis, c. 7. Cum vero ipsius corpus latissimē distendi, contrāque in breuissimum spatium contrahi cernatur (quod à nullo carnoso membro aut pingui præstatur) hac ratione vterum neruosum esse ex quadam similitudine dicimus, deriuatum à neruis nomen ei quoque imponentes. Quod autem propter hanc comparsio

An vterus
sit neruo-
sus.

Aliqui dixe-
runt vterum
esse animal

nem & dilacationem nonnulli existimauerint, vterum esse animal, vt Plato in Tymæo, Areteus capit. de vteri strangulatu: Alexander sect. 2. quæst. 64. Galenus libro primo de hum. com. 19. & libro sexto de locis affectis capit. quinto tradit: Et reprehendit: neque enim, inquit, vterus est animal, neque per corpus vagatur: sed modo sursum, modo in latus retrahitur, propterea quod spiritu impletur: & vasis & vinculis ad ipsum peruenientibus, per quæ spiritus defertur. Quod etiam declarauit Aetius libro 16. capit. 79. & 85. Cum autem vterus semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exactè clausus permanet, perfecto vero fœtu plurimum aperitur, ac deinde sic apertus fœtum excludit. Populares autem hæc propter crebrum euentum & contemnunt & despiciunt: vt pote qui nihil, quod re vera sit admirabile, sed ea duntaxat, quæ raro vident, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius, quam quod nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri, adeo exactè, vt ne spicilli quidem acumen admittat: perfectio autem fœtu, vsque adeo distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit? hinc dixit Hippocrates aph. 51. libro 5. quæ vtero gerunt, ijs vteri os comprimitur. Probat autem hoc Galenus ex ipsis obstetricibus, quæ digitis missis os vteri clausum percipiunt. Item ex ipsis prægnantibus quæ primis diebus, potissimumque eo ipso, quo semen est conceptum, moueri, ac in seipsum concurrere vterum sentiunt. Præterea ex sententia Herophili, qui nec illa scribere est grauatus, mucronem scilicet, specilli introire non posse, postquam mulier conceperit: item ex Hippocrate loco supra adducto, in cuius enarratione inquit Galenus, maximum hoc est mulieris, quæ concepit indicium, si obstetrix potuerit immisso digito os vteri tangere. Statim enim cum semen intra seipsum acceperit totam suam capacitatem contrahit & claudit os. Videtur etiam propter scirrhum & inflammationem vteri cõprimi: distinguitur autem ex duritie vteri. Vnde aph. 54. eiusdem sectionis, dixit Hippocrates, quibus os vteri durum est, ijs vteri os comprimi est necessarium. Gravidis enim molle est & secundum naturam.

Obj-

obijciat autem quispiam si os vteri ita comprimatur, quâ sit vt vtero gerentibus contingant mensium profluvia? Cui respondet Galenus aph. 60. lib. 3. dicens, verum excretio quæ grauidis fit, videtur ex venis quæ in collo sunt, existere. Nam ab interioribus quæ in cauitate vteri sunt, loci pendent: quare nihil per illas potest in muliebrem sinum excerni. Quod etiam tradidit ca. 5. lib. 6. de locis affect. Et libro de vteri dissectione. c. 10. Si autem illorum mensium sit multitudo, impossibile est fœtū exire sanum, quoniam deficit alimentum fœtui alendo. Quid si ex ipso vtero profluat sanguis, licet in pauca quantitate? abortiet sanè mulier vtero gerens, quoniâ ingreditur aer in vterū, & fœtum corrumpet. Quare nociuior erit sanguinis vna vncia ex vtero manantis, quâ vna aut altera libra ex vena secta: quinimo aliquando est necessaria sanguinis missio ex vena vt fœtus perficiatur, & ad debitam magnitudinem perueniat, quam in multis mulieribus cum maximo fœtus commodo non raro experti sumus. Si igitur postquam mulier concepit ita comprimatur os vteri vt ne macrospicilli introire possit, facile intelligitur, mulierē grauidā amplius grauidā effici nō posse, vnde nullā in homine dari superfœtationē sine dubio credēdū est. Si enim mulier grauida coitū non amplius pateretur, veluti reliqua animalia, ita facile cognitu esset: mulier autem, inquit Aristoteles li. 7. de hist. anim. c. 4. & equa omnium maximè animalium coitum grauide patiuntur, cætera vbi grauida fuerint, fugiunt mares. Cur autem Deus mulieres grauidas ad concubitum maris voluerit, rationem Lactantius affert lib. 6. ca. 23. Nec ob aliā, inquit, causam Deus, cum cæteras animantes suscepto fœtu, maribus repugnare voluisset, solam omnium mulierem patientem viri fecit, scilicet ne fœminis repugnantibus, libido cogeret viros aliud appetere, eoque facto castitatis gloriam nō tenerent. Sed neque mulier virtutem pudicitie caperet, si peccare non posset. Nam quis mutum animal pudicum esse dixerit, quod suscepto fœtu mari repugnat: Nulla igitur laus est, nō facere; quod facere non possis. Ideo autem pudicitia in homine laudatur, quia non naturalis est, sed voluntaria. Hæc autem perspecta fuisse videntur Iulie Augusti filie, quæ pleno tantum vtero procis sui corporis copiam faciebat, ne ex alio liberos gi-

An grauidis profluat ex vtero sanguis.

Superfœtatio nō est.

Cur sola mulier vtero gerens coitum patitur.

gneret, quàm ex marito. Sic enim de ea Macrobius lib. 2. Sa-
 turn. capit. 5. cumque conscij flagitiorum mirarentur, quomo-
 do similes Agrippæ filios procrearet, quæ tam vulgò po-
 testatem corporis sui faceret, ait, nūquàm enim nisi naui ple-
 na tollo vectorem. Neque enim negamus iuxta immissi semi-
 nis quantitatem, non modò fœtum vnum formari posse, sed
 geminos, tres, vel plures fœtus, sed hos vnico coitu fieri, vnicoq;
 conceptu dicimus. Quod Hippocrates respiciens libro de na-
 tura pueri ad finem sic scripsit: Quod vero ab vno coitu ge-
 melli gignantur, hoc testimonio constat. Est canis & sus & alia
 animalia quæ ab vno coitu pariunt & duo & plura & vnun-
 quodque animal in vtero, in sinu ac pellicula existit: atque hæc
 ipsi fieri videmus, & hæc omnia eadem die vt plurimò pariūt.
 Sic autem & mulieri ab vno coitu gemelli facti, vterque in
 sinu & pellicula est, & eadem die vtrumque parit, & alter prius
 foras procedit, & pellicula ipsius siue secunda. Quod autem ge-
 melli, fœmella & masculus gignantur, hoc causâ esse sentio. In
 muliere & viro & in omni animali, in singulis & debilior
 & fortior genitura inest, & non semel ac simul genitura pro-
 cedit, sed & bis & ter ebullit ac eiaculatur, & non est possi-
 bile omnem esse fortem, tum quæ prius exiit, tum quæ po-
 sterius. In vterum autem sinum, crassiorẽ ac fortiorẽ geni-
 turam ingredi contigerit, illic masculus gigni. In vterum vero
 rursus humidiorẽ ac debiliorẽ illic fœmella generatur. Si ve-
 ro in vtrumque fortis ingrediatur, ambo masculi fient. Sin de-
 bilis, ambo fœmellæ. Hæc ille. Præterea, inquit Hippocrates
 libro de superfœtatione, quæ gemellos gestat, eadem die parit,
 velut concepit, habet autem vtrosque pueros in vna secunda.
 Si ergo in vna secunda gemelli continentur, fieri non potest,
 vt diuersis tēporibus gemelli, aut tergemini cōcipiātur, sed vno
 eodemq; tēpore. Item, non ita essent similes gemelli, si nō ex eo-
 dẽ semine eiaculato eodẽ tēpore generarētur, sed dissimiles, vt,
 alijs tēporib⁹, geniti. Isaac vnico cōceptu genuit Esau & Iacob,
 vt c. 25. Gene. scriptū est, & declarat D. Paulus ad Rom. c. 9. D.
 Augu. li. 5. de ciuitate Dei c. 6. inquirēs causam, cur gemini mul-
 tū inter se morū & actionū qualitate sint dispares, inquit, nun-
 quid & in cōceptu, vbi & vnū cōcubitum esse manifestū est? Et
 tanta

tanta naturæ vis est, vt cum conceperit fœmina, deinde alterû cõcipere omnino non possit. Vnde necesse est, eadẽ esse in geminis momenta conceptus. Vlpianus ille legislator doctissimus in l. cum quidam §. suum hæredem ff. de acquir. hæred. hunc nostræ sententiæ subscribit, ijs verbis, ita vt cum vnû gerit, nec per naturã humanã cõditionis aliû partû formare potest. Hactenus bene Vlpianus, sequẽtia verba legis accepit ab Aristotele (quod quidẽ post certum tẽpus conceptionis euenit) qui ipsum fefellit lib. 4. de generat. anim. c. 5. dicens, animalium quæ vno partu plures fœtus edunt & magnitudine prædita sunt, vt homo, si alter coit^o proximẽ ab altero accessit, enutritæ quod superfœtatû est, possunt. Iã enim id euenisse visum est, cuius rei causa id est, quod dixim^o. Eodẽ enim coitu plus seminis emittitur, quod partitû multiplicare cõceptum potest, si alterû post alterû accedit. Sed si iã aucto cõceptu coitus adhibetur, superfœtari quidẽ potest, sed raro: quoniã vterus magna ex parte ad partû vîq; se cõprimit. Si tamen aliquando accidit vt superfœtetur (iã enim id euenisse cõstat) perfici nõ potest, sed cõceptus abiguntur, similes ijs, quos abortus vocamus. Hæc ille. Quibus sibi aduersatur Aristoteles, nã si copia seminis vnus coitus sufficit, ad multiplicationẽ cõceptus, vt ille ait, quorsum alios coitus desiderat: quoniã superflui sunt. Quare quæ de partibus multiplicatis legim^o, eadẽ die fuisse factos cõsem^o. Lini^o nãq; li. 1. inquit, forte in duobus tũ exercitib^o erãt tergemini fratres nec ætate, nec virib^o dispares, Horatios, Curialios fuisse satis cõstat. Hinc Pli. li. 7. c. 3. dixit, tergeminos nasci certû est, Horatiorû, Curialiorûq; exẽplo. Paulus etiã Iurecõsultus in l. antiqui. ff. si pars hæred. sed & tergeminos, ait senatores Cinctos vidimus Horatios. Cinctos, id est, equestris ordinis insignibus ornatos. Qui enim iurati in eũ ordinẽ coaptabant, balteo cingi solebãt, hoc est, zona bullata, aureis ve quadrãgulis supra coriũ cõtexta. At quo modo inquit Paulus se tergeminos Horatios vidisse, cũ sub Tullo fuerint: Paulus autẽ sub Alexãd. Seuero, qui eũ magno in honore habuit, vt Lãprid^o est autor. Nisi esset quod de alijs Horatijs Paulus intellexisset, nam si de illis, etiã Curialiorum meminisset. Pergit Plinius, suprã inter ostẽta ducitur, præterquã in Ægypto, vbi fœtifer potu Nilus, Annis proximis, supremis D. Augusti fausta quædam

è plebe, ostiæ duos mares, totidem feminas enixa, famé quæ
 consecuta est portendit haud dubiè. Reperitur & in Pelopon-
 neso quinos quater enixa, maioremque partem ex omni eius
 vixisse partu. Et in Ægypto septēnos vno vtero simul gigni, au-
 tor est Trogus. Paulus, loco supra citato, sic hunc locum refert:
 Alioquin tradidere non leues autores, quinquies quaternos
 enixam Peloponesiam, & multas Ægypti vno vtero septennas.
 Castigandus est locus Pauli, & dicendum, quinos quater, vt
 Aristoteles lib. 7. ca. 4. de hist. animalium legit. Caius quoque
 Iureconsultus l. vtrum ff. de rebus dubijs, inquit, & nostra qui-
 dem ætate Serapina Alexandrina mulier ad diuum Adrianum
 perducta est cū quinq; liberis quos vno fœtu enixa est. Paulus
 loco relato ex Actio refert, mulierem illam Alexandrinam, ex
 quinque liberis quos incolumes habebat, quatuor eodem tem-
 pore enixam, & quintum post quadragesimum diem. In qui-
 bus nulla est contradictio, quoniam hæc ad vnum conceptum
 sunt referenda. Gellius lib. 10. capit. 2. refert ad diuum Agustu-
 tum, ancillam Cæsaris fuisse delatam, quæ quinque pueros pe-
 perit, eosque pauculos dies vixisse: matrem quoque eorum non
 multò post, quam peperit mortuam. Causam numerosi partus
 refert Iulianus in l. si pater. ff. de solu. & lib. ad receptaculorum
 multitudinem ex Aristotele. Nam & Aristoteles, inquit, scripsit
 quinque nasci, quia vuluæ mulierum totidem receptacula ha-
 bere possunt. Quæ sententia in Aristotelis operibus non reperi-
 tur, imo illi aduersatur, quippe qui lib. 4. de generat. anim. c. 4.
 ponit causam in materiæ abundantia: Et postea subdidit, ad nu-
 merum cellularum hoc referre esse præter rationem, cum in
 vna eademque parte gemini nascantur. Quare Iulianus deceptus
 est in opinione Aristotelis. Vnica igitur est cavitatis interna
 vteri, quæ intus satis lenis conspicitur, quamuis nonnulla fora-
 mina adsint, quæ nil aliud sunt quam venarum & arteriarum
 capita, quæ acetabula anatomici dicunt: idcirco gemini non cel-
 lulis, sed proprijs membranis distinguuntur. Caterum quemad-
 modum corpus totum dextris ac sinistris est geminum, ita &
 matricis sinus, alter quidem in dextris, alter vero in sinistris est
 locatus. Est certè hoc opus naturæ admirabile, omnem tamen,
 certè scio, superabit admirationem sinuū numerus, quæ natura
 mammil:

Vulua non
 habet rece-
 ptacula.

mammillis fecit equalem. Vnde Hippocrates aph. 38. lib. 5. dixit, mulieri utero gerenti & geminos habenti, si altera mamma gracilis fiat: alterum abortit, & si quidem mamma dextra gracilis fiat, marem: si vero sinistra, foeminam. Quae sane sententia maximè conuenit illi, quam aph. 48. tradidit, fetus, mares quidem in dexteris, foeminae vero in sinistris magis. Et cum in cæteris animalibus, scribit Aristoteles cap. 4. lib. 7. de hist. anim. gemini nati, etiam si mas, & foemina sint, nihilominus enutritur, seruenturque quàm si mares ambo aut foemina sint: in genere certe humano pauci gemini seruantur, si alter mas sit, alter foemina. Cuius rei causam inquit idem Aristoteles prob. 30. lib. 10. rogans, cur in animalium cæterorum genere seruari æque gemini possunt, quanquã sexus sint utriusque: in hominum autem non possunt? An quod homini maximè partus geminatio contra suae naturæ legem accidit: singulos enim parere sancitum est, tum in geminis ipsis mare ac foeminam creari naturam omnino recusant. Ergo quod maximè contra naturam est, id & imbecillum esse ratio postulat. Ex quibus etiam constat, quod hic probare instituimus, vno initu numerosum partum fieri: quod sic intelligi volo, quod quemadmodum ex diuersis coitibus eiusdem viri ac foeminae vnus & idem fetus procreatur, modò non sit multa temporis distantia, sic & gemelli procreari possunt, licet frequentius vno coitu hæc contingat, illud vero rarius: imò maxima & rara circa hæc miracula existunt, qualia describit Plinius lib. 7. cap. 11. ex Aristotele cap. 4. lib. 7. de hist. anim. Qui ita inquit, At vero si proximè à primo conceptu secundus sit factus, absolui ediq; potest, quod superfœtatur, vt quasi gemini nasci videantur: quomodo Herculem & Iphiclem procreatos esse fabulantur. Hanc sententiam Plautus confirmat in Amphitryone, vbi sic affatur Mercurius. *Hodie illa pariet filiorum geminos duos: alter ille cumo post mense nascetur puer. Quam seminatæ est: alter mense septimo. Horum Amphitryonis alter est, alter Ionis.* Nam id etiam constitit adultera quadam, quæ alterum suo marito, alterum adultero simile peperit, inquit Aristoteles. Item in Proconnesia ancilla, ait Plinius, quæ eiusdem diei coitu, al-

Numerus
mammillarum
æqualis.

non in
mammillarum
æqualis.

ob
mammillarum
æqualis.

cur non si
mul nascan-
tur gemel-
li.

terum domino similem, alterum procuratori eius. Et nos vidimus Villavitiolæ Lusitanorum mulierem quandam, quæ duos peperit, alterum viro similem, alterum Æthiopi. Quis enim hæc antequam cerneret, credidit, aut quid non miraculo est cum primum in notitia venit? Quam multa fieri non posse, priusquam sint facta, iudicantur. Hæc atq; talia in partibus ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula quidem quæ facit indies, ac prope horas, quis enumerare valeat? frequentius ergo gemelli vno conceptu procreantur, & alij numerosi partus. Neq; id tollit, non nasci postea simul, sed vnum hodie, & alterum ab hinc quindecim aut pluribus diebus, vt sensus ipse demonstrat: quoniam, & si eodem tempore concipiuntur, non tamen eodem perficiuntur ac maturescunt: cum vnus ex calidiore parte feminis, alter ex frigidiori principium habeat: & vnus cadat in dextris, alter vero in sinistris. Sic etiam in fructibus arborum euenit, qui simul in eodem ramo nati: non simul maturescunt, & perficiuntur. Membrana etiam illa, sub qua gemelli continentur, non rumpitur & cadit cum priori, sed intus detinetur, nec posterior egrediat, vt experientia ostendit.

4 6b. At sub expultrice.) Admiratur Galenus lib. 15. de vsu part. capit. 7. qui fiat, vt vterus interim dum partus perficitur, claudatur: postea vero os eius eousque aperitur, vt possit foetibus facilem præbere exitum: fundum autem vniuersum, quam potest proximè, ad os descendit, foetum propellens foras. Vnà vero cum fundo etiam quæ continentur partes sunt, quæ scilicet, veluti latera totius instrumenti, sunt sappetias in toto opere ferentes trahunt propelluntq; foetum foras vniuersum. Causæ vero mouentes expultricem ab ipso declarantur cap. 12. huius libri. Non parvis.) Quanta expultrix fuerit fortior, tant citius foetum expellet, & dolores violenti eo impetu totum vterum excidere cogunt. Dolens autem vehementissime patientes ob angustiam oris matricis, quam tunc adeo dilatari est necesse, vt foetui absq; difficultate exitus pateat: & quoniam ex mulieribus nonnullas inuenias, quibus os vteri durius est, & meruere magis, hinc dolores parturientium non sunt iidem, sed aliquæ statim, & pene sine dolore pariunt, aliæ diutius in dolo-

Causæ do-
loris in par-
tu.

doloribus & cruciatibus, illisq; vehementissimis versantur, prius quam pariant. Alias causas docet Aristoteles cap. 6. lib. 4. de generat. anim. in ferendo etiam vtero, inquit, homines cum ceteris animalibus dissident. Cum enim cetera plurimum temporis valeant corpore, cum vterum ferunt, mulieres magna ex parte egre degunt. Cuius rei causa aliqua vel ad vitam referri potest. Cum enim mulieres vitam otiosam & sellulariam quandam degunt, plus contrahunt sibi excrementi. Nam quibus gentibus solitum est vt mulieres labores suscipiant, ijs nec vterus tam difficulter gestatur, & partus facilis est. Deniq; quibusuis locis mulieres, quæ laborare consueuerunt, facilius pariunt. Labor enim incrementa consumit, quæ in mulieribus otiosis augentur. Cumq; parturigo laboriosa sit, labor, & exercitatio actæ vitæ facit, vt spiritum possint retinere; in qua re partus facilitas conciliatur. Hæc ille. Cæterum rem admirabile memorie prodidit. M. Varro de institutis & durtiz corporis mulierum Illyricarum, vbi de pastoribus & vxoribus ipsorū agit: quem enim acerrimum dolorem in pariundo cæteræ mulieres vix ferunt, ipsas penè non sentire ostendit. Verba Varronis hæc sunt. Nam in Illyrico hoc amplius, prænantem sæpè, eum venit pariendi tempus, non longè ab opere discedere: ibiq; enixam, puerum referre, quem non peperisse, sed inuenisse putes. Strabo quoq; lib. 4. narrat, traditum fuisse literis à Posidonio, qui Posidonium in historia affirmavit se id à Mæsilienfi quodam Charmoleo accepisse ipsum illū, cū vt agrū foderet, cōduxisset operas, in quibus etiā mulieres quædā erāt, vnā illarū dolorib; partus subito correptā, non longè ab eo loco discessisse: nec multò post, cum iā peperisset, reuersam, ne mercedē amitteret, quā cū ille conspexisset in opere grauius versari, nec causam illius subitæ defatigationis sciret, audita illa post aliquod tempus, dedisse ipsi suos nummulos, ac protinus dimisisse: ea veto cum ad fontem quendam infantem portasset, eo loco ipso, quibus poterat panis inuoluto, eum saluum domum tulisse. Aristot. lib. de mirabilibus auscultationibus, postquā aliqua de Liguribus dixit, subiunxit, peculiare autē est huic genti, quod mulieres opus facientes, pariunt, totoq; infante, ad sarculum mox, fossionēq; tedeūt, ac alia obeunt munia puerperis minimè vtitā. Hæc ille.

Mirum de partu aliquarū mulierum.

Porro

Porro in partu plurimum laborant primiparæ, ob inexperientiam dolorum, vt ait Hippocrates lib. de nat. uir. pueri. Prodeſt autem in lucem partus, quatuor figuris ſiue habitibus, vna in caput quæ eſt ſecundum naturam. Vnde dixit Plinius cap. 8. lib. 7. Ritu nature capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri. Partus autem pronis, inquit Ariſtoteles cap. 9. lib. 4. de generat. anim. in caput conuerſis ſit per naturam animalibus omnibus, propterea quod partem ab vmbilico maiorem habeant, quàm inferiorem. Maiora autem plus ponderis continent. Itaque veluti in ſtatera dependentes eò vergunt, quò trahuntur. Et cap. 8. lib. 7. de hiſt. anima. ait, ita ſit, vt omnibus partus ſecundum naturam in caput, contra naturam in pedes, aut inflexo circumactòq; corpore agatur: id eſt in pedes, in latus, in duplò. Plures autem ſunt partus præter naturam, verùm ex ijs aliquo modo componuntur. *Simili.*] Optima ſimilitudo, veluti qui exercitantur vnà concidunt, vt facilius deiiciant, ita vterus, dũ fœtum extrudit, ipſe aliquando ſimul excidit. *Qui alteres.*] per alteres, intellige exercitij genus, de quo Galenus lib. 2. de ſanità. tuenda cap. 8. & lib. 6. cap. 14. *Est porro.*] Declarat hunc locum Galenus cap. 3. lib. 2. de ſympt. cauſ. dicens, ſiquidem monſtratum eſt, vterus nullo alio modo ad fœtum edendũ ſe comparare quàm per expultricis facultatis actionem. Quippe qui tũ fœtus grauitatem, tũ ſui diſtentionem nouem. menſibus pertulerunt, atq; ita ad vnguem toto hoc tempore conuiſente ore fuerunt, vt ne ſtili quidem mucronem reciperet, ij abſoluto in ipſis fœtu, ad eius expulſionem ſe comparant, diuerſa omnino conſtitutione affectus. Etenim collum eorum quod prius ſe cõſtrinxerat tantum aperitur, quãto fœtui facilis præſtetur exitus. Tunice autem quæ quàm maxime prius fuerant diſtente, vndiq; contrahuntur ac fœtum extendant: ita vt quàm celerrime per vteri cervicem excidat. Sane eadem virtus quæ ſic de fœtu eſt ſolicita, vt nouem menſũ ſpatio eius ſuſtineat pondus, atq; vt abſolutus tuto emittatur, provideat: ſi circa tertium quartumve, aut alium menſem fœtus eſt corruptus, ſtatim eum eiicit. Tum quoq; ſimiliter collum adaperiens, ſicuti cum pariendi tempus inſtabat, aperuit. Quippe præſinitum illi claudendi ſe aperiendiq; tempus eſt, non

non certe alicuius temporis circuitus, sed ipsius usus occasio. Quibus autem mensibus magis soleat foetus corrumpi docet Hippocrates lib. 6. de morb. vulg. sect. 7. text. 33. labores, dicēs, plerunq; accidunt tertio, quinto, septimo, nonoque mense, & quarto & sexto & octavo. Non meminit decimi quoniam ex Hippocrate in eo plurimum partus naturales fiebāt. *Quin etiā.*] Vbi iam pregnantis doloribus incipit vexari, quiescere debet, donec uterum laxari atque dissolui, humoresque largius manare sentiat, tum demum obstetrices surgere mulierem iubent, & in subfello collocant, ut in quibusdam regionibus est consuetudo, in nostris vero reclinari & resupinari hortantur, atque ad expellendum strenuem foetum, incitant. Est porro id opus, quod à seipsis præstant parientes, non uteri sed musculorum qui sunt in abdomine: qui scilicet, tum ad deiectionem, tum ad reddendam urinam nobis sunt auxilio.

C A P. III. De ventriculi retentrice, ac expultrice. Illud

IN ventre.) Ad eundem modum probat Galenus ventriculum quoque inferius os suum post cibos claudere, nihilque sine re abire, priusquam pland sit concoctum. Si tamen eum nihil aliud intermittere actionem cogit, quemadmodum uterum foetus corruptela: quippe similis affectus ventriculo incidit, ubi cibi in eo sunt corrupti. Imo vero non raro simul ac sunt deuorati: si scilicet, ita vel vitiosi sunt, vel copiosi, ut eos ferre non possit. Atque idcirco quæ quidem in se fluitant, per vomitiones eijcit: quæ deorsum vergunt, ad exitum qui illic habetur, detrudunt. Verba sunt Galeni cap. 3. lib. 2. de sympt. caus. quæ maximè conducunt ad intellectum eorum, quæ in hoc capite traduntur. *Primum.*) Probat retentricè facultatem ventriculo in esse, ex fluctuantis humoris sonitu, procreato ex ventriculi imbecillitate: nam licet imbecillis sit adhuc tamen retinet. Quoniam ipsius ventriculi proprium est cibos amplecti, ac se circumstringendo, certo tempore retinere, & postea ad inferiora demittere: ut aph. 1. lib. 6. dixit Galenus. Cum vero aut nulla ex parte complectitur, ut inquit com. 18. lib. 1. de hum. aut demittit aut vitiose, tunc status fluctuationesque consequuntur

Ac flatus quidem, cum & cibi flatui gignendo sunt, & ventriculus non valde frigidus sit. Fluctuationes vero, cum in eo nihil inest, quod verti in flatum queat, aut cum sit vehementer perfrigeratus.

Iam mirari.) Terminus retentionis & ipsa coctio, non vero ventriculi os inferius angustum, vt aliqui existimarunt. Neque enim quia omnino incocti permanent cibi, ideo cito deiciuntur: sed quia cito deiciuntur, idcirco nullam habent coctionem. Idq; probat in cibis ac potibus. Primum docens angustiam meatus ventriculi non esse causam diutine moræ cibi in ventriculo: quoniam non pauci ossa fructuum valde magna, sæpe plura deorant: iam anulum quandam aureum, quem ore tenebat deglutivit imprudens: alter vero nimum, aliud aliud durum quodam & quod confici non possit. Attamen hi omnes facile excreuerunt ea quæ deorassent, nullo illis superueniente symptomate. Magnum igitur & latè patens est os inferius ventriculi: facultas ergo aliqua est quæ continet cibum, donec coquatur, & non angustia illius meatus. *Quin etiam.*) Liquida etiã non exeunt quia liquida sunt, sed quia concocta, aliàs in ventriculo morantur, donec coquantur: vt multis exemplis ostendit Galenus, primum in ijs quæ imbecilli sunt ventriculo & in eo diutissime innatant: item ex vomitibus, si quidem sunt, qui, non dico post tres quatuorve horas, sed iam media nocte, cum multum intercessisset à cibo tempus, omnia prorsus quæ sumpsissent, vomuerunt. Præterea in suis id expertus est Galenus, qui ex farina atq; aqua quandam veluti miscelam illis obiecit, deinde post tres vel quatuor horas dissecauit, inuenit in ventre, quæ assumpserant, ex quibus colligit Galenus finem retentricis esse concoctionem, qua peracta sequitur expulsio. Nam vbi ad perfectionem cibos natura concoxit, tum aperit inferius os, exciduntq; per ipsum facile cibi, etiam si lapides, ossa, acinos, aliaue quæ in cremorem verti non possint, plurima secum habeant. Est ergo ianitor, quispiam iustus, huius meatus angustia nulli ante, quàm in chylum redactum sit & concoctus facile concedens ad inferna transitum. *Licetq;*) ex dissectionibus animalium probat Galenus retentricem ventriculi. Et concludit, ita ventriculum completi cibos, sicut uterus factum.

Ventriculum vero.) Hæc omnia optime declarat Galenus lib. 4. de
 vsu part. cap. 7. & lib. 6. de anat. administ. cap. 5.

CAP. V. Vesica bilis & vrina similem ventriculo inesse vim reten-
 tricem ac expultricem.

OMnia igitur.) Ostendit superiore capite Galenus, vim quan-
 dam esse ventriculo, quæ contineat ea, quæ sumpta sunt:
 & item altam, quæ excrementa reijciat, & ante alias omnes, ef-
 se eam, quæ alteret: cui natura sensum eorum, quæ desunt, ad-
 iunxit: vt vel hac ratione differret à stirpibus. Nunc easdem vi-
 res docet inesse in vesicula bilis & vrinæ vesica. Siquidem vesi-
 cula bilis suscipit, continet, atq; expellit bilem, deinde à vesicu-
 la expulsa ad intestina propellitur, vt virtutem eorum irritaret,
 atque ad fæces excernendas excitaret, compelleretque. Quod
 autem retineat bilem sic probat Galenus, quia oporteret disse-
 ctis animalibus parem in vesica bilis inueniri modum, At non
 sic inuenitur: quippe aliàs plenissima; aliàs prorsus vacua, aliàs
 sub medio statu varijs se habens modis: cernitur, qualiter
 etiam altera vesica quæ lotio est addicta. Hæc autem vel
 multitudine grauata, vel acrimonia vrinæ laesa expellit an-
 te tempus vrinam. Veluti ventriculus cum acrimonia irritan-
 te mordetur, ante tempus eijcit cibum, aut multitudine: aut
 acrimonia & multitudine simul, vt in diarrhæis accidit. Ex
 quibus quoque causis vomitiones contingunt. Vbi enim
 in imis eius partibus talis affectus incidit, ac firmæ partes
 sunt, quæ circa stomachum habentur, diarrhææ citantur:
 cum vero eius os sic afficitur, si cæteræ partes sunt va-
 lentes, vomitiones cientur. Illud quoque aduertendum
 est, triplicia esse instrumenta, quæ pertinent ad alimenti
 distributionem, de quibus iam capit. 10. lib. 1. diximus.
 Quædam prima ratione à natura facta sunt ad concipien-
 dum alimentum, conficiendumque & in totum corpus dese-
 rendum, qualia sunt ventriculus, iecur, venæ, intestina. Alia secū-
 da ratione, quæ excrementorū sunt receptacula, qualia sunt scilicet
 fellis, vesica, lien, & renes. Musculi vero, qui recremen-
 tis egerendis subserviunt, tertijs annumerantur. In quam
 itaq;

Tria sunt
 instrumenta
 ad alimē-
 ti distribu-
 tionem.

itaque particulam cibum animantia recipiunt, ventriculus nominatur, in hoc leuem quandam & primam subeunt mutationem ingesta, ac præparantur iecinori. Quod maximam alimentum in ipsum permeantis alterationem emolitur. Hinc venæ confectum ipsum in totum corpus deriuant. Porro ex iecinore purum nulliusque superflui particeps vniuerso corpori dispensetur, natura instrumenta ad id accommodata condidit: idque secunda iam ratione, non primaria certè, sicut priora, quæ commemorauimus. Ex ijs instrumentis alia, quod subtile ac leue in eo habetur, expurgant: alia, quod terrestre & graue est: alia, quod inter hæc duo consistit, aquosum serosumque. Priora, quod bilem recipiant, vesicula bilis dicitur, & meatus bilis receptor: quæ vero terrestre & graue excrementum continent, ex visceribus lien est: ex intestinis, ima pars intestini recti: quæ reliquum tertium excipiunt, renes, & vesica. Vt autem in arbitrio animantis superfluum sit excretio, musculos natura terminis vasorum ea continentium affabricata est: quæ tertia iam ratione inter instrumenta alimenti censentur. Itaque necessario tria hæc instrumentorum genera in omnibus animantibus ad alimenti distributionem natura condidit, veluti Galenus cap. 2. lib. 6. de anat. administ. Et lib. 2. de hum. com. 37. demonstrat.

C A P. VI. Quatuor naturae facultates mutua consecutione indimere.

Causæ fastidij ciborū.

Licet porro.) Quatuor naturales facultates mutua se consequi, exemplo eorum qui cibos fastidiunt docet Galenus. Fit autem fastidium cum os ventris à prauis humoribus mordetur & læditur, vt in gravidis contingit, aph. 61. lib. 5. & in febribus ardentibus ob eandem causam, lib. 3. de morb. vulg. sect. 3. com. 34. fastidiosi ergo coacti comedere, neque glutire quod comederunt, valent: neque si id per vim faciant, quod de glutitum est, retinent, sed protinus euomunt. En quo pacto ad deprauatam attractionem, sequitur deprauata retentio: item de prauata coctio: & deprauata expulsio. *Etiā qui.*) sunt etiam qui cibum quemlibet, licet optimum, naturaliter auersantur, vt caseum,

caseum, gallia, vinum, carnes, quos ego bene noui, qui si urgeantur, aliquando ut eos cibos sumant, celeriter euomunt: vel si uidenter contineant, & nausea infestantur & resupinari sibi ventriculum sentiunt, & quod offendit, amoliri properare. Contra, quaecunque sapidiore sunt, palatoque gratiora, etsi deteriora, & facilius concoquuntur, & plus alimenti adferunt, quod auidè, summaque voluptate ea ventriculus amplectatur. Quare in longis & deploratis morbis aliquando hæc auida appetentia rei malè, sed suavis, causa salutis fuit. *Ita nimirum.* Idem os ventriculi est causa fastidij & appetentia ciborum, ut Galenus declarat lib. 1. de ratione victus. com. 2. 1. & lib. 5. de locis affectis. ca. 6. calidum, fastidij, frigidum vero appetentiæ. Plura igitur appetimus cum os ventriculi (in hoc enim vis appetendi præcipue consistit) frigidiorè habet temperaturam. Frigidus uero natura ventriculus, ait Galenus ca. 63. artis med. ad appetendum quidem plurimum viget: ad concoquendum autem minime. Causam huius rei declarat Galenus lib. 1. de sympt. causis ca. 7. ita dicens; itaque ad famem excitandam frigus in ventriculo non parum confert: nam & vacua reddit corpora, ac ipsorum tunicas cogens constringensque famem suscitatur. Neque proinde obijcias senes plurimum debere appetere, cum ventriculum frigidum habeant: quoniam Galenus loquitur de moderata frigiditate; non autem de excedenti, qualis in senibus reperitur: omnis enim vehemens intemperies vires deijcit, Gale. c. 1. di. 3. de sympt. caus. authore. Iure igitur nimia frigiditas appetentiam in senibus deijcit quoniam per hanc ipsam vis oris ventriculi sensifica sopitur ac ferè prosternitur: modificata tamen actiones ventriculi iuuat. Quod Galenus lib. 5. de vsu part. cap. 4. respiciens inquit, atram bilem famem excitare, ipsa enim cum acerbis & acida sit, ventrem incendit & in seipsum contrahit; & comprehendere exquisitè cibos cogit, & retinere quousque plene concoquatur: quare licet dixerit famem excitare, id non per se sed ex accidente intelligendum est. Porro calidior natura ventriculus melius quidem concoquit, quam appetat, ut ca. 62. artis med. dixit Galenus. Hinc aph. 18. libr. 1. dixit Hippocrates, æstate & autumno difficillime cibos ferunt. Non esuriendi uero, inquit Galenus capit. 7. lib. 1. de sympt. caus. continens in pri-

Aliquando appetentia rei malè causa salutis fuit.

cupit...
...
...
...

...
...
...
...

mis causa est caliditas vt quæ solida corpora laxando re-
 soluat, atque ad tractum imbecilliora reddat: liquida, li-
 quando amplius extendat. Quod si Galenus aph. 15. libro
 2. tradidit, calorem appetentiam intendere: intellexit de mo-
 derato calore, non vero de summo & aucto: qui ad om-
 nem alterationem est efficacissimus, nisi ad tantam vehemen-
 tiam inorescat, vt iam colliquet, tum namque ad omnia est
 inutilis. Quod autem de calido diximus, intelligendū est non
 in vniuersum, sed collatione ad frigidum facta: nam tempe-
 ratus melius concoquit, vt libro 2. de temp. ait Galenus. Fri-
 gidus vero ventriculus melius appetit, quam tempestatus:
 argumentum huius rei est quoniam si ventriculo temperato
 accidat frigiditas, fames augetur, quare non solum in hoc
 sed in alijs pluribus rebus frigus ingreditur opus & vsum
 naturæ. Denique appetitus, si communem nominis ratio-
 nem quarimus, in quaque re effectus quidam est potuendi
 eo quo caremus: sed qui pro varietate rerum tam appeten-
 tium, quam earum quæ appetuntur, tam varie distinguitur, vt
 ratione maxime differente, ignis, locum superiorem: planta,
 familiarem succum: bellua, venerem: homo suam felicitatem:
 partes nostri corporis conuenientem sibi alimentum appetere
 dicantur, veluti odium alienæ auersari. Itaque ad appetentiam se-
 quitur attractio: ad odium, sequitur expulsio: Et si trahit, eo fru-
 tur: non potest autem frui, nisi retineat: mutua igitur est conse-
 cutio quatuor facultatum naturalium, dum modo rectè valeant.
 Sed iam hic incidimus in quandā non vulgarem difficultatē, an
 scilicet ventriculus cremorosa substantia seu chylo nutriatur: cū
 nihil, dicat, in rerū sit natura, quod propter ipsum traheret: imo
 vt eo, cuius per tractum sit compos, fruatur. Quare si expetit &
 trahit, & retinendo, ac vndique complectendo fruitur, erit vti-
 que & finis illi quispiam fructionis. Et cap. sequenti inquit, ve-
 rum si & retinet & fruitur, etiam ad eum finem, ad quem sic re-
 tinet & fruitur, abutitur. Porro is finis est, vt eius, quod in qua-
 litate conueniens consentiensque est, partē aliquam capiat. Ita-
 que quod in cibis optimū est, id halitus specie & paulatim sibi
 attrahit: atque in tunicis suis reponit, iisdemque adiungit.
 Vbi abundè saturatus est, quicquid reliquum nutrimenti est,
 veluti

obcapit
 anas
 miam
 ulat
 .100
 .100

Frigus quo
 que ingre-
 ditur vsum
 naturæ.

Nam ven-
 triculus nu-
 triatur chy-
 lo.

veluti onerosum aliquid relinquit. Quamquam ex eo, quod cum ventriculo habuit, commercio, ipsum quoque consecutum est salutare aliquid. Eadem ferè verba repetit cap. 13. huius libri. Et ca. 8. lib. 6. de Hipp. & Plat. decretis, eorum meminit repetès quæ dixerat in libris de facultatibus naturalibus, subiungit, constringitur enim venter ad cibos, accommodatum sibi alimentum ex illis eliciens, quoad saturatus ac perfectè repletus, quicquid superat excrementi, iniectum expellat. Eodem sermonis ductu procedens lib. 4. de sanit. capit. 10. inquit, quod si quis doctorum cuiusque certam ex demonstratione scientiam cepisse velit, is librum de naturalibus facultatibus legat, in quo primùm illud demonstratum est liquidò, ventrem sua ipsius causa nutrimentum suscipere, vt eo tum fruatur, tum, quod sibi desit, suppleat, edque amplecti id vndique, ac retinere totum, quoad se satiauerit. Secundo illud, eundem, vbi nisi præterea non considerat, ima sui partem (Pylorop Græci vocant, id est portam) recludere, ac, quod ciborum superfluit, exprimere pissimumque ceu alienum onus trudere. Deinde, quod in ipso transitu per intestina, ac potissimum tenuià venæ, quæ huic pertinet, alimentum ad se rapiunt, quod ex mora, quam in ventre habuit, & alterat, & animalis magis idoneum est effectum: mox in ipsius venis quoque ab alia in aliam traditur ad eundem modum, quo ex ventre in venas: hinc vero iam planè confectum in singulas pertrahitur animalis partes, vbi tertiam coctionem nactum, ipsi alendo corpori assimilatur. Et aph. 18. li. 2. ait, causam horum inuenies ex ijs quæ demonstrata sunt in commentarijs de potentijs naturalibus. In his enim ostendebatur ventriculus ante omnia cibis frui, familiarem sibi succum ex illis attrahens & suis apponens tunicis: mox vbi hic, esset saturatus, tunc ipso emittere ad excretionem. In hoc autem tempore, ostendebatur & hepat ex cibis attrahere, vbi indigeret alimento: nam si non egeat illo quod prius aderat, perfrui: eodem autem modo, trahere rursus ex hepate totum corpus, quo tempore scilicet indiget alimento. Et eadem verba iterum repetit aph. 39. libro 3. ijs ergo testimonijs, qui existimant ventriculum chylo nūciri, vt possunt. Superest vt questionis, propositæ alteram partem aggrediamur, & quis nam

autem
subijcti
sunt

fit proprius vsus ventriculi, demonstramus. Proinde aduertendum est, quod esophagus, stomachus, gula, & meri apud Arabes idem sunt, via scilicet cibi & potus. Sequitur os ventriculi, quod Græci cardiacum appellant, id est, cor, ob symptomata illi parti molesta ac dolorifica contingētia, vt in multis locis declarat Galenus, & maximè lib. 5. de locis affectis ca. 5. Est maximè neruosum, ideo præditum sensu famis & appetitus. Subest ventriculus, cuius officium est immutare potum ac cibum atque ipsum conuèrtere in tremorosam substantiam, culina est totius corporis, & instar creditoris procreatum, vt de eo Plinius lib. 26. capit. 8. in hunc modum, inquit, plurimum tamen homini negotij alius exhibet, cuius causâ maior pars mortalium viuūt. Aliàs enim cibos non transmittit, aliàs non continet, aliàs non capit, aliàs non conficit. Edque mōres venere, vt homo maximè cibo peteat. Pessimum corporum vas instat vt creditor, & sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur, huic luxuria conditur, huic nauigatur ad phasin, huic profundi vada exquiruntur. Et nemo vilitatem eius aestimat consummationis fœditate. Hæc ille. Situs est immediatè sub septo transuerso, in ipso abdomine ferè in medio pectore: magisque vergit ad laeuam quàm ad dexteram partem, quia minorem locum occupat liēn quàm iecur, licet aliud velit Galenus lib. 4. de vsu partium cap. 7. figura est rotunda & oblonga, vt esset capior & fortior, vt lib. 8. de vsu part. cap. 2. & libro 4. capit. 7. ostendit Galenus. Temperamentum eius innatum est frigidum ac siccum. Decipiuntur qui volunt ventriculum chylo nutrire, cum nulla pars corporis sit quæ sanguine non alatur, ideoque venarum copia in eo abundat. Principio Galenus ca. 2. lib. 3. de temp. Ita inquit, porro id quoque in concoquendi instrumentis ventriculo, iecinore, & venis profus aliquandiu moram traxerit, oportet: in quibus scilicet præparatum, nutrire corpus iam queat. Ante verò quam in his sit demutatam, fieri non potest, vt animalis corpori sit nutrimentum. Ijs verbis satis apertè indicat Galenus nullam corporis partem nutrire posse nisi ex eo alimento, quod omnes tres cōctiones fuerit adeptum. Et libro de atra bile capite 7. ad finem: forte igitur, inquit, etiamnum quæres, per quod vas crassitudo sanguinis ad ipsum

Ventriculus
est frigidus
& siccus.

feratur: neque credes per unam venam non solum lienem, sed ventriculum quoque in longioribus inedijs proprium attrahere humorem, si memoria tenes ea, quae in commentarijs de facultatibus naturalibus demonstrauius: nec horum quidquam exquires, nec quonam pacto per easdem venas ex ventriculo in totum corpus alimentum feratur, rursusque, ad ipsum per easdem deferatur, & committet. Nam tum in purgationibus à medicamine excitis, tum vbi natura in morbis decernendis corpus expurgatur, sicuti in sanis quoque saepenumero per longiora ieiunia sanguis optimus ad ventriculum nutriendi eius gratia fertur: nec pauca interdum excrementa per easdem venas affatim ex toto corpore excernuntur. Haec Galenus quibus verbis alia clariora ad hanc rem probandam adduci nequeunt. Confirmatur etiam sententia haec sequentibus rationibus. Ventriculus eodem alimento nutritur cum est in vtero, & cum est extra vterum: in vtero autem non nutritur chylo, quia ibi non adest: neque ergo extra vterum chylo nutrietur. Deinde, ex quibus constat ventriculus, iisdem nutriri debet: ut ait Aristoteles capit. 8. libro 2. de generat. ex sanguine autem constat ventriculus: quia semen ex quo factus est, ex sanguine ortum habuit: ut retrò est demonstratum: sanguine igitur nutrietur chylus. Praeterea idem alimentum est gulae & ventriculo, sanguis autem est gulae, ergo & ventriculo. Quibus adde, quod si Galenus voluisset chylo ventriculum nutriri, semper meliora alimenta iuberet praesumi: quod non praecipit, ut constat ex capite 19. libro secundo de alimenti facultate. Et ipse usus est in Telepho Grammatico, & Antiocho medico libro quinto de sanitate tuenda capite 4. ijs ergo satis superque explicatum habeo, ventriculum chylo non nutriri. Reliquum est, ut ad ea, quae pro altera parte fuerant adducta, respondeamus. Primum non negamus quod Galenus vult chylum apponi ventriculo, veluti non concedimus appositionem esse nutritionem, quare licet ventriculo chylus apponatur, non proinde eo nutrietur, quia deficit assimilatio, quae est vera nutritio. Neque etiam concludit ventriculus attrahit chylum: ergo chylo nutritur: propterea quod ventriculus ac-

commodato sibi alimento carens ob ingenitam sibi appetentiam cogitur non solum chylum, sed excrementa collecta ad se attrahere, ut ipsdem danteaxat fruatur, ut interm omittat appetitum, donec verum alimentum, quale est sanguis, à iecore amandetur. Neque etiam illud erat firmum argumentum, saturatus est ventriculus chylis: ergo nutritus est chylis: quia salutaris ventriculum nihil aliud quam ventriculi capacitatem impleri. Quod si quis quærat: Quare ingestis cibo fames cessat? Respondeo, quia cessat actio humidi substantifici ventriculi, et quod meseraica vena ad nouum alimentum conuertuntur: robur autem accidit membris citius aut tardius penes varietatem alimenti assumpti, ut aph. 17. libro secundo dixit Galenus. Sed instabit quispiam: cur in heluonibus, voracibusque hominibus ac male mandentibus tardius cessat fames: quoniam male mansum non æque trahi potest à meseraicis. Itaque chylus est veluti nutrimentum ventriculi: non autem verum nutrimentum.

CAP. VII. De alteratione ciborum in ventriculo.

Verum si.) Galenus summus medicus atque extra omnem ingenij aleam positus, vbique sui similis, in principio huius capituli latius explicat, quod ad finem capituli præcedentis docuerat de fruitione chylosa ventriculi, quam nos iam retrò exposuimus, & libro 2. capite 3. adduximus, & ipse iteram repetit capite 11. libro primo de semine. Neque enim.) Hunc locum explicat Galenus capite 8. libro 6. de decretis. & capite 2. libro 3. de temp. cuius sententia hæc est: agens & patiens si vires pares habeant, fieri nequit ut vnum agat, & alterum patiat, quia à proportione æquali agentis & patientis nulla fit actio, ut capite ultimo libro primo de generatio. inquit Aristoteles. Si vero agens superet vincatque patiens, tunc actio fiet, qualis fit inter alimentum & ventriculi calorem. Alimenta enim initio magnam habent cum natura rerum quæ aluntur, dissimilitudinem: tandem vero à calore euicta & similia facta, in substantiam conuertuntur. Quare alimenta à

medicamentis distinguuntur, quod alimenta vincantur & superentur ab eo quod alitur, medicamenta autem vincant & superent. Hinc illud verum est quod Aristoteles capite quarto libro secundo de anima dixit, alimentum esse contrarium & simile nutrito. Et in eodem capite inquit Aristoteles, nutrimentum quidem aliquid patitur ab eo, quod alitur: hoc autem ab alimento non patitur quicquam. Quibus aduersatur idem Aristoteles capite 7. libro primo de generatio, vbi ait, contra cibus agit & interim aliquid patitur. Soluit hanc controuersiam Galenus in hoc loco ita dicens, sin longè superet vincatque alterum, magnum quiddam, & quod sensu percipi possit, in id, quod patitur, efficiet: ipsum vero vel exiguum aliquid, & quod in sensu deprehendi non possit, vel animo nihil patietur. Quibus sanè verbis insinuat Galenus agens superate patiens, quoad victoriam: interim vero pati, quoad pugnam, vnde illud, agens in agendo pati vicissim.

At quoniam) Quia vincti nihil aliud est quam alterari: declarat modò Galenus tres alterationes præcipuas alimentorum fieri: vnam in ventriculo, secundam in iecore ac venis, tertiam in partibus singulis, quæ nutriuntur. In quibus licet vnum patiens sit, multa agentia reperiuntur, sed vitium inæqualium, qualia sunt os, ventriculus, iecur, venæ, arteriæ, & cor. Venis, arterijs cordi, & omnibus corporis partibus alimentum præparat iecur: huic ventriculus: ventriculo os. Oris ergo alteratio minor est quàm ventriculi. Huius vero minor est ea, quæ in iecinore & venis fit. Horum namque alteratio nutrimentum in sanguinis substantiâ mutat. Quæ in ore agitur, mutat quidem in alterâ speciẽ manifestè, non tamen ad perfectionem transformat. *Distas*) Probat nò esse exiguâ alterationem ciborum in ore, cum in alterâ speciẽ eos immutet, vt ex p̄lo panis in dentibus relictus apparet, item in tritico manso, & ipsa salina. *Mansum triticum*) Triticum mansum, non tamen aqua pinsum, furunculos concoquere, docet hîc Gale. Quod cõfirmat li. 10. de symp. c. de salina, ita dicens, sed & triticum mandentes rustici nò pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit & concoquit: cum si ma

2
Præparatio
nes alimen
ti.

cerarent aqua, non æque prodesset. Ex quo liquet saliuam iu-
uandi robur afferre. Atque corporibus mollibus, aut puerorū,
panem non triticum imponunt orē mansum. Porro omnia sic
commansa digerunt & sugillata, cæteraquæ ecchymomata, ma-
ximè vbi panis simul cum pauco radicula fuerit commansus.
Porro tota substantia vel maximè aduersa est saliuæ bestijs ho-
minem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta re-
fert. Et idem capit. 5. lib. de inæquali intemperie docet Ga-
lenus.

- 3 Rerum) Methodo facili ac compendiosa Galenus declarat agē-
tia fortia & imbecillia cibos transmutantia, ex eorum ciborum
alteratione. Primū enim se se offert cibus in dentium inter-
uallis relictus: deinde cibus optimè commansus: tertio cibus de-
uoratus. Et is magis alteratus est, quàm mansus, & dentibus in-
frærens: propterea quòd sunt multa quæ indicant ventriculum
ingentem vim habere ad alterandum: & alia quæ ipsum adiu-
uant. Indicant pituita & bilis quæ in ventriculo sunt: adiuant
calor, spiritus, & ventriculi tota substantia: deinde partes circa
iacentes, quæ, veluti magnò lebeti plures ignis foci, illi ad-
iacent: à dextris quidem iecur, à sinistris, lien, supernè, cor,
& transversum septum & leuatum & assidue motum: his etiam
amplius omentum quod prædicta tegit: ex quibus in ventricu-
lo magna ciborum fit alteratio. *A dextris*) Aristoteles cap. 7.
lib. 3. de partibus anim. sic ait, Atque etiam iecur, & lien iu-
uant ad cibi concoctionem. Sed enim cor & iecur omnibus
animalibus necessaria sunt: alterum propter caloris originem,
(locum enim adesse aliquem, quasi latēs, focumq; oportet, quo
Naturæ fomites, & primordia ignis natui contineantur, & seruetur,
eundemque tutum esse, veluti arcem corporis totius ne esse
est) alterum iecur dico, cibi concoquendi gratia adest. *Omen-
tum*) Omentum, inquit Aristoteles ca. 3. lib. 4. de part. anim. ra-
tione hac gignitur. Sed natura eo abutitur ad cibi meliorē con-
coctionem, vt facilius celeriq; cibus concoquatur. Calor enim
vim habet concoquendi: pingue autem calidum est, & omen-
tum pingue est. Quod autem calefaciendi gratia factum sit,
inquit Galenus capit. 9. libro 4. de vsu part. euidenter discas
licet in illis, qui vulnus in epigastrio, id est abdomine,
acce-

acceperunt, in quibus per vulnus excidit omentum, deinde linidum factum cogit medicos partem lesam adimere. Omnes enim hi frigidiores sentiunt ventriculum, minusque concoquunt, ac pluribus operimentis extrinsecus egent, & maxime quando insigni fuerit magnitudine, quod abscessum est; quemadmodum certe & nos aliquando ferè totum ipsum abscedimus cuidam gladiatorio ita vulnerato: homo autem sanatus quidem confestim est, sed tamen adeo facilè & patiebatur & ledebatur à frigiditate externa, ut non sustinere nudum habere ventrem, sed lanis absidè esset obuglutus: gracilior autem fuerat à principio hic gladiator, cum alijs partibus, tum ventre, ob idque celeriter, opinor, refrigerabatur.

Monstratum.] Veluti ab vno extremo ad alterum deveniendum non est, nisi per medium: sic ex pane non fit sanguis, nisi panis immutetur per alterationem illam, quæ in ore fit: & multò melius per eam, quæ in ventriculo perficitur. Quæcumque enim nutriuntur, ita demum nutriuntur, si, quæ illa nutriunt, qualitate immutentur, & ijs, quæ nutriuntur, assimilantur. Peracta itaque ventriculi coctione, & eiusdem excremento expulso ad intestina, statim in tenuibus intestinis stercois fit: nam etsi antea excrementum erat, nondum tamen stercois formam fuit adeptum, donec ad illa intestina accederet, ut disp. 6. libro, de morb. med. diximus. Sed quorsum hæc de generatione stercois: ut Alectriadem conuincat, qui alterationem ciborum in ventriculo fieri negabat: & tamen concedebat in intestinis stercois fieri: aduersus quem ita obijcit Galenus. Quid enim quæso in intestinis efficacius ad alterationem dicas, quæ sunt circa ventrem? fatemur namque intestina, rim concoquendi habere: propterea natura quæ nihil frustra condidit, omento ipsa intestina obtexit. Sed quid hoc attinet ad ventriculum: num tunicarum numerum, aut circumpositorum viscerum vicinitatem, an more spatium, an innatum quendam in instrumentis calorem? Atqui nullo horum superant intestina ventrem. Cui igitur, ubi panis tota

Stercois generatio & forma.

sepe nocte moratus est in ventre, letiam seruari eum voluit, ac pristinas suas qualitates tueri: vbi semel intestinis incidit, Natim efficit stercus? quippe si tantum tempus ad alterandum satis non est, certe breue satis non est: si breue ad alterandum est satis, quomodo non magis sufficiat tempus longum? *An ignitur.*] Concludit Galenus concoctionem quandam in ventriculo fieri: aliam vero in iecore, tertiam in partibus ipsis, vt perspicit Galenus capit. 3. libri de bono & malo succo, inquit. Vnaqueque autem sit ex natura instrumenti alimentum mutabitur, cum quatuor elementorum certa quadam temperie & illarum partium proprietate. Probatur in ventriculo coctionem fieri in hunc modum: coctio est alteratio in propriam eius quod nutritur, qualitatem: nutrimentum autem in ventriculo alteratur, in propriam eius quod nutritur qualitatem: nutrimentum ergo in ventriculo coquitur. *Et non raris.*] Ijs verbis indicat diuersam esse concoctionem ventriculi, a ceteris coctionibus. *Est que ridiculus.*] Reprehendit Aesclepiadem, qui dicebat cibos non concoqui in ventriculo, sed putrefieri, propterea quod neque in ructibus, neque in vomitibus, neque in dissectionibus alimenta priuam laporis & odoris gratiam non seruant. Item quod chylus puri optimo respondeat, cum & albus & aequalis & consistentia medioeris, minimumque foetidus deprehendatur: vnde inferebat ventriculi concoctionem esse veluti purificationem ane quandam putrefactionem, vt celsus refert lib. 1. in procat. & Galenus lib. 3. de sympt. caus. capit. 1. & lib. 6. aph. 1. Quibus respondet Galenus, non gustatu, non olfactu, sed virtutem praestantia & familiaritate altimandam esse concoctionis ventriculi salubritatem.

¶ Porro multo.] Nutit ad Erasistratum sermonem conuertit, qui magis ridiculus videtur quam Aesclepiades, non intelliges quo pacto a veteribus sit dictum, concoctionem esse similem elixationi. Quoniam vt ipse inquit non bene haec assimilatur: cum elixatio indiget secal calore, concoctio vero ingenti. Quali vero, inquit Galenus, aethna subiiciendus sit ventri-

aut

aut quod verum non possit alterare cibum: aut si possit, non per calorem quem habet. Debuerat sane Erasistratus ut suum errorem defenderet, docere, ac demonstrare sequentes propositionem: ventriculus nec immutat cibos, nec eos alterat: alteratio ciborum in ventre animali est inutilis: actio partium non provenit ex certa calidi, frigidi, humidi, ac sicci temperie: caliditas non est efficacior ceteris qualitibus. Quod si nihil istarum propositionum demonstrare potuisset: non nugaretur, imo laboraret in Aristotele intelligendo, qui si lib. 4. meteor. cap. 3. dixit, concoctionem esse elixationi similem, id non primum nec proprie intellexit, sed veluti caro elixatur in olla, sic alimentum coquitur in ventriculo. Et tandem concludit ex Aristotele lib. 2. de generat. & corrupt. omnes quae in corpore sunt mutationes, alterationesque à calido, frigido, humido, ac sicco proficisci, ut satis superque in hoc opere demonstratum est.

CAP. VII. De ventriculi tubis.

Deglutiendorum. Ut quae Galenus in hoc capite, & sequentibus docet, facilius intelligantur, illud advertendum est, inter prima elementa nostri corporis, fibras quoque enumerari: quae sic appellantur à similitudine minorum capillamentorum, quae in radicibus arborum, herbarumque reperiuntur, quae etiam ratione villi dicuntur. Sunt autem fibrae fila quaedam oblonga, gracilia, alba, solida, valida, frigida magis, minus, pro natura carnis ipsos ambientis: partim nervosa & eadem sentientia: partem alligamentis ossibus in minima diffusis, quae sensus expertia sunt, fibrae autem insunt instrumentis partim animalibus, ut nervis horum coniugibus ligamentis, musculis, tendinibus: partem vitalibus, ut cordi, arterijs: partem naturalibus, ut oesophago, ventriculo, intestinis, venis, vesicae utriusque, utero: sanguini quoque fibras inesse, & ob harum frigiditatem ipsum coagulari scribunt Hippocrates libro de carnibus: & Aristoteles lib. 2. de part. anima. capit. 4. vel hoc argumento, quod cui sanguini sunt haec fibrae vel ademptae vel à natura negatae: (ut damarum, ceruorum, camelorum,

san-

Natura fi
brarum.

sanguinis) sanguis ille nunquam à frigido concresetet. Quo-
rum autem sanguis fibris admodum multis, crassisque re-
fertus est, hæc terrena amplius constant natura, & animo-
sa, iracunda, proinde que furibunda sunt. Ex quo fit, ut tau-
ri, & apri animosi, iracundi, furibundique sint: sanguis enim
eorum fibris refertior est. Et quidem tiorum sanguis om-
nium celeerrime coit & durefcit. At si fibras detraxeris, san-
guis non coegetur. Vt enim si ex luto terrenam portionem se-
moueris, aqua non concreset, ita sanguis, fibris detractis, in-
congelabilis manet: fibrarum enim natura terrena est. Cave-
rum instrumenta pro fibrarum positura motus obeunt: si-
quidem dum agunt, fibris rectis quidem ad se se attrahunt,
transuersis vero excernunt, retinent autem omnibus simul,
vt Galenus docet libr. 14. de vsu part. capit. 14. Rectæ au-
tem vocantur, quæ secundum corporis eius longitudinem
cui insunt, feruntur. Transuersæ quæ rectas interfecant ad
angulos rectos æquales. Obliquæ ambarum media situ
sunt, & ambas si eidem parti insunt (nam sæpè vnicum ge-
nus parti inest,) interfecant ad angulos inæquales, acu-
tum, scilicet, vnum & obtusum oppositum. Itaque rectæ at-
trahunt: transuersæ expellunt: obliquæ retinent: omnes ta-
men retinendi vim habent, quia propria actio villorum
est ipsorum in se contractio, lib. 6. de vsu part. cap. 8. ijs in
hunc modum dictis probat Galenus aduersus Erasistratum,
ventriculum habere vim & attrahendi & expellendi: quod
si hæc adsunt vires, & retinendi atque concoquendi erunt:
siquidem vt postea demonstrabitur, vnaquæque pars ha-
bet quatuor naturales facultates, attrahendi, retinendi, al-
terandi & expellendi. Primum id probat ex compositio-
ne ipsius ventriculi, deinde ex symptomatis eiusdem, at-
que tandem ex viua dissectione. Cum ventriculus duas hæ-
beat proprias tunicas vnâ internam, & alteram externam,
quas natura non condidit frustra, sed ob aliquem vsu:
interna nanque tunica in ventriculo simul ac stomacho
membranosis villos rectos superne deorsum tendentem
habet: externa vero carnosior transuersos villos, idque
merito.

merito. Siquidem ventriculus trahat, oportet, ad seipsum per stomachum cibum & potum, tanquam manibus, rectis his villis: propellat vero transtuerfis. Ex ijs obliqui constant, vt cibum potumque tandiu contineant, quandiu coquatur. *In musculis ipsis.*] fibris ferè obeunt instrumenta actionem aliquam toti corpori communem, vt animalia, motionem voluntariam: vitalia, caloris natiui custodiam: naturalia, alimentum familiare, vel aliud aliquid cognatum trahunt: de quibus cap. 11. latius dicetur.

Quin etiam.] Ex vomitibus ostendit Galenus vim attractricem & expultricem ventriculo inesse, quod perpetuò hoc capite demonstrare nititur. Præmittit autem hanc hypothesim, facilius esse deglutire, quàm vomere. Cuius hæc causa est, quia deglutio fit duabus tunicis operantibus, interna quidem attrahente, externa vero trudente. Vomitus vero altera tantum, externa nimirum expellente. Non enim sicuti ventris appetentia deglutendos cibos præcedit: sic in vomitionibus appetit oris pars vlla, excitati affectus quippiam: sed sunt ambo ventris affectus inter se contrarij. Alter appetentis & suscipientis quæ utilia sunt ac propria: alter abhorrentis & reiicientis quæ sunt aliena. Eoq; deglutitio ipsa in ijs, qui conuenientes cibos ventri immodicè appetunt, ocysime fit: ventre, scilicet, eos trahente, ac deorsum vellente prius, quàm sint mansi. In ijs verò qui vel medicamentum aliquod coacti bibunt, vel cibum aliquem medicamenti loco sumunt, molesta deglutitio est, ægreque perficitur. *Clarissime.*] Confirmat Galenus hanc sententiam ex hiatalis & denticibus, quorum venter interim in ore inuenitur prægulositate: vt Aristoteles refert libris de hist. anim. sic dicens, in vehemientiore appetentia venter omnibus animalibus sursum protrahitur: adeo, vt nonnulli, cum primum incipere eum affectum sentiunt, foras repere sibi ventrem dicant, alijs verò cibos, quos adhuc mandunt, nec dum satis eos ore confecerunt, eripit planè munitis. Ergo in ijs animalibus, quæ natura sunt gulosa, quibusq; oris laxitas est ampla, ac ventris situs propinquus, veluti in Synodonte ac Channa cernitur: nihil miri est, si, cum in admodum vehementi esurie, minorum piscium aliquem persequantur, ac iam in eo propè sunt, vt comprehendant:

dant: auiditate perurgente venter eorum in os sursum rapitur. Fieri autem id aliter prorsus nequit, nisi venter cibos per gulam veluti per manum ad se trahat. Sicuti etiam & nos præ studio aliquando nos totos vnâ cum manu extendimus, quod promptius corpus, quod petimus, apprehendamus: ita & venter cum gula, veluti cum manu, vnâ extenditur. Hæc verba Aristotelis, in operibus quæ nunc extant de animalium historia, non reperiuntur: vnde suspicor scripta fuisse in decimo libro, quem desideramus. Ad hunc finem expectant quæ ipsè cap. 2 lib. 8. de hist. anim. tradidit, dentic, inquit, carne vescitur & mollia appetit. Euenit plerunque & huic & hiatula, vt cum pisces minores insequantur, venter prociadat, propterea quod piscium venter iuxta os positus est, nec gula subest. Proinde in quibus animalibus hæc tria simul incidunt, vehemens nutrimenti auiditas, gula parua, & oris laxitas ampla: in his paulum extensionis momentum, totum ventrem sursum in os agit. *Synodonte.*] Denticem vertit Theodorus Gaza apud Aristotelem. *Channa.*) idem transtulit Hiatulam.

Decimus liber de historia animalium non extat.

Ac naturalis.) Denudata vna & altera tunica per dissectionem, coram oculis docet Galenus vtriusque vsum, nimirum trahendi causa tunicam internam, tuendi externam esse conditam. *Multa eorum.*) Quemadmodum multa eorum animalium quibus longum collum est, inclinato corpore deglutunt: sic quibus os ante & prouum est, nisi conuersa resupinentur, cibum corripere nequeunt: quod natura (vt ait Aristoteles capit. 13. libr. 4. de part. anim.) non modo salutis gratia cæterorum piscium fecisse videtur, (dum enim sese ista conuertunt, mora intercedit, qua piscis, quem insectantur euadere possit: nam omnia id genus rapina piscium viuunt) verum etiam ne nimis suam deuorandi auiditatem explerent. Cum enim facilius caperent, breui per immodicam satietatem perirent. *Adhuc non patet.*)

Perispicum iam est esophagum, quæcunque deuorantur, ad ventriculum deducere.

CAP. IX. *Easdem, quæ in ventriculo insunt, cæteris partibus, qua nutrirī debeant, inesse facultates.*

NON est.) Inductione probat Galenus in singulis partibus nostri corporis has quatuor facultates reperiri, in splene, iecinore, vena, arteria, corde, & in reliquis omnibus, ideoq; eas ministras esse nutritionis concludit. *Tanque.*) Mirabitur aliquis & secum positus dubitabit, quodnam tam infelicitè natum sit membrum, ut sordibus & veluti sentina & alluione totius corporis naturæque excrementis delectetur, ut in ijs trahendis operam perdere velit, sed mirari desine, & Galeni accipe sensum ut canibus stercus humanum quantum graueolens & foetidum suavissimum edulium est, sic lieni succus ater, flava bilis, folliculo fellis, vrina renibus & vesicæ amicabile & iucunda est, succo enim illo nigro indiget lien ut alatur, renes & vesica aquoso humore opus habent, flauam bilem fellea ampulla ad sui nutritionem expostulat. Omne nanque membrum, ut inquit Galenus infra capit. 13. perinde ac venter appetit, & alitur, & circum alimoniam vndique complentur, & ita ex omni parte ipsam constringit, & completur ritu ventris. Quare consonum rationi est, quod singulae particulae attrahant quod sibi familiare est, ut ex eo nutriantur: deinde vero postquam attraxerunt, immutent ac retineant, & in propriam similitudinem substantiæ conuertant, & tandem quod alienum est ab se expellant. Ergo longe abesse debet, ut quisque opinetur, ut ventriculus conficiat cibos ut eos alijs impertiat: hoc enim animali ratione prædito & utenti conuenit. Neque hepar sanguinem in aliorum gratiam facit, sed ut ipsum nutriatur: ad eundem modum splen attrahit succum atrum crassissimum, ex cuius parte subtiliore nutriatur, quo facto, iecur expurgati sequitur, quod etiam de vesicula, & renibus dicendum est. Porro illud silentio non erit prætereundum quo pacto Galenus hic doceat, singulas nostri corporis partes quatuor illas potentias naturales habere, cum supra capit. 8. dixerit solam intestina habere fibras transuersas: & cap. 15. infra, Sola, inquit, instrumentorum omnium ex duabus tunicis

An intesti-
na habeant
quatuor fa-
cultates.

tunicis, atque harum vtraque ex transversis constante fibris, facta sunt intestina. Idem docet lib. 6. de usu part. cap. 8. quare lib. 4. eiusdem operis cap. 10. solum asseruit, intestina habere facultatem expultricem. Auget hanc difficultatem, quod idem Galenus lib. 4. de usu part. cap. 17. ad finem, concedit intestinis adesse fibras rectas, & si he sunt, haud dubie, attrahent. Idem quoque Galenus aph. 12. lib. 3. & aph. 1. lib. 6. intestinis inesse facultatem retentricem perspicue docet: quod si hanc habent, fibras obliquas necessario obtinebunt, quod supra negatum est. Ut hanc controuersiam facilius diluamus, illud aduertendum est, facultates has quatuor, à Galeno & eum sequentibus, naturales & innatas appellari, quod partibus innascantur, nec alium de fluant, sed ex propria singulorum complexione & elementorum mutua commixtione, à principio membrum condentur: unde eas ad custodiam & vitam animalium tuendam natura in commune posuit, nec doctore opus habent, ut particularum functiones doceantur, vel ut naturalibus illarum actionibus vtantur: sed, vt inquit Hippocrates, natura animalium sunt indocte, sed quod nullo docente per se ipsas percipere possint, quid persequendum, quidve fugiendum sit. Hæc igitur natura partium nihil aliud est, quam innata substantia, temperies, ac illarum proprietas: ex qua prouenit, vt struthio camelus ferrum ventriculo acceptum concoquat: quod leo illo animalicali dior efficere non valet. Præter hanc innatam substantiam, concernunt sibi etiam quasdam manifestas qualitates, à quibus ad melius perficiendum suum opus adiuuantur. Quare attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix licet secundum substantiæ rationem in membris repetiantur, à qualitatibus nihilominus ipsis iuuamentum magnum sentiant, & suscipiunt. Coctio à calido & humido, attractio à calido & frigido, expulsio à sicco & humido, retentio à sicco duntaxat, vt aph. 20. lib. 2. & libro artis med. c. 63. & lib. 3. de sympt. causis cap. 3. inquit Galenus. Et tamen nec coctio, nec retentio, nec attractio, nec excretio, humido, vel sicco, vel frigido, vel calido perficitur: sed etiam indiget motu fibrarum, iuxta quarum situm & posituram omne membrum mouetur, vt supra declaratum est in ventriculo. Ergo dum fibræ obliquæ contenduntur, longitudo quidem

Natura partium declaratur.

ventris.